22
PUBLICAȚIE SĂPTĂMÂNALĂ EDITATĂ DE GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL

ANUL III • Nr. 13 (114) • 3—9. 04. 1992 • 16 PAGINI — 25 LEI

CONVENȚIA F.S.N.

(pag. 6-9)

- ILEANA MĂLĂNCIOIU
- ILIE PÂRVU
- MIRCEA FLONTA
- MONICA LOVINESCU
- CRISTIAN POPESCU
- FLORIN MANOLESCU

FIȘĂ POST-OPERATORIE

EMIL HUREZEANU

Apărut pe scena politică a României cu un certificat de naștere contestabil, de altfel repede înscris în fals, organismul F.S.N., nediferențiat, multiform, și tot mai diform cu trecerea timpului, organism de inevitabile dar și de deliberate ambiguități morfologice și ideologice, s'a dovedit viabil. Prețul acestei viabilități, oarecum împotriva naturii, întreținută ce-l drept prin transfuzii guvernamentale punctuale, a fost însă mare și păgubitor pentru societatea românească, aflată în prezent, din nou în faza de „albanizare". În ultimii ani ai ceaușismului, ne păstea „albanizarea", ba chiar ne-a contaminat de-a binelea: izolarea și autoizolarea represiv-asfixiantă a esecului minciunii totalitare. Acum, „albanizarea", după succesul inițial opoziției democratice în Albania însăși, a devenit eufemismul regenerării întârziate. Între o albanizare cu semnul minus și una cu semnul plus, sistemul politic al României, practica politică, chiar mai mult decît institutiile și mentalitatea practicanților, a cunoscut o evoluție mai lentă, mai convulsivă, și încă incertă, decît în toate celelalte țări post-comuniste din Europa răsăriteană. Și asta pentru că modelul social-politic post-totalitar din România a fost impus de organismul F.S.N.

La ultima sa Convenție, transformată pentru observatorul inocent într-un fel de „clinică a rațiunii impure" sau „manej al circului vicios", conducătorii acestui partid au operat mereu cu o premisă semi-falsă, sau semi-adevărată, în orice caz de inspirație cripto-totalitară: identificarea propriului partid cu singura forță politică apță să scoată România din comunism, prin „Reformă". F.S.N. a promovat, firește, o „reformă": prioritatea, orientată politic, a schimbării mecanismelor economice, cu amânarea reformei politice, însoțită și chiar bruiată pînă la identificare de gravele derapaje de guvernare, de convulsiile sociale provocate sau neevoluționarele intoleranța și chiar aroganța post-lupt'ei de clasă, manifestate față de celelalte partide democratice, propria involuție și confuzie. Cod politic care a îngreunat, finind în loc, evoluția democratică a țării.

Concentrînd tendințe, persoane și atitudini diferite, reunind sub același acoperiș vechi staliniști restructurați în anti-ceaușiști, ceaușiști reconstruiți, oportuniști sau reconstruibili, inocenți dar nu incoruptibili, cîțiva actori autentici ai revoluției din decembrie 1989, dar doar figuranți ai procesului post-revoluționar, mereu în criză de aglutinare, decantare și guvernare, F.S.N. n-a fost doar reflectarea într-un singur partid a transformărilor tranziției convulsive, cum le place frontiștilor să creadă, ci chiar mai mult decît atît. Un aparat de menținere și administrare à l'outrance a puterii în stat, mai mult decît unul al reglării și construcției sistemului politic pluralist, unul al impunerii unei formule incomplete de reformă politică și economică, însoțită frecvent de refluxurile contrareformei.

Firește, acest partid a evoluat. Direcțiile de evoluție au devenit acut divergente, pornind nu de la program sau substanță, ci de la un conflict personal, între liderii partidului. Personalizarea acțiunii politice, mai ales în interiorul aceluiași partid, este mai întotdeauna un semn de infantilism politic sau unul prevestind cultul liderului. În cazul F.S.N., și una și cealaltă. În jurul celor doi, Ion Iliescu și Petre Roman, politicieni de vocație intelectuală și politică mediocră — mediocritatea fiind însă cea mai gravă maladie endemică a sistemului politic românesc — s'au grupat și regrupat în ultimele luni după mineriada din septembrie 1991 nu neapărat reformiștii și conservatorii, ci două categorii de nostalgici: nostalgicii socialismului restructurabil, în jurul d-lui Iliescu, și nostalgicii neclintirii propriei formule de putere, în jurul d-lui Roman. Nici una din aceste grupări sau tendințe nu răspunde exigențelor normative ale democratizării profunde, în constelația căreia au intrat celelalte țări est-europene, și la care aspiră marea majoritate a societății românești. În planul progresului relativ, al opțiunilor posibile mai mult decît dezirabile, gruparea Roman și Petre Roman însuși poartă însă, în interiorul F.S.N., chiar dacă derutant și tardiv, sensul și semnul unui progres necesar.

Lucrările Convenției Naționale a F.S.N. au scos la iveală o stare de fapt uimitoare, în aparență. Delegații din țară care s-au pronunțat cu o fervoare ceaușizantă — „cu mîndrie și emoție în suflet" — în favoarea d-lui Roman și a moțiunii Roman, l-au propus și susținut cu aceeași fervoare ceaușizantă, pentru candidatura la președinție, pe d-l Iliescu. În cazul d-lui Iliescu, alegerea s-a făcut pornind de la comportamentul personal mai calm, mai previzibil și demn de „încrederea celor mulți", deci populist, a lui Ion Iliescu. Petre Roman a fost sprijinit de același pentru calitatea energetică a unui program, pentru claritatea mai apăsată a mesajului său de înnoire.

O majoritate a membrilor F.S.N. a atins pragul unei prime clarificări ideologice post-totalitare, care, dacă nu se definește încă suficient în sens afirmativ, începe să simtă ce nu mai vrea să fie: alibiul cosmetizat al prelungirii trecutului comunist și ceaușist. Bresa e importantă și, probabil, decisivă pentru evoluția acestui organism politic care, la bază, își reformulează acum aproximațiile și tentațiile deocratizante, provocînd delimitarea sterilului, o primă lăsare a lestului.

DRUMUL CRUCII. București, 27 martie. Foto: E. PÂRVU

LA ÎNCHIDEREA EDIȚIEI

Potrivit comunicatului MAI al Moldovei, citat de ITARTASS, subunități speciale ale poliției moldovenești au intrat miercuri (1 aprilie a.c.) în orașul Bender (Tighina) și au încercat îndeplinirea sarcinii de lichidare a formațiunilor banditești.

La ora 11,30, poliția moldovenească a început asaltul Benderului.

La Varnița, de la periferia Benderului, au loc lupte între polițiști și gardiștii din Transnistria.

ROMPRES

DIN SUMARUL NUMĂRULUI URMĂTOR:

- **EMIL CIORAN LA 81 de ANI**
- **INTERVIU CU EMIL CIORAN, realizat de GEORGE CARPAT-FOCKE**
- **DIN EPISTOLARUL EMIL CIORAN — CONSTANTIN NOICA**
- **RADU POPA — SIGHIŞOARA**
- **PAVEL CÂMPEANU — sondaj de opinie**

IN LOC DE

REVISTA PRESEI

RECURSUL LA LEGENDĂ

ILEANA MĂLĂNCIOIU

Într-un lung interviu al cărui ton glumeț mi se pare prea detașat pentru un atașat (fie el și cultural), Grete Tartler îi dezvăluie lui Dan C. Mihăilescu misterul prin care ar fi ajuns ea și alți scriitori mai mult sau mai puțin cunoscuți să ne reprezinte la diferite ambasade, cu toate că actuala putere nu pune nici un preț pe cultură. Explicația pe care o dă acestei decizii noua atașată de la Viena este că **soluția de trimitere a unor scriitori în diplomație este cea mai puțin costisitoare.**

Întrucît nu am calificarea de finanțist a premierului nostru ca să mă pot pronunța în totală cunoștință de cauză asupra acestui lucru, nu știu în ce sens primenirea personalului diplomatic prin scriitori poate fi rentabilă pentru actuala putere. Ca urmare, mi-ar fi greu să mă pronunț asupra acestui fenomen cu siguranța că nu greșesc. Dar mi se pare cel puțin o mare lipsă de diplomație să te pronunți cu dispreț — cum se întîmplă în acest interviu — asupra apetitului pentru politic al celorlalți, ca și cum meseria pe care ai acceptat să o practici n-ar avea nimic comun cu puterea de pe pămînt, ci cu cea din cer. Și mi se mai pare că nouă condiție ar obliga-o pe Grete Tartler să fie ceva mai exactă decît în acest interviu, care ține mai curînd de ficțiune decît de realitate.

Desigur, ca scriitor, n-ar trebui să mă deranjeze apetitul cuiva pentru **ficțiune** tocmai acum, cînd toată lumea nu este preocupată de nici o altă criză mai mult decît de cea a culturii. Numai că Grete Tartler, știind la fel de bine ca noi toți că nu te ia nimeni chiar de pe stradă sau de la masa ta de scris ca să te facă diplomat, simte nevoia să motiveze ajungerea sa în schema Ambasadei Române de la Viena, recurgînd la o **legendă** în care este implicat, între altele, și numele meu. Pentru exactitate, o citez: „Există o legendă cu alegerea «ideii» de scriitori. Se pare că după un mare succes obținut în iunie 1991 la Roma (la un simpozion despre literatură și politică), protagoniștii (scriitori de prestigiu, între care Ana Blandiana, Ileana Mălăncioiu, Laurențiu Ulici, Ștefan Aug. Doinaș) au fost invitați la Ministerul Afacerilor Externe pentru a li se mulțumi — gest elegant — pentru gloria care, în acele clipe, s-a răsfrînt asupra întregii Românii. Și cum au ajuns ei la poarta vizirilor și se pregăteau a asculta cu inima încordată, cu sufletul transportat, magistrale discursuri — cineva nu i-a lăsat să treacă (Ulici n-avea barbă în buletin). Atunci bravul critic a strigat: «Fraților, după mine!» — și s-au întors la Uniunea Scriitorilor rostind vorbe românești foarte naturale după atîtea emoțiuni. Numai că, aici, da, surpriză! — a doua zi, Adrian Năstase a venit personal la Uniunea Scriitorilor să le mulțumească pentru Roma și să scuze întîmplarea de la intrare. Atunci au căzut cu toții de acord că, în vechea tradiție românească, bine ar fi ca la ambasade să se ocupe de cultură chiar scriitorii. (...)"

Nu știu care dintre colegii noștri au făcut drumul pînă la Ministerul Afacerilor Externe ca să fie opriți la poartă, nici cu cine s-a întîlnit domnul Adrian Năstase a doua zi la Uniunea Scriitorilor. Ce vă pot spune cu certitudine este doar că după drumul făcut cu autocarul prin Iugoslavia eu m-am odihnit la mine acasă și am încercat să mă reacomodez cu cenușiul de la noi. Nu aveam de ce să mă duc la nici un ministru, fiindcă nu am fost delegată a nici unui ministru (nici la Roma, nici în altă parte). Faptul că am participat la acest simpozion l-l datorez, în bună măsură, lui Marco Cugno (care a tradus un grupaj consistent din volumul meu **Urcarea muntelui** și l-a comentat cu entuziasm), și, mai ales, doamnei Luisa Valmarin de la Universitatea La Sapienza, care a cheltuit foarte mult timp și foarte mulți bani pentru ca simpozionul despre România să poată avea loc.

Afirmația că după această călătorie eu aș fi mers pînă la **poarta vizirească** spre a asculta **magistrale cuvîntări** și a primi mulțumiri de la domnul Adrian Năstase este falsă și ca atare neavenită; eu aflu mai mult cu cît conține ceva ilogic care o poate face să fie ușor întoarsă pe dos. Adică folclorul să rețină că eu aș fi cerut să fiu primită și aș fi căzut în genunchi în fața **vizirului** ca să îi mulțumesc **pentru nimic.**

N-am umblat niciodată pe la stăpîniri și nădăjduiesc să mă ajute bunul Dumnezeu să nu-mi pierd judecata și să fac la bătrînețe ceea ce n-am făcut la tinerețe. Cu alte cuvinte, să mă ajute să rămîn un om liber care să poată să spună adevărul atunci cînd crede el că trebuie și nu cînd hotărăște partidul (ori ambasadorul).

Legenda expusă mai sus — care, dacă nu m-ar fi implicat, poate că m-ar fi amuzat — nu ar sta însă în picioare nici dacă tot ce se spune în ea ar fi purul adevăr. După ce logică ar fi trebuit să fie numită Grete Tartler atașat cultural la Viena, pentru că a avut Paul Goma (sau Ana Blandiana, sau Gabriel Andreescu), sau pentru că am avut eu succes la Roma? Dacă despre acest succes este vorba, de ce n-a încercat onorabilul domn Adrian Năstase să-l convingă, bunăoară, pe Paul Goma să primească postul de atașat cultural de la Paris. Fiindcă asta ar fi dovedit, cu adevărat, că s-a schimbat ceva în România și ar fi folosit întregii țări.

În ceea ce o privește pe Grete Tartler, în ciuda nedumeririi produse de legenda ei publicată luni în suplimentul **Cotidianului** (menită să acrediteze ideea că toți ne plîngem de putere, dar toți ne închinăm la Marea Poartă — care tot a Kremlinului este), voi recunoaște întotdeauna deschis că pregătirea sa multilaterală o recomandă cu prisosință pentru postul recent ocupat. Deși, puțină diplomație în plus, cred, totuși, că nu i-ar strica.

Îi anunțăm pe cititorii noștri că Revista „22" se găsește de vînzare și în librăriile HUMANITAS

Librării HUMANITAS:

București, Cl. Victoriei, 101
Iași, str. V. Alecsandri, 8
Timișoara, Bd. Revoluției (fosta librărie „Facla")
Sibiu, str. N. Bălcescu, 16
Pitești, Pasajul Victoriei, 89
Bacău, str. N. Bălcescu, 12

Expoziții permanente de carte HUMANITAS cu vînzare (la Fondul Plastic):

Arad, str. V. Alecsandri, 1
Alba Iulia, str. Republicii nr. 5 (Biconfort)
Brașov, str. Mureșenilor 1, Bd. Victoriei, 10
Galați, str. Domnească, 19

Raioane de carte HUMANITAS:

Arad, str. Lucian Blaga, 2–4 (Anticariat)
Bistrița, str. M. Eminescu, 4–6 (Aletheia)
Botoșani, str. Primăverii, 10 (Libr. Primăverii)
Craiova, str. Popa Șapcă nr. 4 (Omniscop)
Constanța, Bd. Tomis 96 (FESINAR)

A APĂRUT REVISTA ASTRA (anul XXV, nr. 1-2, 1992) ÎN CONDIȚII GRAFICE ȘI TEHNICE DEOSEBITE.

DIN SUMAR:

- **UN EDITORIAL DE VASILE GOGEA**
- **A.I. BRUMARU DESPRE PETRE ȚUȚEA**
- **EPISTOLAR — A.I. BRUMARU — CONSTANTIN NOICA**
- **SUPLIMENT: CETATEA CREȘTINĂ**

IMPORTANT

Pentru abonamentele la Revista „22", începînd cu trimestrul 2, 1992, foștii deținuți politici și veteranii de război beneficiază de o importantă reducere de preț, echivalentă cu cea aplicată studenților și cadrelor didactice. Informații suplimentare la telefon 14 17 76.

ANUNȚĂM PE CITITORII DIN ȚARĂ ȘI DIN STRĂINĂTATE

În continuare, revista noastră asigură contractarea unor abonamente avantajoase la sediul redacției. Doritorii se pot abona în următoarele condiții: costul unui abonament ridicat de la sediul redacției **(cu posibilitatea păstrării exemplarelor neridicate la timp) este de** 230 de lei pe trimestru **(deci cu o reducere de 24%, în raport cu costul real).**

Abonamentele pot fi expediate și prin poștă, **dar la costul final se vor adăuga cheltuielile poștale** (144 lei). **Costul abonamentului va fi de** 374 lei pe trimestru.

Pentru cadrele didactice, elevii și studenții din provincie, **costul unui abonament la Revista „22"** pe trei luni **va fi doar** 225 lei **(diferența de preț urmînd a fi suportată de „Institutul pentru Democrație în Estul Europei", cu sediul la New York). Cei interesați sînt rugați să expedieze prin mandat poștal suma de** 225 lei **(pe adresa:** Revista „22", cont 45103532, BCR, Filiala sector 1, strada Londra nr. 10) **și o adeverință (valabilă un an) din care să reiasă că sînt profesori, elevi sau studenți (pe adresa:** Revista „22", Calea Victoriei 120, sector 1 București, **pentru** Serviciul de Difuzare). **Îi rugăm pe cei abonați pe trimestrul I să specifice pe talon „reînnoirea abonamentului".**

Cititorii din străinătate se pot abona la Revista „22" depunînd costul abonamentului în contul nr. 47218 16 00030 — BCR, sector 1, str. Londra nr. 10 **(cu specificația: pentru Revista „22") sau trimițînd un cec pe adresa: Revista „22", Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1 București, România.** Costul unui abonament pentru zona europeană este de **60 dolari** pe an **(30 dolari** pe 6 luni, **15 dolari** pe trimestru) **sau echivalentul în orice monedă convertibilă (100 DM** anual, **50 DM** pentru 6 luni, **25 DM** trimestrial, **360 franci francezi** anual, **180 franci** pentru 6 luni, **90 franci** trimestrial).

Pentru celelalte continente, prețul unui abonament este de **72 dolari** anual, **36 dolari** pe 6 luni, **18 dolari** trimestrial.

Expedierea revistei se face de către redacție. În costul abonamentului sînt incluse și cheltuielile de expediție.

Redacția Revistei „22" anunță că își rezervă exclusivitatea pentru difuzarea revistei în străinătate. Orice altă difuzare prin intermediul difuzorilor de presă neautorizați de redacția Revistei „22" este interzisă.

NOMAZI ÎN PARLAMENT

HORAȚIU PEPINE

Luni după-amiază, în Parlament, avalanșa demisiilor din Front a provocat o adevărată panică. La asta s-au adăugat adeziunile unor deputați la Partidul Socialist al Muncii, la scurtă vreme după ce alți doi deputați, membri F.S.N., și-au declarat apartenența la Partidul România Mare. Iată cum toate partidele extremiste, fie naționalist-șovine, fie de filiație directă comunistă, au dobîndit peste noapte reprezentare parlamentară. Noua structură politică a Parlamentului este în acest moment de-a dreptul aberantă, căci riscă să nu mai aibă nici un raport cu opțiunile electoratului, nici cu cele trecute, dar nici cu cele prezente. Legea electorală elaborată în C.P.U.N. și regulamentele celor două Camere ale Parlamentului nu au nici o mențiune la situații de acest tip. Ele par tuturor anormale, dar, în absența Legii, nimeni nu poate deocamdată să stăvilească fenomenul care a căpătat o amploare neașteptată. Doar în curs de un an, în Camera Deputaților au intrat, pe uşa din dos, Partidul Social Democrat Tradițional al domnului Cornescu, Partidul Republican al domnului Mânzatu, Partidul România Mare și partidul lui Ilie Verdeț. La acestea se adaugă situațiile oarecum diferite ale tinerilor liberali și ale disidenților din Front de anul trecut care au constituit partide noi : Partidul Liberal și Partidul Social Democrat (fost F.S.N. – Social Democrat). Migrațiile deputaților la partide extraparlamentare au devenit o maladie împotriva căreia nu există deocamdată nici un remediu. Precedentul odată acceptat a produs o adevărată epidemie, greu de stăvilit și, probabil, abia acum, cînd Ilie Verdeț își are reprezentanți în Parlament, deputații și-au amintit avertismentul domnului Dan Lăzărescu. Diviziunea Partidului Național Liberal a fost urmată, după cum bine se știe, de apariția la Cameră a unui nou partid care nu avea nici o legitimitate electorală. Dar atunci grupul F.S.N. a jubilat, căci scindarea se producea în Opoziție, și a respins cu mălițe propunerea deputatului liberal. Decizia s-a dovedit irresponsabilă și acum se întoarce ca un bumerang. Degringolada este uriașă dacă ne gîndim că luni seara a apărut un comitet de inițiativă pentru formarea unui nou partid F.S.N., intitulat 22 Decembrie, cu trimitere explicită la originile revoluționare. Deci adevăratul F.S.N., cel dintîi, sub patronajul președintelui Ion Iliescu. După scandalul de la Cameră și Senat, cînd adversarii domnului Petre Roman au venit rînd pe rînd la microfon să-și depună demisia și să-l acuze o dată în plus pe actualul președinte al partidului, care „nu s-a sfiit să folosească minciuna și să procedeze în cel mai autentic stil comunist" și care „dorește să grefeze în societatea românească o ideologie mai nocivă decît cea comunistă". Grupurile F.S.N. din Cameră și din Senat au fost practic absorbite de această problemă și o parte însemnată a părăsit lucrările înainte de încheierea lor pentru a participa la întrunirea de la Meridian Club. E vorba de o casă de cultură din zona cimitirului Bellu, unde actualmente au loc concerte rock de cartier. Pe unul dintre pereți o veche frescă proletcultistă cu muncitori în salopete prinși în plin elan al construirii socialismului, iar pe fiecare banchetă inscripții pornografice scrijelite cu briceagul. De la Sediul din Aleea Modrogan și de la Clubul Dacia decăderea este cu totul demoralizantă. La toate acestea s-a adăugat anunțul că o echipă sosită din Aleea Modrogan intenționează să ocupe sediul sectorului 1.

Ședința a fost condusă de d-l Ninosu, care a anunțat din prima clipă constituirea unui comitet de inițiativă pentru formarea unui nou partid. A urmat apoi o lungă declarație de principii, care n-a conținut în realitate decît aceleași acuzații bine cunoscute, la adresa noului președinte al partidului. D-l Petre Roman ar fi determinat pierderi electorale însemnate la recentele alegeri locale, iar Iliescu a fost proclamat în urale liderul necontestat al F.S.N. La această întîlnire n-au participat toți deputații și senatorii ostili lui P. Roman, dar au venit în schimb disidenți mai vechi, care părăsiseră Frontul la Convenția din martie anul trecut, și care constituiseră atunci un nou partid sub conducerea lui Velicu Rădină (ulterior înlăturat de o echină dirijată de d-na Buruiană). Mai vechii disidenți și actualii perdanți se reașesc acum sub același drapel : d-l Mihăiescu, membru al Partidului F.S.N. Social Democrat (fostul 20 mai), ne-a declarat de altfel că anul trecut în martie s-a amînat, doar din lipsă de îndrăzneală, o scizîune de pronortii, care, iată, a devenit acum inevitabilă. E semnificativ că de la această întrunire a lipsit grupul Secăreș–Pastî–Muresan, care, se pare, nu este pregătit să se lanseze într-o aventură politică ale cărei șanse de succes sînt deocamdată greu de evaluat.

De altfel, entuziasmul de moment a făcut să se treacă sub tăcere dificultățile cele mai mari ale sciziunii, care sînt în primul rînd de ordin tehnic. Bătălia pentru sedii a fost, după cum am văzut deja, declanșată. Dacă va căpăta proporții va provoca tulburări care vor transforma Frontul într-o organizație cu totul nefuncțională. Domnul Petre Ninosu și-a pregătit, se pare, din timp toate mutările de ordin juridic, ceea ce ne demonstrează că se aștepta la această eventualitate. Juristul, cu o acribie recunoscută, ne-a declarat că noul partid nu va fi înregistrat cu altă personalitate juridică, ci va fi vorba de un artificiu juridic care, potrivit unor acte normative mai vechi și mai noi, îngăduie o divizîune a personalității juridice. În acest caz se va ajunge la partaj și la împărțirea proporțională a tuturor mijloacelor de care dispune actualmente partidul. Desigur că ne putem aștepta să se ajungă în Justiție și să asistăm în curînd la un proces F.S.N. contra F.S.N.

Dar deocamdată este greu de apreciat care va fi amploarea acestei mișcări, căci în situația în care nu va fi urmată de un număr mare de membri și organizații F.S.N., domnul Ninosu nu va putea pretinde diviziunea personalității juridice. Iar după cum am spus deja, s-au angajat pînă acum să participe la constituirea unui nou partid doar partizanii Grupului pentru Unitatea Frontului care au adunat abia 15% din voturile delegaților la Convenție. Iar dacă președintele Iliescu va evita să vină cît de curînd cu un semnal favorabil și încurajator, atunci noul partid va fi marginalizat de la bun început.

Dificultatea de a lua o decizie în Parlament cu privire la această neașteptată atomizare vine însă din chiar faptul că cei chemați să judece nu sînt alții decît protagoniștii acestor întîmplări.

FRONTUL FRONTURILOR

FLORIN-GABRIEL MĂRCULESCU

Desfășurată într-o sală destinată prin excelență spectacolelor, Convenția feseniștilor nu a făcut notă discordantă, show-ul luptei pentru putere atingînd cote remarcabile din prima și pînă în ultima clipă a dezbaterilor. De n-ar fi fost ca în chiar acele zile soarta Basarabiei să cunoască o turnură dramatică, apriga încleștare a suporterilor celor doi însetați de putere – mai e oare nevoie să-i numim ? – ar fi putut prin penibilul ei să ne stîrnească zîmbetul. Așa, însă, am fost siliți să constatăm din nou, și pentru a cîta oară, micimea sufletească și meschinăria intereselor celor aflați la guvernare, în momente decisive și poate unice ale destinului nostru istoric. Sigur, s-au făcut din nou auzite cuvinte mari, de un patetism strident, a fost invocată istoria națiunii, s-au făcut declarații de credință față de țară, dar ce folos. Cine ne-ar putea șterge din memorie rușinosul tratat de amiciție semnat la Moscova, cu concursul guvernului prezidat de Petre Roman ? Cum am putea face abstracție de nefasta politică a pașilor mici, de lașitatea și irresponsabilitatea cu care atît Parlamentul cît și Guvernul au privit și expediat imperativele reîntregirii țării în hotarele ei firești ? Și efectele acestei dezastruoase politici se văd astăzi fără putință de tăgadă.

Să revenim însă, cum se spune, la oile noastre, adică la furtunoasele deliberări ale pomenitei Convenții. Meciul supergreilor din Sala Polivalentă s-a disputat în prezența unui singur competitor – Petre Roman –, cel de al doilea – Ion Iliescu – fiind constrîns de constituționala sa neutralitate să urmărească ostilitățile de la distanță, încrezător în capacitatea de luptă a bravilor lui partizani. Și nu s-ar putea spune că aceștia nu și-au făcut cu prisosință datoria. Numeric s-au văzut, totuși, depășiți de cei care continuă să acorde credit demagogiei ex-premierului Roman. Dezbateri pe tema celor trei moțiuni au existat, dar, cu nesemnificative excepții, ele au fost lipsite și de culoare și de profunzime.

Conduse cu abilitate, manevrele grupului Roman au sfîrșit prin a da cîștig de cauză propriei sale moțiuni, care, întrunind 64% din totalul voturilor exprimate, a fost adoptată ca platformă-program a Frontului Salvării Naționale. Autorul „spiritual" al acestui document a fost, în consecință, uns ca președinte al partidului de guvernămînt, Petre Roman acceptînd să renunțe la pomposul și ridicolul titlu de lider național.

Fără a i se refuza dreptul de a-și depune candidatura, Ion Iliescu a fost cu delicatețea de rigoare sfătuit să nu facă un pas care l-ar putea pune într-o postură extrem de dificilă. Două sînt condițiile cărora ar trebui să le facă față : 1) să prezinte o cerere în scris și 2) „să adere expres la moțiunea rivalului său. Cea din urmă conține în sine o subtilă imposibilitate, căci președintele în exercițiu – în lumina evocatei sale neutralități politice – nu-și poate oferi luxul unei atare declarații de fidelitate. Practic, Ion Iliescu a fost înlăturat de partidul său de suflet.

În concluzie, aripa Roman a triumfat și s-a instalat fără drept de apel la cîrma Frontului, evitînd, aparent, scindarea partidului de guvernămînt. Aparent, deoarece la mai puțin de 24 de ore de la încheierea Convenției și-a făcut apariția un nou Front – 22 decembrie –, alcătuit din cei mai îndîrjiți adepți ai comunismului fardat, deputați, senatori și tot ce s-a mai putut aduna în mare grabă, inclusiv un tînăr lider fesenist (încă ?) necompromis. Disputa Iliescu–Roman este departe, deci, de a fi luat sfîrșit. S-a ajuns însă la un nou paradox, partidul de guvernămînt aflîndu-se acum în minoritate parlamentară.

Ambele fronturi își dispută social-democrația. Spre deosebire de adversarii săi, Petre Roman ne asigură că partidul d-sale s-a înscris, în sfîrșit, pe coordonatele democrației, la temelia programului adoptat aflîndu-se „libertatea economică" și „un nou echilibru social". Se pare că dl. Roman nu înțelege să renunțe la demagogie și la efectele unei retorici grandilocvente. Strădaniile d-sale de a ne convinge că Frontul este pe calea de a-și schimba nu numai părul ci și năravul trebuie primite sub un sever beneficiu de inventar. Se pronunță pentru alegeri neîntîrziate și, în această unică privință, ne grăbim să-i dăm dreptate. Numai că majoritatea parlamentară fesenistă continuă să tragă de timp și să întîrzie cu premeditare adoptarea legilor trebuitoare. Pe acest fundal, slăbiciunile guvernului Stolojan devin pe zi ce trece tot mai evidente. Lipsit de decizia politică, executivul s-a transformat într-un gestionar oarecare al afacerilor curente. Prin scindarea Frontului, eșichierul politic s-a complicat și ne putem aștepta la regrupări politice spectaculoase. Un lucru rămîne sigur : amînarea legislativelor poate conduce la noi și grave tulburări economice și sociale.

ORIZONTUL TEMPORAL AL TRANZIŢIEI

GABRIEL IVAN

Recentele succese electorale ale Convenţiei Democratice anunţă sfîrşitul unei perioade de interregn. Acum doi ani şi ceva, Romînia a fost plasată în antecamera care desparte era totalitară de o probabilă integrare în comunitatea democraţiilor europene. Trăim într-un purgatoriu politic : o ordine ambiguă care prelungeşte indefinit înspre viitor ordinea comunistă. Depăşirea acestei stări de provizorat depinde de finalizarea ofensivei noii clase politice româneşti împotriva castei represive care şi-a păstrat poziţia şi o parte din privilegii după debarcarea clanului Ceauşescu. Adjudecarea majorităţii parlamentare de către Convenţia Democratică ar reprezenta punctul terminus al unei desfăşurări politice extrem de complexe. Ea a combinat lupta de stradă cu disputa electorală; presiunile Occidentului împotriva stabilizării unei conduceri de extracţie comunistă, cu destrămarea imperiului care tutelează dinspre răsărit această conducere; structurarea unei oferte politice coerente din partea opoziţiei cu reciclarea democratică a unor membri ai F.S.N. Ieşirea din purgatoriul neocomunist se individualizează la noi în raport cu procesele similare din celelalte state ex-socialiste şi printr-o temporalitate specifică. Pentru romîni, etapa tranziţiei politice (sau ceea ce „cu îndreptăţită mîndrie patriotică" denumim „democraţie originală") va dura mai mult decît în cazul foştilor noştri parteneri de lagăr.

În timp ce aceştia au reuşit, într-un fel sau altul, să se desprindă din plasa actualei Comunităţi a Statelor Independente, romînii („de pe ambele maluri...") zăbovesc în căruţa postsovietică. Menţinerea României (cu alegeri, cu tratat şi cu referendum „în regulă") pe intervalul care separă un sistem politic defunct de un sistem care întîrzie să se nască a fost explicată fie prin jocul aranjamentelor geostrategice, fie printr-un fel de retardare mentală care ne-ar caracteriza în proporţie de masă. În ce ne priveşte, presupunem existenţa unei condiţionări mai profunde. Emanaţia unei echipe de probabilă sorginte moscovită a avut, chiar dacă această constatare ne scandalizează sau ne înfurie, o anumită necesitate. Este expresia unei determinări temporale şi, hegelian vorbind, una din căile prin care Pedeapsa (ca raţionalitate etică) se manifestă în Istorie.

Caracterul excepţional al răsturnării din Decembrie a condus la impresia posibilităţii arderii etapelor şi surmontării decalajului temporal dintre România şi restul ţărilor din Est. Prelungirea vechiului regim a confiscat iluzia elasticităţii duratei schimbării. Entuziasmul, eroismul şi martiriul, din iarna anilor '89, '90, nu au putut compensa pierderea de timp provocată de inexistenţa unei autentice mişcări anticomuniste pe parcursul ultimelor trei decenii. Retragerea noastră din istorie pe acel segment temporal (în perioada Solidarităţii, Cartel 77, reformei maghiare etc.) a produs prelungirea segmentului temporal al tranziţiei. Remanenţa structurilor represive este şi efectul unui tempo fatal al Istoriei. El a conservat desincronizarea evoluţiei democratice de la noi în raport cu Polonia, Ungaria, Cehо-Slovacia sau Bulgaria. Opţiunea electorală din Duminica Orbului şi păstrarea unei majorităţi feseniste după alegerile locale reprezintă restanţele unei perioade istorice ratate.

Imediat după masacrul din Decembrie s-a crezut cu tenă convingerea că „jertfa tinerilor" a reuşit să spele ticăloşia, meschinăria şi lasitatea acumulate în ciţiva ani de colaborare şi compromis. Această interpretare utiliza simbolistica sacrificiului recuperatoriu pentru a obloji o conştiinţă publică vinovată. „Uciderea pruncilor" nu ne-a purificat, nu ne-a transportat în Alt Timp, nu a produs o resurecţie ontologică. Am trecut printr-o pedeapsă şi nu printr-o mîntuire. Alternativa demitificării istoriei recente nu este însă scepticismul, ci responsabilitatea : încercarea lucidă de a nu prelungi dincolo de coordonatele sale „firesti" timpul tranziţiei spre democraţie.

Cît ne mai ingăduie Istoria ? Care sînt limitele dincolo de care stăgnarea în această fază de interregn ne-ar scoate (pentru cîte decenii ?) din albia istoriei europene ?

Investigaţia în orizontul temporal al tranziţiei porneşte de la ipoteza că factorii endogeni pot să întîrzie sau să anuleze înscrierea realităţilor româneşti într-un context geopolitic mai mult sau mai puţin favorabil. Şansele unei bune aşezări în Istorie au depins şi depind, în cazul unui stat de dimensiunile României, de reaşezările ordinii mondiale. Vom încerca să localizăm marja cronologică pînă la care putem întinde, înspre viitor, „căutarea" democraţiei fără a periclita posibilitatea înserării în spaţiul civilizaţiei europene.

Limita „de jos" a acestei marje este dată de încetarea fluxului civilizator al Occidentului în direcţia Răsăritului. Accesul la democraţie este condiţionat în cea mai mare măsură de susţinerea proceselor reformatoare printr-un puternic aflux de capital extern. Epuizarea resurselor pe care ţările dezvoltate sînt dispuse să le mobilizeze în vederea integrării foştilor sateliţi ai Uniunii Sovietice într-un spaţiu omogen de civilizaţie va aşeza o nouă cortină de fier în interiorul continentului. Replierea politicienilor americani spre problematica internă ; ascensiunea naţionalismului în Vestul Europei ; pesimismul creditorilor occidentali în privinţa succesului reformelor (chiar în ţări ca Polonia sau Ungaria, care au „înghiţit" pînă în prezent o parte importantă din suportul financiar al democratizării foştei lumi comuniste) sau, în sfîrşit, reorientarea interesului Occidentului către problemele lumii a treia (care ameninţă să perturbe echilibrul global) pot fi semnele începutului acestui blocaj. Va reuşi România să „urnească" creasta" valului integrator ? Întîrzierea cu încă patru ani a transferului puterii în direcţia forţelor democratice ne va pune în situaţia de a aştepta poate un secol, dincolo de „cortină" — izolaţi la periferia ordinii europene —, declanşarea unui nou efort civilizatoriu din direcţia centrelor de forţă care administrează evoluţia umanităţii.

Cealaltă limită care plafonează în timp posibilitatea unei reale deschideri democratice (dar şi a refacerii unităţii statale a României) este reluarea expansiunii Imperiului Rus. Perioada de „înviorare" pe care o trăim coincide cu momentul descreşterii acestui imperiu. Ultimele sale două refluxuri au durat fiecare aproximativ 20 de ani : de la Războiul Crimeii pînă la Pacea de la Berlin şi, respectiv, de la lovitura de stat bolşevică pînă la tratatul sovieto-german. Întîlnirea de la Malta, retragerea din Afganistan şi din Europa de Est reprezintă începutul actualului declin al puterii ruseşti. Putem prognoza reluarea, peste 15 ani, a ofensivei Imperiului Rusilor (Ucraina, Belarus şi Rusia Mare) în direcţia Europei. Integrarea României reîntregite în civilizaţia de tip occidental presupune operaţionalizarea, în cel mult zece ani, a unor schimbări politice, sociale, culturale şi economice radicale. Ideea unei Case Comune care se va întinde de la Atlantic pînă la Vladivostok este o înşelătoare utopie. Parafrazîndu-l pe tînărul Cioran, am putea spune că România va fi un bastion al democraţiei în faţa stepei ruseşti, sau nu va fi deloc.

Ne aflăm în perioada unei mari bulversări. Ea va produce Ordinea care va guverna la începutul viitorului mileniu evoluţiile societăţilor europene. Statele excomuniste îşi caută cu febrilitate un loc în centrul sau cel puţin în mediul de rezonanţă al acestei ordini. Evenimentele post-revoluţionare ne menţin la periferia noii forme de organizare care va asigura coeziunea continentului.

Cît ne mai ingăduie Istoria ? Practic vorbind, încă patru ani de guvernare fesenistă ar fi cu siguranţă prea mult.

CE E DE FĂCUT? (II)

IHOR LEMNIJ

Nu încape discuţie că redresarea economiei va avea nevoie şi de o elită economică intelectuală, atît pentru învăţămînt, cît şi pentru cercetare şi activitatea practică. O asemenea elită se formează greu, printr-un subtil proces de selecţie şi printr-un mare efort personal al celor în cauză.

Dată fiind degradarea intelectuală a Academiei de Studii Economice, aceasta nu oferă condiţiile pentru formarea unor economişti de vîrf. Antiintelectualismul respiră prin toţi porii complexului de clădiri. Dar ce putem cere unei instituţii conduse decenii de-a rîndul de o protipendadă comunistă care nu scapă prilejul de a denigra pe marii economişti ?

Părerea mea este că Universitatea din Bucureşti are condiţiile să formeze un grup restrîns de „vîrfuri" economice, care să evolueze într-un mediu intelectual autentic, avînd contacte personale cu literaţi, matematicieni, istorici, biologi, cu specialişti din alte domenii, acolo unde escrocheria ideologică abia dacă a putut rînde rădăcini.

Mă gîndesc că ar trebui înfiinţate două grupe, de cîte 20—25 de tineri pregătiţi să practice ştiinţa cu abnegaţie.

Presupun că procedura de selecţie este binecunoscută în Universitate. Mai dificilă este problema dascălilor. (E vorba de o grupă de ştiinţă economică şi una de statistică economică.) Esenţial este însă ca nici unul dintre profesorii de economie de pe vremea totalitarismului (ce caută ei oare la Universitate ?) să nu aibă dreptul nici măcar să se apropie de aceste grupe. Pentru introducerea în ştiinţa economică s-ar putea găsi oameni cu pregătire în străinătate, s-ar putea invita profesori vizitatori (engleza ar trebui să fie condiţie obligatorie la admitere). Evident, în limitele bugetului, s-ar putea trimite şi studenţi în străinătate. Dacă cunoaşterea limbii engleze ar fi o condiţie obligatorie, studenţii ar putea ei înşişi să depună eforturi de învăţare pe cont propriu.

Acesti economişti universitari — în opoziţie cu cei de la A.S.E., obligaţi să fie funcţionari superiori în economie — ar fi destinaţi să ocupe posturi didactice alese, posturi de conducere sau cercetare şi, eventual, în conducerea unor mari bănci sau a altor instituţii economice importante.

Este însă sigur că nu se poate continua activitatea economică cu profesori care nu ştiu limbi străine, care nu ştiu să se exprime cursiv, nu au cunoştinţe elementare de matematică etc. Vorba lui Alfred Marshall : nu este bun economist acela care este numai economist.

SĂPTĂMÎNA TEATRULUI SCURT
ORADEA, ROMÂNIA

INSPECTORATUL PENTRU CULTURA AL JUDEŢULUI BIHOR
TEATRUL DE STAT ORADEA
PREFECTURA JUDEŢULUI BIHOR

organizează

concursul de creaţie dramatică – destinat piesei scurte (*)

Scopul concursului este stimularea creaţiei dramaturgice originale destinate **FESTIVALULUI INTERNAŢIONAL DE TEATRU SCURT,** prestigioasa manifestare de la Oradea – România.

Premiile oferite sînt : I **50.000 lei**
II **30.000 lei**
III **20.000 lei**

Organizatorii nu sugerează o tematică anume ; libertatea de opţiune şi absenţa oricărei forme de cenzură are drept scop stimularea creativităţii. În cele din urmă, criteriul nostru de apreciere va fi unul de ordin estetic.

Lucrările vor fi trimise pe adresa : **Teatrul de Stat Oradea, Piaţa Teatrului nr. 2, cod 3700,** cu menţiunea **„pentru concursul de creaţie originală teatru scurt"** – pînă la data de **15 octombrie** (data poştei).

Lucrările vor fi citite şi apreciate de un juriu alcătuit din critici, secretarul literar al teatrului, regizori, actori.

Rezultatele concursului vor fi anunţate în jurul datei de **1 decembrie 1992.**

Piesa căreia i se va decerna **premiul I** va fi montată de **Teatrul de Stat din Oradea,** gazda **Festivalului internaţional de teatru scurt,** celelalte urmînd a fi recomandate teatrelor interesate.

De asemenea, organizatorii vor face tot posibilul să tipărească piesele în colecţia **„Teatru scurt".**

Concurenţii sînt rugaţi să înscrie pe prima pagină a piesei un motto – acelaşi pe care îl vor trece şi în plicul închis, ce va însoţi piesa, împreună cu numele şi adresa. Acest plic se va deschide de către plenul juriului, numai după desemnarea cîştigătorilor.

DIN PARTEA ORGANIZATORILOR,
DIRECTORUL TEATRULUI DE STAT ORADEA
MIRCEA BRADU

(*) piesă scurtă în accepţiunea organizatorilor înseamnă o piesă însumînd maximum 30 de pagini – reprezentarea ei urmînd a nu depăşi o oră.

CULTURI FILOSOFICE PARALELE

● Există o filosofie românească ? Şi, dacă există, în ce sens ? ● Astăzi, se poate vorbi despre schismă între filosofii români ? ● În viaţa filosofică actuală este prezentă o alternativă autentică la tradiţia filosofică speculativă ? ● Cum vedeţi etica filosofului, nu neapărat filosofică, ci, mai degrabă, socială, în România de azi ? ● Ştiu, în mod sigur, că, înainte de decembrie '89, epistemologia nu a fost „bine văzută" de către diriguitorii oficiali în cultură. Dar se constată că nici acum epistemologii nu se bucură de o audienţă deosebit de favorabilă. De ce ? ●

Domnii Ilie Pârvu şi Mircea Flonta au răspuns cu amabilitate anchetei iniţiate de colaboratorul nostru Leonard Oprea. În textele găzduite de revista „22", ordinea întrebărilor nu a fost obligatorie. Imaginea finală rezultată din răspunsuri fiind de primă importanţă, Ilie Pârvu şi Mircea Flonta au avut libertatea să-şi stabilească singuri succesiunea interogaţiilor.

MIRCEA FLONTA

Momentul cultural pe care îl trăim astăzi se distinge, între altele, prin dominaţia autoritară a unei anumite reprezentări despre filosofie. Am în vedere o reprezentare generală, care apropie imagini, totuşi distincte, sugerînd, dincolo de deosebiri, apartenenţa la una şi aceeaşi familie. Rămîne vie, cred, mai întîi, acea imagine a filosofiei care a căpătat o realizare exemplară în metafizica clasică. Filosofia este, aici, încercarea de a cuprinde şi de a exprima în concepte absolutul, necondiţionatul, ceea ce este inaccesibil cunoaşterii de fiecare zi, precum şi celei ştiinţifice. Ca dezvăluire a acestei realităţi ascunse privirii comune, metafizica apare drept cunoaşterea prin excelenţă, cunoaşterea principiilor supreme. Telul străduinţelor filosofice va fi adevărul, un adevăr ultim, definitiv. Pretenţiile de cunoaştere ale sistemelor metafizice clasice sînt exclusiviste. Adevărul este unic. Există, de fapt, o singură metafizică. Filosofii se străduiesc să afle dacă ea ne este deja dată sau, dimpotrivă, rămînem în căutarea ei. Spiritul relativist modern şi exaltarea romantică a subiectivităţii au favorizat o anumită distanţare de această înţelegere absolutistă a filosofiei. Mulţi dintre cei care cred, astăzi, că metafizica rămîne filosofia primă nu mai cred că ea este şi prima dintre ştiinţe. Ca fundament al ştiinţei şi al valorilor, metafizica nu ar putea să fie ea însăşi cunoaştere, în sensul strict al cuvîntului. Metafizica ar trebui văzută mai degrabă ca un efort de a conferi semnificaţie întregului cunoştinţelor şi experienţelor noastre în ansamblul lor, şi prin aceasta ea un răspuns dat nevoii noastre de orientare globală. Sistemele metafizice sînt socotite, acum, drept creaţii libere ale imaginaţiei conceptuale. Ca şi marile opere de artă, ele nu vor putea fi ordonate, comparate şi evaluate din punctul de vedere al unor repere şi criterii exterioare, neutre. Nici chiar adevărul nu ar putea constitui un asemenea reper. Metafizicianul autentic ne propune o perspectivă strict personală. Cunoaşterea absolutului, o cunoaştere cu valoare obiectivă, impersonală, nu ar fi, prin natura lucrurilor, posibilă. Marile construcţii metafizice stau une'e alături de celelalte şi nu intră în competiţie. Ele se impun prin amploarea viziunii interpretative, prin forţa lor de antrenare, de iradiere intelectuală şi spirituală. Să nu uităm a aminti şi o altă imagine a filosofiei, cu mare putere de atracţie în cultura noastră umanistă, filosofia ca reflecţie liberă asupra experienţei interioare. Aceasta este filosofia în tradiţia literară. Moraliştii — un Pascal, un Kirkegaard, un Nietzsche — rămîn modele ale genului.

Contururile acestor imagini ale filosofiei sînt rareori bine distinse. În conştiinţa publicului nostru cult este impregnată o reprezentare generală mai difuză asupra identităţii filosofiei, care aduce în prim plan ceea ce le apropie. Voi spune că filosofia este privită din perspectiva idealului creator al artistului. Nu se ignoră, desigur, substanţa conceptuală, particularităţile de limbaj şi altele ce disting filosofia speculativă de artă. Dar acestea sînt lucruri de la sine înţelese. Filosofia apare fascinantă tocmai prin ceea ce nu o mai desparte de artă : operă unică, fără antecedente şi continuări. Se crede că în filosofie, ca şi în artă, nu ar exista decît două roluri autentice : cel al marelui creator şi cel al comentatorului. Acesta din urmă, oarecum în felul conservatorului de muzeu, îngrijeşte şi discută opera, aspiră să pună în valoare ceva dintr-un tezaur virtual inepuizabil de semnificaţii. Cred că această reprezentare a filosofiei, asupra a ceea ce face valoarea şi excelenţa acesteia, s-a impus la noi, astăzi, cu o autoritate mai mare decît oricînd. Ea domină mintea celor mai mulţi dintre aceia ce deschid pentru prima dată o carte de filosofie ori asistă la un curs de filosofie, le structurează aşteptările.

Există, totuşi, o altă tradiţie filosofică, ceea ce aş numi o cultură filosofică alternativă. Filosofia speculativă a avut ca antiteză o filosofie care a fost numită critică. Aceasta a străbătut centrul de greutate al interesului filosofic de la ontologie la cercetarea temeiurilor şi întinderii cunoaşterii, a condiţiilor posibilităţii experienţei în genere. Pentru prima dată, prin Kant, analiza critică a cunoaşterii şi a gîndirii conceptuale va pretinde statutul de prima philosophia, demnitatea de instanţă supremă de judecată cel puţin pentru partea cognitivă a culturii. Nu este probabil o exagerare să spunem că modul de a concepe şi de practica filosofia pe care le ilustrează opera lui Kant şi Hegel marchează linia de despărţire a apelor. Filosofia analitică a secolului XX, în sensul propriu al expresiei, poate fi caracterizată drept cea mai remarcabilă dezvoltare a reorientării legate de numele lui Kant. Filosofia analitică reprezintă însă mult mai mult decît o reasumare a funcţiei critice a filosofiei. Despre ea se poate spune că este afirmarea, într-o modalitate distinctă, a vocaţiei imaginative şi exploratorii a filosofiei. Munca creatoare a filosofului de orientare analitică este de a imagina moduri alternative de conceptualizare, întrebîndu-se care ar fi noţiunile potrivite pentru a organiza experienţe pe care le putem doar gîndi sau căutînd moduri alternative de a structura conceptual experienţe ce ne sînt date. Prin solicitarea resurselor imaginaţiei conceptuale, filosoful încearcă să aducă la lumină şi să supună astfel examinării critice orientări ale gîndirii ce pot să scape chiar şi vigilenţei filosofului speculativ. Experienţa comună sau religioasă, artistică sau ştiinţifică, în măsura în care ele au o determinare conceptuală, reprezintă, în egală măsură, cîmpuri de exercitare ale analizei filosofice. Cea mai creatoare parte a operei acelor autori socotiţi exemplari pentru acest fel de a practica filosofia nu constă în teze, argumente şi concluzii, ci în imaginarea unor situaţii care ne îngăduie să vedem dintr-un unghi nou situaţii familiare, dezvăluind reflexe şi obişnuinţe de gîndire adînc înrădăcinate care îl domină pe omul de pe stradă, pe cercetător şi chiar pe metafizicianul ce se poate crede „liber de orice presupoziţii". Prin asemenea prestaţii, analiza conceptuală poate răspunde, într-un alt fel decît filosofia speculativă, nevoii noastre de orientare generală. Ne-o spune, în felul lui inimitabil, autorul care a încorporat în mod exemplar spiritul acestui fel de a face filosofie : „Filosofie am putea numi şi ceea ce este cu putinţă înaintea oricăror descoperiri şi invenţii. Munca filosofului constă într-o adunare laolaltă a amintirilor pentru un anumit scop ... Acele aspecte ale lucrurilor ce sînt cele mai importante pentru noi rămîn ascunse datorită simplităţii lor şi naturii lor cotidiene. (Nu pot fi observate deoarece le avem tot timpul în faţa ochilor.) Adevăratele fundamente ale cercetării sale nu sînt percepute de om", (Ludwig Wittgenstein, Philosophische Untersuchungen § 126, 127 şi 129)

Ni se sugerează cu insistenţă, ni se spune chiar uneori, că tot ceea ce nu se acomodează acelei reprezentări despre filosofie ce s-a impus cu atîta autoritate în cultura noastră nu ar merita, de fapt, acest nume. Şi se crede că acest ţinut, ceea ce stă „de partea cealaltă a văii", ar fi epistemologia, un complex de cercetări metateoretice specializate ce au drept obiect privilegiat cunoaşterea ştiinţifică. Cei care cred şi spun că epistemologia nu are cum aspira la rangul de prima philosophia au, desigur, dreptate. Consideraţiile de mai sus lasă însă, poate, cel puţin să se întrevadă că filosofia ce poate fi numită în mod legitim analitică este cu totul altceva decît epistemologie în sensul curent al termenului. (A recunoaşte acest fapt nu înseamnă, totuşi, a privi epistemologia de sus, cu condescendenţă. Acceptînd că filosofia se deosebeşte clar de ştiinţă nu legitimăm cîtuşi de puţin susţinerea că filosofia ar fi şi independentă de ştiinţă, una din cele mai extraordinare şi fascinante creaţii ale culturii occidentale moderne. Cît anume redă practica rutinieră a cercetării epistemologice din semnificaţia spirituală autentică a ştiinţei teoretice, atît de puţin înţeleasă de publicul nostru cult, aceasta este o altă problemă.) Filosofia numită analitică are în mod evident acele atribute ce disting filosofia de ştiinţă şi de cercetările metateoretice : este o operă în esenţă imaginativă, care urmăreşte nu sporirea cunoaşterii, ci o mai bună înţelegere a bazelor gîndirii.

(Continuare în pag. 16)

ILIE PÂRVU

Orice discuţie asupra filosofiei, din ţara noastră sau de aiurea, presupune formularea unui punct de vedere asupra filosofiei contemporane, asupra a ceea ce se consideră a fi semnificativ şi relevant într-o diversitate deconcertantă de stiluri „literare", programe metodologice şi orientări tematice, „experienţe fondatoare" şi moduri de a-i construi problematica. Acest punct de vedere poate fi şi un „pariu cu viitorul", o ipoteză asupra acelor eseuri sau construcţii ideatice din filosofia actuală care nu se vor pierde în istorie ca simple mode sau exerciţii marginale, ci se vor înscrie într-o durabilă fenomenologie a spiritului. Cred că ceea ce aparţine filosofiei contemporane ca noutate şi performanţă fundamentală este modalitatea constructiv-sistematică a proiectării raţionale a lumii ca totalitate. Filosofia de azi este apţă să răspundă constructiv la „provocarea" kantiană adresată „oricărei metafizici viitoare care se va prezenta ca ştiinţă" şi să ofere culturii contemporane o nouă schemă a categoriilor, un nou model ontologic. Acesta este produsul interacţiunii paradigmelor filosofice ale acestui secol, edificate la rîndul lor printr-un dialog cu modalitatea cea mai asigurată metodologic de cunoaştere, dialog instituit însă la nivelul teoriilor fundamentale din ştiinţa de azi, teorii abstracte ce oferă nu numai explicaţii sau sistematizări ale unor mari domenii ale realului sau zone ale experienţei, dar şi un nou mod de gîndire la nivelul cărora se rezolvă local („în infinitezimal") aporii fondatoare ale gîndirii speculative (Fiinţă-Devenire, Unu-Multiplu, Infinit-Finit, Actual-Potenţial). Prelungind şi mediind printr-o nouă „Critică a Raţiunii Pure" eforturi ştiinţei de explicaţie conceptuală a lumii, filosofia contemporană se află în situaţia de a propune prin noua ei schemă categorială nu numai o posibilă soluţie la marile teme ale metafizicii (chiar la interogaţia lui Leibniz : „De ce există fiinţa mai degrabă decît neantul ?"), dar şi un nou nivel al raţionalităţii. Nu întîmplător, atît prin amploarea programelor dar şi prin calitatea instrumentelor analitice, acest stil constructiv al filosofiei de azi este considerat a fi „succesorul legitim" al Marii Tradiţii a filosofiei clasice şi moderne, fiind uneori denumit, fără rezerve, „The Golden Age of Metaphysics".

În edificarea unei asemenea metafizici ordinea „intrării în scenă" şi rolul diferitelor domenii ale filosofiei nu mai sînt cele din epocile anterioare, clasică şi modernă. În prima ei ipostază istorică metafizica se identifica cu ontologia, ca o doctrină directă a Existenţei ca existenţă, a Fiinţei şi Devenirii ; ea era o filosofie primă, constituită anterior şi independent de celelalte cîmpuri ale interogaţiei filosofice şi dominîndu-le pe toate acestea. După Kant, epistemologia se află în centrul filosofării, ea este „placa turnantă", locul de justificare a tuturor principiilor sau constructelor filosofiei. Ea conferă tuturor ramurilor filosofiei garanţii de validitate şi semnificaţie. În perspectiva actuală, prioritatea în ordinea constituirii unor programe de reconstrucţie raţională a lumii ca totalitate rămîne cea a epistemologiei, dar ea îşi asociază prin logică şi filosofia ştiinţei instrumente noi, singurele capabile de a „citi" direct faptul ştiinţific actual, de a-l organiza coerent şi structura raţional în vederea „ridicării lui la puterea filosoficului".

Centralitatea epistemologiei în discursul filosofic de natură teoretică, sistematică a fost pusă la îndoială de diverşi reprezentanţi ai post-modernismului. Reorientarea strategică (anti-kantiană) a filosofiei, propusă de un R. Rorty, prin care filosofia ar trebui să devină doar un stimul al „conversaţiei raţionale" a omenirii, ar putea fi discutată relevant numai după ce post-modernismul va oferi pretinsele „dovezi de imposibilitate" ale gîndirii categoriale sau măcar după ce va produce un singur enunţ cu semnificaţie clară.

Evident, filosofia teoretică de tip constructiv nu epuizează diversitatea stilistică a filosofiei contemporane, nici chiar varianta ei sistematică ; şi azi se propun „metafiziici prerafaelite", inocente şi pasionate „transmisii în direct ale Fiinţei", (cum se exprima un eminent.) Există o filosofie eseistică de o mare valoare literară şi putere de sugestie, calităţi ce lipsesc uneori „sistematicilor". Dar pretenţia ei de a fi „adevărata filosofie", de a fi singura continuatoare a filosofiei speculative este neîntemeiată şi absurdă. Asumîndu-şi explicit marile teme şi probleme ale filosofiei moderne şi încercînd, poate pentru prima oară în istoria spiritului, să le fixeze într-un demers constructiv, filosofia sistematică teoretică oferă încă coloana vertebrală a „reaşezării Fiinţei lumii în noţiuni", cum se exprima Poetul. A afirma eseul literar ca singura filosofie autentică, „nedegenerată în inginerie formalistă" înseamnă a crede, cum scria Einstein, că „o pădure s-ar putea constitui numai cu plante agăţătoare".

Un alt obstacol în receptarea adecvată a acestei dominante stilistice (chiar dacă nu şi sociologice) a filosofiei actuale este neînţelegerea faptului că o asemenea filosofie nu vrea să coboare un anume „prag critic al reflexivităţii", că ea nu mai este o abordare directă a realului, ci o proiectare într-un plan secund a structurii logice a lumii, că ea nu mai angajează un dialog direct cu natura, cu lumea stărilor de conştiinţă, cu Dumnezeu sau cu specifice culturii, ci ea mediază tot timpul acest dialog esenţial pentru om prin alte tipuri de discurs şi reconstrucţie a lumii, în primul rînd prin cunoaşterea de cea mai înaltă performanţă şi obiectivitate, cea ştiinţifică.

Acest punct de vedere asupra filosofiei contemporane poate promova o înţelegere mai nuanţată şi neexclusivistă a direcţiilor din filosofia românească ; astfel n-ar mai surprinde, de exemplu, înscrierea în lista operelor majore ale culturii române, alături de „Trilogiile" lui Blaga şi a „Personalismului energetic" a lui C. Rădulescu-Motru, a „Necesităţii ca structură a lumii" a lui Mircea Florian ; ea ar promova, de asemenea, şi o cercetare adecvată sub aspect teoretic a „Tratatului de ontologie" al lui Noica, scoţînd această operă primă a filosofului de la Păltiniş din conul de umbră în care a fost aruncată de un alt gen de raportare la filosofia contemporană.

Asumîndu-şi rolul constructiv şi critic al întregii viziuni filosofice, locul definirii standardelor ei de validitate şi raţionalitate, al construirii „echilibrului reflectiv" al marilor domenii ale discursului speculativ, epistemologia nu putea aspira la un statut privi-

(Continuare în pag. 16)

ÎN TRANȘEELE FRONTULUI

OAMENI ȘI PROGRAME

HORAȚIU PEPINE

Convenția Națională a Frontului Salvării Naționale a fost ecoul amplificat al Convenției de anul trecut. Opozanții de față au existat și atunci, nemulțumiți în tăcere au fost și mai mulți, dar nimeni n-a avut curajul unei înfruntări deschise. Cei care au plecat din partid anul trecut au ajuns într-o situație marginală. Majoritatea a rămas magnetizată de nucleul de putere din jurul lui Petre Roman. Pe atunci, fostul prim-ministru nu putea și nu avea interesul să spună celor care l' incomodau : „Plecați, căci voi îmi compromiteți intențiile !", ba mai mult, programul formulat în martie anul trecut a aparținut unui grup (Pasti, Secăreș, Pașcu) care a părăsit Convenția cu fruntea plecată. Din primele luni ale anului 1990 și până astăzi, Petre Roman a sacrificat două echipe ale tovarășilor de drum : primul a fost acela cu înclinații congenitale de stînga, cu ajutorul cărora a cîștigat alegerile din 20 mai, iar al doilea — acela al ideologilor socialiști „subțiați" la școala economiei occidentale, care l-au ajutat o vreme să guverneze. Populismul leftin și socialismul de piață au devenit însă un balast de care Petre Roman dorește să scape, simțind că lumea evoluează în cu totul altă direcție. Deci, de secastă dată l-a sugerat tovarășilor de drum că ar fi mai bine să plece. Așa s-a declanșat războiul moțiunilor, care urma să demonstreze audiența reală în cadrul partidului a fiecăreda dintre ele. Adversarii lui Roman se așteptau să piardă, dar sperau, totuși, că adeziunile pe care le vor primi vor legitima pretenția unei reprezentări proporționale în structurile de conducere. Dacă s-ar fi întîmplat așa, Frontul ar fi rămas, după toate certurile, exact ceea ce a fost, adică o grupare eterogenă și cu totul nefuncțională. Și-ar fi păstrat, deci, caracteristica unei paradoxale coabitări între tendințe extrem de diferite. Dar Petre Roman a avut suficient timp să învețe că pluralismul în Front, teoretizat odinioară de Silviu Brucan, este doar cea mai bună metodă de blocare a acțiunii politice.

Așadar Convenția a prilejuit o mini-campanie electorală, în care trei grupări, cu trei programe diferite, au încercat să cîștige voturile asistenței.

1) **Grupul pentru Unitatea Frontului** a părut dezavantajat din start. În numele lui au vorbit Turlea, Dumitrașcu, Solcanu, Ionel Roman, Albu și Ninoșu. Programul, firav din toate punctele de vedere, și mai ales sub aspectul gîndirii economice, nici n-a mai contat. Convenția a asistat în fapt la spectacolul personalităților. Dumitrașcu : „Petre Roman a venit din Apus cu idei care nu-și au loc în societatea românească. În Ardeal să facem un Front Național". Turlea : „Domnul Roman s-a dus cu flori la mormintele eroilor, în timp ce situația românilor s-a înrăutățit. A făcut deservicii atît Frontului, cît și țării. Odată cu tancurile sovietice au venit Walter Neujander, Ana Pauker, cei care n-au nume românești și nici sentimente românești".

În plan economic, G.U.F. propune un fel de a treia cale, care nu mai e nici socialismul din trecut, dar nici capitalismul occidental. Eșecurile înregistrate pînă acum se datorează, se spune în program, și „refuzului finanțării externe a tranziției din cauza instabilității interne și a intereselor occidentale, iar, pe de altă parte, activității opozanților care doreau o orientare de dreapta a Guvernului, în ciuda rezultatului alegerilor". Pe scurt, Grupul pentru Unitatea Frontului a propus Convenției izolaționismul economic, un naționalism intolerant și susținerea candidaturii lui Ion Iliescu.

2) **Grupul pentru o Schimbare Adevărată** a fost singura alternativă serioasă la echipa lui Petre Roman. Programul propus a adoptat moderație în toate, încercînd să se plaseze la centru între cele două extreme (raportate, desigur, la situația din Front). Anul trecut, autorii unui program „neo-liberal", protagoniștii acestui grup (Pasti, Secăreș, Pașcu, Isărescu, Mureșan) s-au retras pe pozițiile unui etatism accentuat. Pasti, conștient de lipsa farmecului personal, a insistat pe ideea că e necesar să se aleagă nu atît oamenii, cît ideile. Adică : reforma trebuie regîndită. Dacă pînă acum reforma a avut un caracter neoliberal, de aici înainte ea trebuie să urmeze un curs mult mai lent, cu gestionarea prudentă a resurselor. Accentul este pus pe industrie, iar piața este pusă sub control. Pe scurt, reformă controlată și economie socială de piață. G.U.F., în viziunea acestui grup, se întoarce la începuturi (un fel mai elegant de a spune că gîndește în chip comunist), iar echipa lui Roman alunecă spre dreapta. Impresia pe care a încercat să o creeze Grupul pentru o Schimbare Adevărată, că ar promova o politică de centru (fie și centru-stînga), s-a bazat pe o iluzie întreținută permanent pe toată durata Convenției. Și anume că Frontul cuprinde în sine toate tendințele din societatea românească. „Ceea ce facem aici privește nu doar un partid, ci întreaga societate." Afirmația a fost reluată de toți, dar cu intenții diferite. G.U.F., deși n-a spus-o explicit, a lăsat clar impresia că suferă în continuare de mentalitatea partidului unic. Partidele din Opoziție au fost tratate ca dușmani ai națiunii („Cheia otrăvită"), puși în slujba intereselor străine. Iar Petre Roman a dat de înțeles că democratizarea Frontului, transformarea lui într-un partid care să poată intra firesc în dialogul politic, este o problemă reală a întregii vieți politice românești. De altfel, ideea că alegerile nu trebuie cîștigate cu orice preț pare să fie cîștigul cel mai de seamă al echipei Roman.

3) **Moțiunea „Viitorul-Azi"** a fost susținută în general de toți cei care s-au arătat mai apți pentru dialogul politic. Mă refer, în primul rînd, la parlamentarii F.S.N. care au ținut mereu să nu fie confundați cu tendințele populiste și cu naționalismul agresiv. Tendința de separare a venit de aici, din dorința de a nu mai cădea fără distincție în zona etichetărilor depreciative. Noțiunea de fesenist, ajunsă peiorativă, a devenit pentru ei din ce în ce mai greu de suportat și au provocat atunci ruptura cu bună știință. Partizanii lui Roman sînt singurii care au agreeat sciziunea cu speranță, ca pe o soluție salvatoare. Acest lucru n-a rămas neobservat și a reprezentat una dintre principalele teme de atac din partea celorlalte grupări care ar fi dorit să rămînă pe mai departe împreună. Evident din slăbiciune, căci șansele lor de a cîștiga evoluînd separat sînt foarte reduse. Principalul atu al grupării Roman, în fața unei asistențe prea puțin deprinse cu limbajul politologic și al abstracțiunilor economice, n-a fost însă calitatea ideilor, ci, mai degrabă, farmecul personal și fluența în sine a discursului. N-a lipsit nici tonul violent polemic, adversarii fiind numiți „inculți cu nostalgii comuniste".

Noul program al echipei Roman (Dijmărescu, Severin, Babiuc, Dragomir, Berceanu) propune „o reformă cît mai rapidă pentru a depăși handicapul față de celelalte țări din răsăritul Europei. Principalul model îl reprezintă S.U.A. și țările din Europa occidentală. Dar mai ales seamă S.U.A., care „n-au cunoscut nici fascismul, nici comunismul". Pe de altă parte, se propune o delimitare de „dreapta arhaică" românească, spre care s-ar îndrepta partidele din Opoziție. Aici este punctul cel mai slab al discursului politic al lui Petre Roman. Acuzat de liberalism, n-a reușit să demonstreze contrariul prin argumente economice, deoarece programul său prevede : acordarea unei maxime priorități dezvoltării capitalului privat și accelerarea procesului demonopolizării economiei. În privința prețurilor, aceasta ar urma să evolueze liber, cu un control cît mai redus al prețurilor. I-a rămas atunci un singur argument : cel ideologic. I s-a reproșat lui Roman că a trădat F.S.N., apropiindu-se de Alianța Civică, dar eroarea cu care privește tradiția social-politică românească pare să fie cel puțin unul dintre motivele pentru care apropierea nu este deocamdată posibilă. În cadrul Frontului gruparea Roman trece drept liberală, în timp ce ea se obstinează să se considere social-democrată, în sensul democrațiilor occidentale. Respectivei grupări i s-a mai reproșat faptul că în moțiune se vorbește despre credința în Dumnezeu ca o componentă a condiției umane. În sală s-a protestat, afirmația a fost interpretată ca o apropiere, vinovată și nepermisă, de platforma P.N.T.C.D.-ului. Programul conține, de altfel multe formulări care, fără să fie promisiuni și angajamente precise, își propun să seducă pe intelectuali și minoritățile naționale. Un spor demagogic care îi vine bine unui lider cu o evoluție cel puțin contradictorie. Miza lui Petre Roman a fost mult mai mare decît a celorlalți. El a urmărit nu doar să-și convingă partidul (lucru pe care l-ar fi putut realiza foarte ușor, chiar în condiții de unanimitate), dar să convingă lumea politică și societatea românească de faptul că Frontul intenționează să devină un partid democratic care să-și asume, cu toate riscurile, competiția și dialogul politic.

Cu toate discensiunile, a existat totuși o unanimitate în Front : s-a vorbit despre venirea minerilor din septembrie, dar nimeni n-a pomenit de ianuarie, februarie sau iunie. Sînt lucruri care în Front nu pot fi spuse. Fracțiunile existente se vor dușmani, se vor da, poate, reciproc în judecată pentru sediu sau numele partidului, dar vor rămîne totuși solidare prin mai vechea or complicitate. Petre Roman, de altfel, va face în continuare tot ce îi stă în putință pentru a se debarasa de mai vechiul său partener Ion Iliescu, mizînd pe ultarea opiniei publice românești și pe neatenția celei internaționale. De aici se trage de altfel și aversiunea opozanților săi.

- *„Nu cred că avem dreptul să privim în sus, așa, ci numai față de Dumnezeu."* (Agatha Nicolau)
- *„Rog pe doamnele din Ploiești care s-au specializat în fluierat să mă lase să vorbesc."* (...) *„Am făcut parte din comisia Harghita și, în public sau în particular, l-am rugat pe Petre Roman să ia măsuri ca să fie respectate drepturile omului. A făcut și a dres, să depună numai flori ca să apară la televizor."* (...) *„Dacă nu-l sprijinim pe Iliescu, toți frontiștii or să treacă la România Mare."* (Petre Turlea)

- *„Sînt convins că mă găsesc între prieteni* (fluierături), *de aceea trebuie să discutăm serios și să facem cu acest partid să devină un partid al incoruptibililor."* (Petre Ninosu)
- *„Promitem că ne vom zdrobi adversarii ca și pînă acum !"* (Ionel Alexandru)
- *„Obrăznicia lui Turlea m-a dat gata. Și vreau să zic un lucru : noi nu ne-am ținut de scrisori demascatoare, tip Văcaru, și de făcut fronturi pentru unitate."* (...) *„Cînd Ticu Dumitrescu, acest monstru cu chip de om, a spus că parlamentul este rușinea națiunii, voi unde ați fost ? Toată floarea frontistă se întreabă cine sînt acești domni parlamentari care au tăcut."* (Constantin Popa)
- *„Nu există gumă care să șteargă din istorie ce a făcut Frontul în ultimii doi ani."* (Adrian Severin)

- *„Cei care au început să cînte prohodul Frontului vor fi dezamăgiți."* (Ilie Plăticăș)
- *„Într-o alianță politică dai ceva, și Frontul a dat slavă Domnului, dar și capeți ceva, și Frontul nu a căpătat nimic. Cine își asumă răspunderea pentru asta ? Oare a fost soarta nemiloasă cu noi ?"* (...) *„Și poate o să se întîmple invers : o să cîștige moțiunea lui Roman și o să fie conducătorul partidului Ninoșu."* (Ion Solcanu)
- *„Și dacă Convenția nu va sprijini candidatura lui Iliescu, toți frontiștii din Rădăuți vor trece la „România Mare", așa să știți. Și ăsta, liderul național, e Surdu lui Ninoșu."* (O frontistă din Rădăuți)

DOUĂ INTRĂRI, DOUĂ PRIVELIȘTI

GABRIELA ADAMEȘTEANU

Intrarea principală în Sala Polivalentă le permite celor care urcă treptele să se bucure o clipă de sentimentul de liniște pe care îl transmite apa (jos se vede lacul) și de privelistea de sus asupra parcului înverzit. (E doar un trecător privilegiu al subconștientului, altminteri tensiunea e unanimă în aceste zile.) Delegații duși și aduși de autobuze în modul „clasic" au parte, la ecaladă intrare, de o vedere mediocră (de la sol, fără perspectivă) : din orășelul socialist al copiilor și din apropierea cartierului Berceni ajunge mai degrabă suflul existențelor uniformizate decît sentimentul naturii.

N-am vrut, prin această descriere, să sugerez o luptă de clasă în Front între cei care intră în sală și cei care intră în prezidiu, dar diferențele sînt vizibile cu ochiul liber, marcînd eterogenitatea mult discutată a partidului majoritar. Grupări pe categorii „socio-profesionale" sînt vizibile (de pildă cei din „Un viitor pentru România", Vladimir Pasti, Vasile Secăreș, Liviu Mureșan, Dan Mircea Popescu, Grigore Zanc, au evident o structură comună, deși nu au fost neapărat toți profesori la „Ștefan Gheorghiu"). Asemănări de comportament și mentalitate îi unesc și pe parlamentarii pro-Iliescu, radicalizați (Vasile Văcaru, Gheorghe Dumitrașcu ; Văcaru și gașca lui / cascadorii risului — vor scanda junii pro-Roman) care au aderat la G.U.F. (Petre Ninoșu, Ion Solcanu, Alexandru Albu). Lîngă „liderul național" se va instala Caius Dragomir (autor al moțiunii), în apropiere Adrian Severin, mai în spate Eugen Dijmărescu, Victor Babiuc. L-am omis (nestiind unde să-l enumăr) pe Marian Enache, cel care (după declarațiile lui Roman la viitoarea conferință de presă) a trăit scurta glorie de a fi lider a două (necîștigătoare) moțiuni, tulburînd inutil sala. „Azi a cîștigat un program. Mîine va cîștiga altul. O regulă rămîne — democratizarea partidului. Am anticipat de la început rezultatul", va declara în final Marian Enache, dînd impresia unui oportunism penibil.

Schema prezidiului, distribuită în

ÎN TRANȘEELE FRONTULUI

DOUĂ INTRĂRI, DOUĂ PRIVELIȘTI

mape cu mai multă atenție decît moțiunea G.U.F.-ului, îl menționează și pe Ionel Aichimoaiei — responsabil cu relațiile sindicale și politica socială : numele lui se va bucura de o mică celebritate însă, abia în epilogul Conferinței, desfășurat luni, 30 martie, în Adunarea Deputaților atunci cînd îi va admonesta cu multă severitate pe „învinșii" care au să consume prețiosul timp parlamentar cu demisii din Front și declarații anti-anti-Roman.

ȘI CEI CARE ȘTIU DINAINTE TOTUL POT SĂ AIBĂ SURPRIZE

Comunismul ne-a lăsat moștenire acest pare cu vedere diferită, funcție de locul din care privim și de fiecare dintre noi, modelat de viața pe care o are în spate. Pînă la un punct, o viață (adică o experiență) comună au și delegații contrafați la intrare pe listele județelor („învinșii" se vor plînge abia în final că listele au fost trucate) : pe majoritatea delegaților, celălalt partid (Partidul) l-a obișnuit cu astfel de descinderi, cu autobuze în Capitală, cu hotelurile și bufetele (cu circuit închis) cu reflexul ridicării în picioare și scandării unui nume în sălile conferințelor și congreselor unde sînt dușiadusi. (De aceea, chiar cei 15,16% și cei 28,81% dintre cei din sală care vor tăia pe buletinele lor de vot moțiunea Roman și pe „liderul național" ca să voteze G.U.F. și G.V.R. tot se vor ridica însă automat în picioare ca să-i aplaude pe Petre Roman la intrarea sa victorioasă în urale și „la mulți ani", compunînd pentru cîteva secunde privelișteа unei săli unanime.)

Deocamdată e doar ziua a doua, iar ziariștii (informați) sînt chiar ușor dezamăgiți : miza mare a Convenției (candidatura lui Ion Iliescu) va fi pasată unei Convenții extraordinare. Încercări de ultimă oră de conciliere venite dinspre președinție (?!!) ar fi fost respinse de „liderul național" și chiar sacrificarea lui Virgil Măgureanu (al cărui dosar n-ar fi apărut în Tinerama fără un consimțămînt mai înalt) vine prea tîrziu. Petre Roman își reconfirmă abilitatea politică de la ședința Comitetului Director (12 martie, sala Dacia), se descurcă în momente grele și domină sala, unde are o majoritate confortabilă. Multa lume de la bufet, consumînd ness-uri mici și Coca Cola (200 lei) în timp ce G.U.F. își susține moțiunea (toți sîntem de acord cu crearea unei economii de piață, dar cum, cît și cînd ? Nu sîntem de acord ca un grup sau o persoană să monopolizeze conducerea partidului etc.), o demonstrează. „Și noi sîntem un grup anticomunist, dar nu în vorbe, ci în acțiune", afirmă mai departe reprezentantul G.U.F., Alexandru Albu. Putinele aplauze pe care le primește sînt însă o dovadă că n-a convins pe nimeni.

„JOS COMUNISMUL !"

Putinele aplauze sînt și o dovadă că retorica anticomunistă de ultimă oră a lui Petre Roman s-a dovedit doar superficial contagioasă : ea n-a pătruns în adîncul sălii, din care merg să se vor ridica voci lezate că se fac referiri la trecutul ceaușist, activist, comunist al unuia sau al altuia. „Cine decide cine este comunist și cine nu ?" va declama Agatha Nicolau (o verbiloare pro-Iliescu, se decodează). Pe cei mai mulți dintre delegați, problema anticomunismului nu pare să-i frămînte și, paradoxal, în ciuda anchetei de ultimă oră a comisiei parlamentare asupra guvernării Roman, nici tensiunea luptei dintre Iliescu și Roman nu pare să fi ajuns cu adevărat la ei. Frontiștii pur-sînge nu vor să iasă din binomul Iliescu—Roman. Pentru mulți dintre ei, 20 mai a fost doar ieri și o socoteală simplă le arată că șansa Frontului și a lor coincide cu cei doi : singurul mod de a-și păstra privilegiile care i-au adus în autobuzele partidului majoritar. „Ardealul e cu domnul Iliescu !", strigă avîntat un susținător al „moțiunii" Roman. „Au să se împace dacă au să scape de ăi din jurul lor", spune șfătos altul. În partea cealaltă este coridorul presei, al invitaților, al diplomaților : mai puțini, delegați. Rar îl traversează și cîte o persoană din prezidiu (Adrian Severin, de pildă), împotmolindu-se, se adună repede un ciorchine de ziariști cărora le răspunde în sibilinicul stil al aparatcicului luminat : cuvinte multe, ca să nu spună nimic. Pe coridorul lor, parcă mai neluminat, mai compact din cauza costumelor tip/lipice și a expresiilor standardizate, delegații din provincie discută, ultind chiar uneori să se mai întrerupă dacă sînt alături o ureche străină. Certitudinea instalată pe fețele lor de cînd au pus pentru prima oară piciorul într-un post de conducere nu pare în nici un fel pregătită să „lase locul dilemei Roman/Iliescu care va exploda abia duminică. „Vezi sala asta" ? întrebă retorie „un informat" înainte să înceapă votul. „Astăzi o să fie la picioarele lui și mîine o să-i sară în cap". Informatul știe și cele patru propuneri pentru candidatul prezidențial pe care le va lua în discuție viitorul Comitet Director : printre ele Eugen Dijmărescu, Victor Babiuc, Andrei Plesu. (Care a trimis însă între timp de la Berlin dezmințiri că ar fi fost solicitat. Ceea ce înseamnă că și cei aflați „la curent" mai au lacune de informație.)

După o zi și jumătate, sectorul pro-Iliescu din sală este reperabil ușor : grupurile Roman sînt discernate. Sala se reumple cînd Roman își prezintă moțiunea, dovadă a interesului mult mai mare decît față de adversarii săi. Programul economic pe care îl prezintă în continuare Eugen Dijmărescu, revendicat de la consultări cu minsterele, sindicatele, întreprinzătorii etc., își declară drept obiectiv competitivitatea industriei române. Cele mai aplaudate sînt propunerile sociale (între altele ideea calculării pensiei pe baza venitului din ultimele 12 luni, nu din ultimii 5 ani). Va fi aplaudată și pledoaria lui Adrian Severin pentru armată : de altminteri, un declamator sufle eroic plutește deasupra sălii, prin comunicate diverse referitoare la starea de urgență din Basarabia. Peste doar cîteva ore se va scanda și Petre Roman prim-ministru ! de la Tisa pîn la Nistru (pe cît de ușor vorbește, pe tot atît de ușor acești vorbitori războinici și-ar găsi scuturi de armată, dacă s-ar ivi cu adevărat un război în teritoriu".)

Dar, slavă Domnului, singurul război, deocamdată, e cel din F.S.N. : aici armamentul modern se numește bibliografie. În această privință, arma Roman este mult mai dotată decît G.U.F. Dovadă, Adrian Severin, proaspăt întors din Germania, îl corectează pe Alexandru Albu : „Chiar și cei din Mongolia sînt acum informați că riznul este acum un element esențial în tranziție ! Mergînd încet (așa cum ar vrea partizanii lui Ion Iliescu) n-am mai ajunge niciăieri. Sau am ajunge în altă parte".

Orgoliul aparținerii la partidul majoritar încă le mai este permis astăzi, simbătă, 28 martie 1992, delegaților la Convenție. Și grupul a cărui moțiune poartă numele „Pentru o schimbare adevărată" se preocupă de bătrîni, de tineri și de somaj : într-un cuvînt de „corectarea reformei". E bine că există trei moțiuni în sînul aceluiași partid — se poate lăuda cu așa ceva opoziția ? Opoziția nu se poate lăuda, e drept, nici cu tulburarea care se produce brusc atunci cînd Marian Enache este declarat liderul a două moțiuni. Iar cuvîntul tulburare este evident un eufemism pentru încăierarea gata să înceapă a celor ce se întreabă buimaci : cum, Doamne, știm de două zile aici și doar acum s-au trezit să ne spună ? Pentru destui, surpriza cea mare are să vină mîine, cînd, nemaifiind momentul și cazul ca Frontul să susțină candidatura lui Ion Iliescu, lucrările Convenției se vor termina mai devreme cu aproape o oră.

MODELUL BOLȘEVIC

De fapt, în spatele moțiunilor stă pattern-ul, modelul crîncenelor lupte interne pe care l-a inaugurat partidul bolșevic : în lupta pentru putere politică noutatea adusă de comuniști a fost distrugerea totală a adversarului/coleg (până mai ieri) a întregii lui familii și echipe, cu uzul documentelor false, al fioroaselor comisii de anchetă, al torturilor, al politiei secrete. Procesele din Uniunea Sovietică a anilor '30, care au lăsat prea puțini dintr-un întreg birou politic să moară de o moarte bună, au coborît peste 20 de ani în țările satelite (Rajk, Slanski, Pătrășcanu). De acolo, mai jos, în birourile locale și instituțiile uniformizatei și incrementiei societăți comuniste : un duel cotidian între tone de denunțuri. Cei ce au trăit suficient în România pre-revoluționară pot înțelege altfel războiul Iliescu/Roman ori tensiunile dintre parlamentari și guvern, aminitindu-și astfel de imundele lupte interne între oamenii lui X și oamenii lui Y care împărțeau lumea instituțiilor după regulă de vasalitate feudală.

(Dacă liderii unei instituții nu aveau abilitatea să meargă împreună și mai ales dacă exista între ei o diferență de mentalitate, comportament, culturală, de generații etc.). O astfel de deosebire a existat de la început între Iliescu și Roman, percepuți însă (de electorat, de presă) ca un cuplu sau ca un binom familial tată/fiu. În fapt, ei erau foarte diferiți, artificială (poate și întîmplătoare, pe culoarele Editurii Tehnice) a fost mai degrabă unirea lor. Astfel însă separarea lor este naturală, oricît de greu o prieco delegații care, precum copiii aduși la divort, „îl vor împreună". Comicul scenelor care urmează se datorează acestei opacități mentale și comportamentului primar al celor care nu pot decît să spere prin reflexele lor învechite. Nu numai acei delegați F.S.N. care vor ieși mîine din sală urmăriți de sloganul „Jos comuniștii" aparțin trecutului și n-au evident ce căuta într-o reală viață politică (ei chiar și o parte dintre cei ce vor rămîne, cu un oportunism derutat, pe scaun.). Cît privește rezultatul acestui război, șansa lui Petre Roman este că s-a născut la vreme. În alte condiții l-ar fi pierdut. (Dacă nu cumva, mai probabil, nici nu l-ar fi declanșat, în ciuda declarațiilor eroice pe care, îmbătat de succes, le va face „în final", amintind cum a

(Continuare în pag. 8)

● „Nu fiindcă lucrurile acestea sînt grele nu avem curaj, ci pentru că nu avem curaj ele sînt grele." (Petre Roman).

● „A urmat dinamitarea unei munci migăloase de construire a cadrului reformei și, mai rău, întrarea în guvern a reprezentanților P.N.L. ce susțin acum că și-au adus contribuția la guvernare." (...) „A început campania de defăimare a d-lui Iliescu, a senatorilor, campania de excomunicare, de punere la zid a oricui ar fi avut altă părere, un adevărat zid al plîngerii." (...) „Totul a culminat cu scrisoarea deschisă a d-lui Roman în care se spune : «Domnule președinte, drumurile noastre se despart». Este cea mai mare gafă politică a liderului național." (Urlete de minie în sală). „Ce, în final, să ignoți parlamentul cu celebra întrebare : «Cine sînteți voi, mă ?»". (Vasile Văcaru, *actualmente membru al F.S.N. — 22 Decembrie*).

● „Am închis ochii și m-am uitat la un televizor imaginar, crezîndu-mă la congresul unu al P.C.R. Cei care ne-a prezentat aici raportul F.S.N. a vorbit foarte bine despre cei care ne-au adus comunismul pe tancuri. Dar pun întrebarea : cine a adus tancurile ?" (...) „Viitoarele noastre alianțe, pentru că va trebui să facem alianțe, vor fi cu P.N.L., P.D.A.R. și P.U.N.R." (...) „Unii dintre dumneavoastră vor fi parlamentari, iar dacă liderul nostru va avea funcția pe care o va lua, dacă merită, va încăleca, domnilor, va încăleca parlamentul, și nu e Bismark !" (Gheorghe Dumitrașcu)

● „Electoratul ar putea să creadă că F.S.N.-ul este „Omul de marmură" din alții." (Gheorghe Scorțan)

● „Luni, o parte din cei prezenți în sală nu se vor mai saluta unii cu alții." (Gheorghe Scorțan).

DOUĂ INTRĂRI, DOUĂ PRIVELIȘTI

(Urmare din pag. 7)

toi fost sfătuit să fie „cuminte" și n-a fost, după ce în septembrie pierduse scaunul de prim-ministru.)

Acesta este partidul la putere de zece ani de-acum înainte a exclamat **Caius Dragomir în martie trecut, impresionat de scenele din Convenția F.S.N. și de „liderul național" al cărui consilier (în calitatea sa de prim-ministru) va deveni foarte repede. Șef al Departamentului Informații, ocupat de machierea imaginii României în lume și mecena al diverselor instituții culturale (îndeosebi a pauperizatelor reviste literare, față de care arată o generozitate bine dirijată), iată-l pe Caius Dragomir la această Convenție, la stînga fostului „lider național" și viitor președinte F.S.N. în calitate de co-autor al moțiunii „Viitorul—Azi", alături de E. Dimăreacu și Adrian Severin. Dacă mai împărtășește vreo opinie cu cei din sală (mai ales cu cei doritori să-l voteze cît mai repede pe președintele Iliescu) este doar în privința F.S.N.-ului, aflat la putere : dar spre deosebire de ei, el (și aripa Roman) se declară de acord și cu o putere împărtită. „Frontul va schimba prezentul și viitorul patriei, schimbîndu-se el însuși ca partid", scrie de altfel pe spatele moțiunii Roman devenită platformă-program F.S.N. Ca atare, nu pot fi negate reflexele politice mult mai bune ale fostei aripi Roman care se va dovedi în stare să moștenească sigla mult dorită a Frontului, și multe posturi, sedii, mașini ale partidului majoritar. Nu poate fi negată nici importanța „mutării" care va antrena micșorarea evidentă a șanselor la președinție ale candidatului Ion Iliescu. Și, probabil, și alte consecințe. E de văzut cît le va rămîne cîștigătorilor din electorat : deja înfuriați, refuzînd să dea declarații, adepții lui Iliescu „în mașini personale", în autobuze, se îndreaptă spre fostul C.C. — Sala Omnia a Senatului. E duminică, 29 martie, ora 13.30. Polițiștii de la intrare delegații îi spun autoritar : fără presă. Se naște acum un Grup de Inițiativă din care se va naște un nu se știe cît de important (dar se poate ști cît de „social-democrat") partid.**

ÎNVINGĂTORI

PETRE ROMAN

— D-le Roman, în cadrul Convenției o serie de delegați s-au referit la alianțele Frontului. În momentul de față vă mai gîndiți la alianțe ?

P.R. : Vedeți, noi nu prea am avut timp să ne gîndim la alianțe, pentru că trebuia să ajungem la situația în care se află acum partidul. Deci este un partid structurat, un partid cu un program, capabil să se prezinte în fața electoratului. Așa încît, e o chestiune care rămîne deschisă. Deci e clar că ne propunem acest lucru, dar n-aș putea să vă dau detalii deocamdată.

— Veți susține candidatura președintelui Iliescu ? Dumneavoastră personal...

P.R. : Eu părerea mi-am spus-o, odată cu scrisoarea deschisă pe care am adresat-o d-lui Iliescu, iar în raportul politic pe care l-am făcut, poate ați remarcat că am spus, într-o frază, că nu am a retrage vreuna din declarațiile și pozițiile politice pe care le-am făcut.

— Credeți că raportul comisiei a vizat poziția dumneavoastră, a vizat scoaterea dumneavoastră din competiție ?

P.R. : Nu știu dacă a vizat scoaterea mea din competiție. Cert este că s-a putut vedea destul de limpede că era vorba de o intenție politică, pentru că după un preambul care cuprindea foarte multe acuzații, în momentul cînd s-a ajuns la fapte ele nu incriminau nimic, ci mai degrabă incapacitatea acestei comisii de-a înțelege că un guvern are datoria să și guverneze.

— Credeți că modul în care s-au desfășurat lucrările Convenției va îmbunătăți imaginea F.S.N. sau dimpotrivă ?

P.R. : Mi se pare evident că Frontul Salvării Naționale a dovedit că are capacitatea de a se autoanaliza, de a se structura. Și asta este cea mai mare reușită pentru noi. Pînă acum a fost o confuzie, astăzi există o perfectă identitate sau o foarte largă identitate între program și opțiunea politică a celor care simpatizează cu Frontul. Poate vom pierde ceva din electorat, dar sper să cîștigăm mai mult.

— Vi s-a pus o pecete : F.S.N. — P.C.R. Se pare că ați cam scăpat de peceriști. Rămînețti cu F.S.N.-ul sau după eventualele alegeri schimbați numele Frontului Salvării Naționale ?

P.R. : Asta nu decid singur.

— La ce reacții vă așteptați din partea președintelui Iliescu, a d-lui Măgureanu ? (rîsete)

P.R. : Sper că la reacții democratice.

— Dacă ați fi pierdut competiția în această Convenție, ați fi rămas în Front sau nu ?

P.R. : Vedeți, dacă toate lucrurile s-ar fi desfășurat așa cum s-au desfășurat și de această dată, deci în această Convenție, deci toată procedura democratică, fără îndoială că ar fi trebuit să mă supun unui rezultat, Democrație.

— Ați bănuit că se va încerca schimbarea ordinii de zi în primele cinci minute ?

P.R. : Dacă am bănuit că se va produce lucrul acesta ? Da, am bănuit că se va întîmpla.

— Credeți că lovitura de teatru de la sfîrșitul celei de a doua zi a Convenției, mă refer la grupurile care au fuzionat, a cîntărit mult în balanță în favoarea votării dumneavoastră ?

P.R. : Mi-e greu să spun. Cert este că a dat senzația, de altminteri întemeiată, a unei manevre de culise care, în mod evident, la rîndul ei, dădea impresia de vagă necinste. Dar din acest punct de vedere reacția a fost pozitivă vizavi de moțiunea noastră.

— Ați evaluat cumva șansele de astăzi pentru votarea problemei președintelui ?

P.R. : Deși ar fi fost obligatoriu să facem o asemenea evaluare, poate că ați înțeles din ceea ce am declarat după ce s-a votat moțiunea că oricum bătălia o duceam pînă la capăt.

— Care va fi poziția Frontului față de foștii nomenclaturiști care există în Parlament la ora actuală ?

P.R. : Față de Parlament, atitudinea nu poate fi decît a țării. Nu a noastră.

— Dar avînd în vedere că d-l Iliescu nu va candida din partea Frontului, veți candida dv. ?

P.R. : Este o întrebare la care nu pot să răspund în acest moment.

— Cum veți proceda dacă se va tărăgăna legea electorală în Parlament? Pentru că ați pierdut o parte din parlamentari...

P.R. : Da. Să sperăm.

Radu Berceanu : Dacă este aceasta parte la care mă gîndesc eu, să sperăm că i-am pierdut. **(Rîsete).**

— Da, dar ei vor tărăgăna dezbaterea legilor și nu puteți să le luați calitatea de parlamentari.

P.R. : Nu, nu le putem lua calitatea de parlamentari. Dar există alte proceduri constituționale care permit, de exemplu, dizolvarea Camerelor, dacă lucrurile se tărăgănează. Însă eu cred că presiunea opiniei publice și chiar a dumneavoastră, a presei, a purtătorilor de mesaj, de opinie publică devine foarte importantă.

— Domnul Marian Enache, care a fost făcut lider al celor două moțiuni, spune că va accepta moțiunea dumneavoastră. Îi veți da un post corespunzător ?

R. Berceanu : Dacă dînsul a semnat două moțiuni, poate s-o semneze și pe a treia. Nu mai e nici o problemă. Cu atît mai mult cu cît a și dorit s-o semneze pe a noastră prima dată.

P.R. : E un caz particular. Ceea ce pot să vă spun e că nu putem încălca Statutul. Asta e limpede.

— Vă considerați un învingător ?

P.R. : Păi dumneavoastră ce credeți?

(fragmente din conferința de presă din 29 martie)

EUGEN DIJMĂRESCU

— S-a lăsat loc liber ideii de uniune cu alte formațiuni politice. Spre care anume vă veți orienta ?

E.D. : Vreau să vă spun că în Front există o preocupare văzînd alianțele cu acele forțe care sînt campioane sau activ angajate în democratizarea de fond a întregii societăți românești. Cred că este foarte important să privim cu realism faptul că viitoarele structuri parlamentare, viitoarele guverne vor face mai mult loc decît pînă în prezent viitoarelor coaliții.

— Este posibilă o asemenea alternativă ținînd cont de ultimele declarații ale d-lui P. Roman, care acuză opoziția că fiind o „dreaptă arhaică" ?

E.D. : Din punct de vedere al modului în care s-a realizat Convenția Democratică, eu subscriu la aprecierea d-lui Roman — dreaptă arhaică —, pentru că nu s-a realizat pe criterii politice bine conturate, ci pe criterii pur electorale. Alipirea în Convenția Democratică a P.N.L. și P.N.T.C.D. nu cred că a adus un cîștig de credibilitate, ci un cîștig pe planul alegerilor locale. La generale situația va fi însă diferită.

ADRIAN SEVERIN

— Ruptura în Front pare inevitabilă. Credeți că înfrînții vor accepta să se supună moțiunii Roman ?

A.S. : Dacă adoptăm o platformă, ea trebuie să fie aplicată de către oamenii ce au gîndit-o, ce o înțeleg și sînt cei mai în măsură să o aplice. Noi uităm cîteodată ce este un partid. Un partid este o grupare care se luptă cu alte partide și pentru asta este nevoie de o unitate de comandament, de o disciplină ierarhică. O ruptură se poate produce acolo unde este o incompatibilitate de idei și de persoane. Prefer ca Frontul să fie omogen în principiile lui decît să fie o grupare ca un ghiveci călugărește în care fiecare își ia bucata care îi place mai mult. Iar aici există o incompatibilitate de principii. Unul vrea economie de piață și altul nu. În condițiile astea nu mai poți sta în aceeași barcă.

CONSTANTIN SORESCU

„F.S.N.-ul se află într-un moment de cumpănă, cînd poate avea loc ilie înălțarea lui prin transformarea într-un partid puternic și modern, fie marginalizarea lui prin transformarea într-un partid de casă și de casă, care să răspundă prompt și obedient ca o marionetă la comenzile bunului plac și ale oligarhiei comuniste. „Trebuie să procedăm și noi așa cum se procedează în țările democratice. E jenant ca noi să ne desemnăm candidatul pentru Cotroceni prin călduroase telegrame județene și prin ovații prelungite... Trebuie să este de dorit să existe mai multe candidaturi, așa cum se întîmplă în Statele Unite, spre exemplu, pentru că democratic este să se aleagă între mai multe variante, așa cum programul Frontului este ales dintre mai multe moțiuni și așa cum, implicit liderul lui este autorul moțiunii cîștigătoare...

De ce să nu-l supunem pe candidatul la președinție unei analize la fel de lucide și de severe ca aceea la care îl supunem pe candidatul la funcția de lider al partidului ?

În cazul în care dl. Iliescu ar fi singurul candidat, ceea ce nu cred, lucrurile ar fi și mai delicate, instanțele partidului ar fi obligate să analizeze cu luciditate compatibilitatea programului său cu cel al partidului, roadele mandatului său în raport cu prerogativele pe care Constituția le conferă președintelui, impactul pe plan internațional al reînnoirii candidaturii și mandatului, imaginea posibilă a României în această alternativă.

DORU VIOREL URSU

— Art. 41 can. 4 din noul statut prevede că președintele în exercițiu, ales de pe listele Frontului, are nevoie numai de investitura Convenției Naționale.

D.V.U. : N-am participat la redactarea statutului și nici măcar nu mi-am

ÎN TRANȘEE

propus să urm
Esențial mi-e
soana aleasă
clar această d
în continuare.

**— Nu credeț
între faptul c
să voteze mo
să-l aibă prese**

— D.V.U. :
care simt su
nească. Nimeni
că s-a încer
culise elimin
teia din per
cred că presa
început de de
ăsta are forța
bate, pentru a
în contradicție
les că rămîne
ținerii candida
acest partid, s
votat pentru m
40 la sută din
vară.

...și ÎNVINȘI

— Nu am înțeles de ce dacă ați avun un singur lider pentru două moțiuni, nu s-a optat pentru o singură moțiune ?

MIRCEA PAȘCU (**„Un viitor pentru România") : Dacă celălalt grup ar fi anunțat nu numai că susține candidatura d-lui Marian Enache, dar că recomandă susținătorilor lor să voteze și moțiunea, cred că rezultatul ar fi fost într-adevăr a'tul. Personal mă îndoiesc însă că am fi reușit să obținem majori atea.**

— Dar aveați un procent mai convingător.

M.P. : — **Procentul convingător de 35 la sută cît l-am realizat cu cele două moțiuni s-ar fi concretizat în oferta de două locuri într-un Colegiu Director de 300 de oameni ! Că ar fi fost un procent mai mare sau mai mic, ce conta, din moment ce acesta a fost**

**maximum pe
normal să ni
pentru a ne fa
ganele de cond**

Aceasta vi se
care se întîmpl

**Sînt multe lu
tîmplă. Dar d-l
șansa de a dem
să se comporte
care și-a demo
cred că și-a de
și cu „fair-play
venții.**

PETRE TUR
Unitatea Front

Ce veți face
veți retrage di
tid o să vă or

**Fiecare își v
cum va dori :
nu plecă. Din**

- *„Văd la această masă doi oameni care înainte de 22 decembrie aveau funcții de partid : pe Ion Aurel Stoica și pe liderul național, care era activist ext-abugetar. Eu am fost deportat și nu am avut niciodată o funcție de partid."* (Petre Ninosu).
- *„Pentru asta, Frontul trebuie să controleze guvernul și parlamentul, de aceea ne trebuie un procentaj confortabil în alegeri."* (...) *„Și, nu uitați, noi v-am adunat voturile, alergînd noaptea pe coclauri, și o să vi le mai adunăm, dar numai dacă președinte va fi Iliescu."* (Tunaru — primar de Giurgiu).

LE FRONTULUI

țară, simpatie mare am pentru P.U.N.R., cu condiția ca acest partid să-și revadă activismul și să nu se mai canonească exclusiv pe teritoriul transilvan.

Credeți că se formează un al doilea partid al Frontului?

am decît o obiecție de făcut. Ar fi trebui să mă lase pe mine să strig „Jos comunismul".

— Dar pe cea a d-lui Iliescu?

— Pe domnul Iliescu, cu toate că unii îl acuză că a fost nomenclaturist, eu l-am admirat pentru faptul că era

> ● *„S-ar putea să ne numim Frontul Salvării Naționale Creștin și Democrat."* (Rodica Dragu).
> ● *„Este adevărat că sîntem linia a doua de comuniști infiltrați în Front. Vă spun tot eu că nu."* (Vasile Socăreș).
> ● *„Convingerea pe care o am de mic copil este că numai dacă te bați ai șanse să cîștigi, altfel nu."* (Petre Roman, după votarea moțiunii).

IOAN TĂTARU — „G.U.F." (senatori): Nu cred. Însă mi se pare nefirească acea condiție pusă președintelui fondator al partidului să facă o cerere pentru a-și depune candidatura și să fie supus astfel la o serie de șicane, pentru că nu e vorba de o persoană oarecare. E vorba de președintele fondator al Frontului Salvării Naționale. Iar prin condițiile care i se pun, ar însemna să-l supui la niște acte de umilință inacceptabile.

DAN IOSIF

— Cum apreciați atitudinea d-lui Petre Roman?

— Împotriva lui Petre Roman nu

disident încă de pe vremea lui Ceaușescu. Așa cum se spunea și la Europa Liberă, un post de radio pe care eu îl ascultam mereu.

— Dumneavoastră vă considerați un disident?

— De cîte ori era un eveniment important al partidului comunist, eu eram băgat în lanțuri.

— Și cum ați scăpat?

— Mă luați la mișto. Am fost arestat pentru că am fost trecut în rezervă din cadrul M.A.N., după care m-au arestat. Încălcasem legea. Am vrut să devin milionar făcînd trafic de valută.

F.S.N. CONTRA F.S.N.

ANDREEA PORA

Casandrele feseniste preziceau înainte de Convenție că Frontul va ieși „întărit" din ea și că va deveni „un adevărat partid". Că a ieșit sau nu întărit, așta se va vedea în urma reacției „infrînților", care, dacă este să ne luăm după declarațiile d-lui Văcaru, va veni „în cel mult 24 de ore". Dar că are șanse de a se transforma într-un „real partid" asta s-ar putea să fie adevărat. Depinde, însă, **în ce fel de partid.** Într-unul „democratic și capabil să conducă țara", susține d-l Roman în timp ce opozanții spun că prin pierderea faimoasei „diversități în unitate", sub care s-a defilat pînă acum, s-a aluat la „dictatura Roman". Variantele ar fi, deci, situate la poli opuși. Ascultînd tribulațiile teoretice ale ambelor părți s-ar putea ca „adevărul" (de care s-a făcut mult caz în timpul Convenției) să se afle undeva la mijloc. De fapt, acolo unde s-a aflat întotdeauna.

> ● *„Mai bine la față legii decît să mă trimiteți ambasador pe mai știu eu unde."* (Ilian Iosif).
> ● *„Refuzăm să mai fim rezerva de cadre. Refuzăm să mai stăm la ușă, ne ignorăm rolul de paznici." (...) „Dreptul de a lua decizii se obține prin aplicarea conceptului de pensii."* (Sergiu Mic).
> ● *„...Este prezentul plăpînd și bolnav."* (Elena Preda).
> ● *„Iată ce sondaj celălalt rezultă ceva interesant: că Frontul reprezintă interesele tuturor, deci și ale opoziției."* (Bogdan Teodoriu).

Un lucru este însă clar, dincolo de rancchiuna și veninul ce marchează relațiile dintre „personalități": a cîștigat aripa reformatoare a Frontului. Aceasta, bîn înțeles numai prin contrapunere cu faptul că ceilalți, ca susținători ai lui Iliescu, s-au clasat din s-ar; în postura de „comuniști conservatori". Susținut de o tînără galerie tip Piața Universității, Roman s-a străduit să anihileze pecetea F.S.N. — P.C.R., utilizînd singura metodă credibilă în acest moment: epurarea masivă. „Vrem un partid fără nomenclaturiști" a declarat dînsul, secondat de galeria ce a preluat ștafeta adăugînd: „și fără comuniști". De aici poate începe democrația, se pare că gîndește liderul național, aruncînd cu dibăcie anatema de „susținători ai unor practici învechite" asupra celor care doresc să se urce în barca lui Iliescu. A fost o mișcare strategică de mare finețe, deoarece tuturor disidenților din Front li se va agăța de cît, asemenea e'evilor răi pălmuiți din clasă în clasă, cartonașul pe care va scrie: „Comunist".

Noul F.S.N. 22 Decembrie cu toată acuzele aduse lui Roman, cu toată aparținența declarată la social-democrație și încercarea de a-i cataloga pe ceilalți ca fiind „de dreapta" (fenomen devenit maladiv în Front: Roman a acuzat C.D. de tendințe de dreapta, ca acum să fie înfierat el însuși de același lucru), nu poate ascunde totuși faptul că sorgintea divorțului este candidatura lui Iliescu. Or, în acest caz, dă fără să vrea apă la moară atît opoziției cît și restului Frontului. Pe de altă parte, trebuie recunoscut că ultima Convenție (ca și prima, de altfel) a fost abil manipulată. Punctul culminant fiind nu atît moțiunea, cît votarea Statutului, amînată strategic în ultimul moment, și prin care, de fapt, s-a blocat candidatura lui Iliescu (art. 42). Doar dacă această nu va îngroșa foarte tare obrazul (cu dînsul nimic nu este exclus) și va cere împăcarea.

Practicile folosite la Convenție nu au fost nici de departe democratice, acuzele de „cereare de tensiuni", „încercare de a acapara întreaga putere", „evitarea analizării greșelilor" sînt, de fapt, justificate. Dar Roman este omul care poate aplica perfect sloganul „scopul scuză mijloacele", iar scopul fiind „înalt" — debarcarea lui Iliescu —, mijloacele au fost trecute (chiar și fi dură și va veni de data aceasta din de presă) cu vederea. Lui P. Roman i s-au scuzat multe în ultimul timp, ajungîndu-se chiar la vehicularea ideii de alianță cu „o parte" a opoziției, numai din cauza luptei pe care a purtat-o împotriva președintelui. Atitudinea lui de la Convenție ar trebui să dea însă mai mult de gîndit. Aviditatea de putere este imensă, practicile abominabile, dînsul putînd fi, în ultimă instanță, cel puțin la fel de periculos ca și celălalt, marșarea pe democrație, anticomunism și social-democrație fiind simple manevre demagogice. Desigur, este de apreciat faptul că a reușit o clarificare a opțiunilor în Front și o demarcare clară a voturilor în pro și contra Iliescu. Impactul real asupra electoratului este deocamdată greu de apreciat, dar se poate deja prevedea o mare hulversare și dispersare. Acest lucru a putut fi remarcat chiar în cadrul Convenției, unde o bună parte dintre delegați a fost „sfîșiată" între cele două „iubiri": Roman și Iliescu.

Dar este care victoria lui P. Roman atît de deplină, așa cum vrea să ne convingă și așa cum am fost tentați să credem în primul moment? A reușit care să-l scoată definitiv din cursă pe Iliescu și să se impună dînsul ca „unic candidat"? Evident, nu. Opoziția pe care o va avea de întîmpinat va afara și nu din sînul Frontului (mai ușor de mușamalizat și contracarat). Mai rău, va veni chiar din parlament. Iar parlamentul, așa cum s-a văzut, are capacitatea de a amîna alegerile. Amînare, ce va avea consecințe negative asupra „Frontului-Roman", mai precis asupra electoratului pe care mizează, deoarece adversarii vor avea timp să se organizeze, să amplifice campania de denigrare și să-și găsească noi aliați. Dar liderul a luat în calcul aceas... nefastă posibilitate, de aceea și pledează acum cu atîta înfocare pentru alegerile din iunie. Deci, victoria, chiar dacă i-a dat, pe moment, mari satisfacții lui Roman, s-ar putea ca, în fond, să nu fie decît un cîntec de lebădă, atît pentru partid, cît și pentru cei doi candidați. În privința asta, ar trebui să fim naivi să ne imaginăm că Roman nu va profita de ocazie ca să candideze (dovadă stă și faptul că fracțiunea nu a propus, încă, un candidat, iar dînsul nu dă un răspuns clar) sau că Iliescu va ceda. Variantele ultimului fiind acum două: independent sau din partea noului Front. Ambele, departe de glorioasa situație de la 20 mai.

S-ar putea însă ca electoratul, și așa divizat, nedumerit și prins între tunurile celor două tabere, să concluzioneze că nu-i bine nici cu unul nici cu altul. Oricum, ceea ce opoziția și-a dorit de mult, în sfîrșit s-a împlinit. **Frontul s-a scindat! Mulțumiri lui Roman!**

EPILOG

„La recenta Convenție Națională a F.S.N., conducerea partidului a evitat să analizeze activitatea desfășurată în perioada ce a trecut de la Convenția Națională din martie 1991 și să discute cauzele propriei activități. Convenția Națională a stat sub pecetea nefastă a unei întregi tehnologii de manipulare, pusă în acțiune de liderul partidului. Unele convenții județene au avut loc înainte de expirarea termenului pentru depunerea moțiunilor, astfel că participanții respectivi nu și-au putut expune opiniile asupra întregului spectru de moțiuni. La alte convenții județene nu au fost admiși să participe adepții altor moțiuni decît aceea al d-lui Petre Roman. În timpul lucrărilor Convenției Naționale, s-a procedat la strecurarea frauduloasă în sală a unor pretinși delegați de nimeni aleși, dar necesari pentru a îngroșa rîndurile fidelilor. S-a folosit un ton ostil, jignitor, față de cei care aveau opinii critice referitoare la politica personală a grupului Petre Roman, recurgîndu-se chiar la presiuni psihologice, directe, executate de tot soiul de anumiți invitați, grupuri de simpatizanți ai celui mai iubit fiu al partidului, care au folosit de fapt întreaga recuzită, pentru a intimida, a răni și răni demnitatea acelora care-și afirmă independența de gîndire și de judecată: un punct de vedere critic. Pe acest fundal s-a reușit impunerea moțiunii lui Petre Roman, care, în formele exterioare ale limbajului social-democrat, promovează în fond o politică cu deschidere preponderent spre dreapta, orientare ce nu poate fi mascată de tonul demagogic și retorica în care este turnată. Prin ea se operează o mare derivă, și o îndepărtare a Frontului Salvării Naționale de la ideile care l-au dat naștere în timpul revoluției din decembrie '89, idei care l-au impus ca principal partid în noua configurație politică românească. Era un moment greu și de răscruce pentru România, de vid politic și țară fără cîrmă, cînd d-l Iliescu, președintele de azi, a fost recunoscut ca lider necontestat al Frontului Salvării Naționale. Realitatea socială, economică, politică și spirituală a țării reclamă un partid de centru-stînga autentic, care să reprezinte păturile cele mai largi ale populației, interesele muncitorilor, funcționarilor, țăranilor, micilor proprietari, tinerilor, intelectualilor, pensionarilor, ale tuturor categoriilor profesionale și de vîrstă. De aceea chemăm pe toți frontiștii care gîndesc ca noi, membri sau nemembri ai F.S.N., care în momentul de față sînt în cumpănă, să ni se alăture pentru a rămîne consecvenți idealurilor născute la 22 decembrie 1989. De aceea anunțăm constituirea unui comitet de inițiativă pentru formarea unui partid Frontul Salvării Naționale — 22 Decembrie."

*

În urma Convenției Naționale, din Frontul Salvării Naționale și-au dat demisia o serie de senatori și deputați, considerînd că noua linie a partidului de guvernămînt este incompatibilă cu motivele care l-au determinat să candideze pe listele Frontului. Dintre demisionari fac parte: Vasile Văcaru, Ovidiu Gherman, Mihail Cernescu, Diodor Nicoară, Gheorghe Damian, Ioan Tătaru, Silviu Șomicu, Petre Turlea, Sergiu Nicolaescu, Ilie Gîtan, Mircea Cupșa. Lista rămîne deschisă...

DIALOG ÎN DIALOG

CONFUZIA IMAGINILOR

La 19 martie, Grupul pentru Dialog Social a fost gazda unei dezbateri pe tema Biserică şi politică. Pastorul Tőkés László a răspuns invitaţiei de a rememora şi a analiza cîteva momente de cumpănă în istoria noastră recentă. La doi ani de la evenimentele de la Tg. Mureş, întîlnirea de la sediul GDS (din care publicăm astăzi cîteva fragmente) a reprezentat încă un necesar demers al cunoaşterii şi clarificării reciproce asupra unor atît de controversate subiecte ale vieţii publice româneşti.

HORVÁTH ANDOR : **Discuţia de astăzi şi-a propus o temă : Biserică şi politică. Aş vrea să-l întrebăm pe episcopul Tőkés László cum îşi vede rolul în Biserică, felul în care se pot concilia cele două posturi — de conducător al Bisericii şi de conducător sau lider al unei formaţiuni politice. Dacă această dublă postură este în parte motivul pentru care este contestat. Dacă, pentru viitor, vede posibilitatea concilierii celor două roluri în existenţa sa. Deşi suntem aproape de aceeaşi vîrstă şi venim din acelaşi oraş — Cluj —, eu nu l-am cunoscut decît cu un an înainte de Revoluţie, în '88. L-am cunoscut însă familia. Un frate care a plecat în Canada, o soră cu care am fost coleg mai mulţi ani la Turda, unde am fost profesor, şi tatăl, episcop, om de formaţie universitară excelentă. O familie protestantă, unde copiii sînt educaţi într-un anumit spirit — de austeritate, de corectitudine, de consecvenţă, de puritate morală.**

Slujirea poporului prin Biserică

TŐKÉS LÁSZLÓ : **Este pentru mine o mare onoare de a fi în mijlocul dumneavoastră. Am fost întrebat dacă Biserica şi politica sînt compatibile. În concepţia protestantă, aceste două terenuri se potrivesc. Reforma, chiar de la apariţie, a făcut politică anticlericală, contra Vaticanului, a despotismului clerical. Şi noi, copii de preot reformat, am crescut în spiritul angajamentului faţă de societate, de comunitatea religioasă, faţă de popor. Servirea poporului prin Biserică, era ceva firesc. În viziunea noastră nici nu se poate separa viaţa publică, socială, de cea religioasă. Biserica nu este o realitate aparte de societate. Eu găsesc cam ciudată această opunere şi nu-l întîmplătoare critica şi blamarea mea pe această temă. Ba mai mult, este o moştenire din vechiul regim, cînd anţ de zile am fost atenţionat de mai multe ori de episcopul meu colaboraţionist cri de Securitate să rămîn la amvon, să nu mă bag în politică. Oamenii, în mod special credincioşii, care se află pe poziţii străine ideologiei materialiste, deveneau incomozi şi de aceea trebuiau reduşi la tăcere. Este o metodă propagandistică introdusă — după părerea mea — de cei care vor să-şi menţină puterea şi poziţiile. Este ciudat că nimeni nu are nimic împotriva participării senatorului Tatu în Parlamentul României sau nimeni nu aduce critici la adresa Bisericii Ortodoxe care, oficiind în marile festivităţi de comemorare ale Frontului şi a'e aderenţilor lor face în felul ei tot o politică. În sensul originar al cuvîntului, politica înseamnă în limba greacă servirea polisului, a comunităţii. Aşa găsesc acceptabilă participarea în politică, dar nu în cea de partid, de toate zilele. Mi-a fost oferită, de exemplu, preşedinţia U.D.M.R.-ului în două rînduri şi nu am acceptat. Sînt de acord, de exemplu, cu Biserica Catolică, care interzice participarea în partide a clericilor. În concepţia protestantă, noi, clericii, nu sîntem oameni deosebiţi. Nici măcar un episcop nu este un om deosebit în comparaţie cu ceilalţi credincioşi. Numai potrivit funcţiei noastre avem o altă calitate, dar, în esenţă, nu sîntem mai buni discipoli ai Domnului ca oameni de rînd. Am putea, în contextul acestui principiu, să facem şi politică de partid. Dar nu serveşte binelui comun şi de la ceea ce nu este folositor, potrivit Evangheliei, trebuie să ne abţinem. Pe de altă parte, trebuie să vorbim şi despre o stare de necesitate. Noi, poporele sărace din această regiune a Europei, nu am avut posibilitatea să formăm categoria politicienilor profesionişti. Trebuie să ne angajăm în politică, deoarece nu are cine să facă acest lucru. La Timişoara în mod providenţial, am ajuns în prima linie a unei mişcări. Am ascultat vocea conştiinţei mele. Am încercat să spun un „da" sau un „nu" în sensul evangheliei al cuvîntului. Rezistenţa mea a pornit pe plan bisericesc. Eu m-am opus în primul rînd episcopului. După aceea am criticat fărădelegile ierarhiei oficiale, colaborarea'smul lor cu regimul ceauşist. Aşa s-a lărgit rezistenţa noastră şi pe planul comunităţii bisericeşti, şi pe plan eparhial. În prima fază, Eparhia reformată din Transilvania, după aceea Eparhia reformată din Oradea. Şi, prin aceasta, evenimentele m-au aruncat în mijlocul revoltei spontane, populare, din Timişoara.**

H.A. : **Aţi beneficiat de cea mai mare audienţă în străinătate — lucru care, după mine, nu este deloc fără legătură cu felul în care şi campania de atacuri şi de denigrări a luat o direcţie ascendentă. S-au formulat două feluri de acuzaţii. Unul — situaţia maghiarilor din România, deci imaginea minorităţii este prezentată în culori foarte negre, uneori apocaliptice. Al doilea — imaginea României, care este la fel ca înainte sau mai rău.**

Artizanii imaginii proaste despre opoziţie

T.L. : **Eu cred că prezentarea mea în faţa publicului românesc nu iese din comun în comparaţie cu cea a opoziţiei româneşti, mai ales a celor mai cunoscute figuri ale opoziţiei româneşti. Propaganda comunistă, neo-comunistă, post-comunistă şi-a propus să formeze o imagine proastă despre opoziţie, despre foştii disidenţi care iarăşi s-au găsit pe poziţii disidente. În cazul meu a fost şi mai uşor în contextul diversiunii naţionaliste. În ceea ce priveşte situaţia minorităţii, putem constata că în ultimii 70 de ani s-a produs o deteriorare în viaţa maghiarimii din România. Toate regimurile existente în aceşti ani au avut un efect negativ asupra minorităţii maghiare. Nu pot uita această realitate şi consider că sîntem în al 12-lea ceas de care depinde supravieţuirea minorităţii maghiare pe pămîntul României. Ori — direct sau indirect — ca va fi izgonită din ţară. Eu consider asta un pericol real, fără sentimentalism sau dramatism exagerat. Dacă vor mai fi provocări de felul Tîrgu-Mureş sau conflicte Harghita-Covasna, sute de mii de maghiari vor părăsi locul lor natal, cum s-a întîmplat într-un fel şi cu germanii din Transilvania. Iar dacă am făcut afirmaţii tragice au fost în spiritul tradiţiei profetiste din Vechiul Testament. Protestantismul transilvan are un profetism biblic, chiar din cauza istoriei contestate, a presiunii marilor puteri.**

H.A. : **În acest cerc, bineînţeles, veţi găsi mulţi colegi care sînt de acord că tot ce s-a întîmplat după decembrie '89 pentru românii din Romînia a fost mult sub aşteptări şi poate chiar sub posibilităţi în condiţiile pe care le-a creat acel moment din decembrie '89. Vă întreb totuşi, credeţi că, faţă de românii din România, deci faţă de România ca atare, minoritatea maghiară a evoluat mai puţin ?**

Factorul timp, pentru supravieţuire

T.L. : **La fel de greu şi la fel de încet s-a produs procesul de eliberare şi de democratizare pentru poporul român, ca şi pentru noi. Numai că există o diferenţă esenţială. Nimeni nu contestă existenţa poporului român şi, mai încet sau mai repede, se va face deschiderea, dacă lucrurile vor merge bine. Dar pentru noi există factorul timp, pentru supravieţuire.**

RADU BERCEA : **O minoritate poate fi dezavantajată, dar caracterul etnic respectiv este şi un factor de cristalizare care favorizează o precizare foarte clară a lucrurilor. Ce se întîmplă în România e mult mai complicat. Putem invoca oricînd România Mare, Vatra Românească, toate lucrurile, dar în acelaşi timp putem găsi enorm de mulţi oameni — mai ales oamenii elevaţi — cu care se discută altfel.**

T.L. : **Eu ştiu foarte bine că România şi poporul român nu constau din acele forţe care vor să ne dăune e, să ne manipuleze, să ne asuprească. Trebuie să mărturisesc însă că nu cunosc realitatea românească îndeajuns. Eu am crescut într-un mediu maghiar, am făcut studiile la şcoli maghiare unde m-au învăţat destul de bine şi româneşte. Am citit cărţi româneşti, presă românească s.a.m.d. Dar izolarea faţă de societatea românească, şi aceasta nu este numai cazul meu, vine şi din reflexele de autoconservare de păstrare a identităţii populaţiei maghiare. Ceea ce se etichetează a fi separatism.**

Un stat mononaţional e mai puţin valoros decît un stat plurinaţional

RADU POPA : **Apreciez foarte mult luciditatea cu care dumneavoastră definiţi limitele între care ne cunoaşteţi. Dar dumneavoastră ne cunoaşteţi pe noi mult mai bine decît vă cunoaştem noi. Şi găsesc că aici este una din marile direcţii în care se poate face ceva pentru a îmbunătăţi perspectivele noastre comune. Eu sînt transilvănean, sînt român, m-am născut la Cluj. Pentru mine, lipsa chiar şi parţială a contribuţiei umane, sociale, economice, culturale maghiare din tabloul general al României ar fi o mare pierdere, ca şi în cazul minorităţii germane. Un stat mononaţional este, după părerea mea, un lucru mult mai puţin valoros decît un stat plurinaţional, în care naţionalităţile colaborează şi nu urmăresc decît lucruri bune. Istoric, poporul român a şi cîştigat de pe urma coabitării.**

MARIANA CELAC : **Eu încerc să înţeleg sau măcar să mă apropii de caracterul unui conflict care există mai ales în conştiinţa transilvăneană. Am auzit de foarte multe ori de conceptul de „ungurime" sau „maghiarităţe". Este un concept, se zice, care transgresează hotarele, care dă românilor sentimentul că au în faţă o coeziune cu legături şi influenţe, cu atasamente, cu fidelităţi mult mai mari decît cele din interiorul ţării şi care, în plus — ca orice concept transnaţional — alimentează presupunerea că undeva la mijloc există, ca ţel final, dorinţa de a reveni la niste graniţe. Eu cred că o foarte mare parte a conflictului este inventat, dar nu în întregime. El există ca un potenţial care poate să erupă oricînd şi această confuzie a imaginilor asupra unor lucruri esenţiale şi, în speţă, asupra ideii de maghiaritate, trebuie discutată cu francheţe şi luciditate, care să evite banalitatea şi locurile comune şi să avanseze către inima frustrărilor reciproce.**

De la problematica identităţii la cea a alterităţii

MIHAI ŞORA : **Fiind angajaţi în luptele prezentului, avem posibilitatea chiar de pe această platformă a prezentului să ne uităm în trecut. Să spunem, 1848. Dacă maghiarii ar fi capabili să vadă greşeala lui Kossuth şi românii ar fi capabili, în manualelor lor de istorie, să vadă greşeala lui Avram Iancu şi să insiste mai mult pe punctul de vedere într-adevăr larg al lui Bălcescu, care a încercat să medieze între aceste două poziţii de pe o platformă mult mai european-revoluţionară, lucrurile s-ar fi schimbat. Asta ar fi valabil şi pentru cei 70 de ani, din ambele puncte de vedere, şi cu avantaje, şi cu dezavantaje. Ar fi şi pentru scurta perioadă care a urmat Dictatului de la Viena, în care nu românii să-i acuze pe unguri pentru ce au făcut jandarmii maghiari, ci ungurii, eventual, cu o analiză exactă a faptelor, să spună : „Uitaţi, fraţilor, s-a greşit imens". Cel puţin atît. Iar problematicii citeodată extrem de violente a identităţii, eu i-aş adăuga problematica alterităţii: Adică fiecare să gîndească ce bine este că în afară de propria lui identitate mai e cineva care are o identitate şi care trebuie să fie salvată. Evident că nouă ne-ar revenii în primul rînd această datorie. Pentru că dintre cele două identităţi, ambele la strîmtoare în momentul de faţă, totuşi una dintre ele, şi anume cea a identităţii minoritare, este relativ mai ameninţată decît identitatea românească. Şi totuşi, părerea mea este că adevărata rezolvare a problemei minorităţii maghiare stă în acest efort comun al nostru, al tuturor.**

RADU FILIPESCU : **Soluţiile trebuie să albă o faţă politică destul de bine gîndită şi o strategie bine pusă la punct. Şi mă gîndesc destul de îngrijorat la evoluţia alegerilor care vor urma. În care Convenţia Democratică şi U.D.M.R. pot să dea dovadă de maturitate sau se pot face greşeli, care să fie mai mari decît greşelile adversarilor.**

Trebuie să ne schimbăm atitudinile negative moştenite

T. L. : **Mă tem că între părţile româneşti vor fi contradicţii sau divergenţe la alegerile care urmează. Acum, liberalii sînt, după părerea mea, mai nedisciplinaţi şi cred că mai degrabă ne-am putea înţelege noi cu Alianţa sau cu totalul Convenţiei decît cu liberalii, de exemplu. Sînt impresii primare. Eu cred că, dacă am putea aduna forţele, democraţia ar cîştiga. Dacă însă nu se elaborează un document pentru cauza minorităţilor, cum am putea să ne angajăm noi cu toţi sufletul ? Mi se pare că partidele din C.D. au nevoie numai de voturile noastre, şi nu de noi. Românii nu au votat cu noi. Noi am fost solicitaţi în trecut să ne conformăm majorităţii, dictaturii. Acum, simţim din nou că ni se cere să ne supunem democraţiei majorităţii. Ne-a surprins declaraţia domnului Băcanu, care a sugerat să fim excluşi din Convenţie, chiar noi, care am contribuit bine la alegeri de partea democraţiei şi dacă nu ar fi intervenit diversiunea naţionalistă în faza a doua, am fi avut rezultate şi mai bune. Dar trebuie să ne schimbăm atitudinile negative moştenite. De multe ori am auzit de la oameni simpli că pînă cînd vor trăi pe lume, români şi maghiari, între ei nu va fi pace. Deci, există această prejudecală, aproape folclorică, populară. Trebuie să depăşim această stare. Noi, pînă acum, pe plan bisericesc, numai cu mitropolitul Nicolae Corneanu al Banatului am reuşit să ajungem la unele concluzii şi rezultate reale. El, într-adevăr, are un rol foarte pozitiv pe plan ecumenic. Deşi a fost compromis înainte de revoluţie — eu personal am avut probleme cu dînsul, cînd i-am cerut suportul, sprijinul moral în timpul persecuţiilor şi m-a refuzat printr-o scrisoare destul de lungă în care aproape m-a denunţat ca trădător de patrie, în spiritul lui Ceauşescu. După aceea şi-a cerut iertare şi asta are importanţă, în plan general. Ulterior a fost primul şi singurul care a redat greco-catolicilor Catedrala din Lugoj. O schimbare de atitudine, care ne îndreptăţeşte să avem încredere în el. Dar, în general, cu patriarhul nu prea putem ajunge la concluzii comune. Mitropolitul din Iaşi are o atitudine destul de pozitivă, dar cred că este tînăr şi singur în clerul atotputernic al ortodoxiei dominante şi nu-şi poate îngădui să facă paşi prea mari. Am citit în „Romînia liberă" despre Institutul Teologic din Bucureşti, despre frămîntările de aici, dar nu am avut ocazia să văd concret ce se petrece în Biserica Ortodoxă. Dar am putea face enorm de mult pe plan bisericesc. Numai să ne găsim aliaţi în sinul Bisericii Ortodoxe.**

M. C. : **Deci aceasta este o problemă. Există o competiţie între confesiuni ? Şi această opunere între comunităţi e agravată, prin mesajul pe care îl poartă Ortodoxia română ?**

T. L. : **Cred că între noi nu există nici o competiţie — cel puţin între bisericile maghiare şi ortodoxe. Contradicţiile sînt de alt gen, al asimilării, al rolului Bisericii Ortodoxe, care a stat de partea statului. În Consiliul Ecumenic al Bisericilor participă şi ortodoxia şi protestanţii". După număr, ortodocşii sînt mai mulţi. În interiorul ecumenismului, pe plan internaţional, a intervenit ortodoxia prin influenţe moscovite.**

Între Biserica Reformată şi Biserica Catolică nu există probleme. Pentru că avem în momentul de faţă interesul comun al emancipării minorităţii maghiare. Deci, în istoria bisericilor noastre nu am avut o astfel de relaţie bună cu catolicismul din ţară ca în prezent. Cu greco-catolicii nu prea avem posibilitate de apropiere. Dacă ei fac gesturi pozitive, se interpretează că ar fi pro-maghiari şi ar trăda ţara. Pe de altă parte, în orice acţiune ecumenică, ori ortodoxia lipseşte din cauza prezenţei greco-catolicilor, ori invers. Cred că singura excepţie a fost la Timişoara, unde am oficiat împreună, aniversarea evenimentelor din decembrie '89.

A consemnat
MARINA MEZEI

AGENȚI AI SERVICIILOR SPECIALE ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE

JÓSEF DARSKI

Colaboratorii secreți ai poliților politice pot fi împărțiți în două categorii : cei ce au semnat o declarație de colaborare și cei care „nu erau colaboratori secreți, dar cu care se menținea un contact continuu sau periodic". Există și o altă categorie de persoane care joacă un rol apropiat de cel al colaboratorilor secreți : anume cei ce cred că sistemul comunist nu poate fi transformat fără colaborarea cel puțin a unei părți a aparatului puterii comuniste — adică KGB și armata. De pildă, un conducător al „Solidarității", Andrei Celinski, a declarat în 1987 că, deși aparatul Partidului era împotriva reformei, „poliția și armata ar putea fi interesate". Cu alte cuvinte, ei erau, eventual, parteneri de discuție pentru o opoziție moderată. Doi ani mai tîrziu, negocierile dintre poliție și opoziția moderată s-au realizat de fapt în Polonia, conducînd ulterior la celebrele discuții la masa rotundă.

Joachim Gauck, omul însărcinat de guvernul german să cerceteze dosarele STASI, a explicat că forțele poliției politice din țările Europei de Est formau un singur sistem care opera sub denumire SOUD — sistem comun de depistare a inamicului. Conducerea sa se afla la Moscova. Orice informație privind fapte considerate ca periculoase pentru sistem era trimisă și cercetată acolo. Cazurile speciale erau analizate și se stabilea tactica ce urma a fi aplicată. Era suficient ca o persoană să fie considerată — chiar numai potențial — opozantă a sistemului, pentru ca să fie inițiate acțiuni corespunzătoare : persoana era pusă *sub supraveghere*, și se culegeau informații despre ea. Un străin care venea în R.D.G. era luat „in lucru" de STASI, iar cazul lui ajungea în cele din urmă la conducere, la Moscova. În afară de serviciul român, toate serviciile de securitate făcînd parte din SOUD aveau acces la aceste informații.

Așa-zișii consilieri KGB supravegheau și conduceau activitatea structurilor de securitate locale. Un raport al comitetului pentru apărare și securitate al Parlamentului slovac confirmă aceasta : „Pînă în noiembrie 1989, legăturile dintre structurile Min. de Interne al Republicii Socialiste Cehoslovace, Comitetul Central al P. C. Cehoslovac și KGB erau organice. Fostele cadre de conducere din Min. de Interne și departamentul 13 ale C. C. primeau ordine, în probleme de securitate, direct de la sediul KGB din Praga". Este foarte probabil că această procedură se aplica și în celelalte state satellite, cu excepția României. Se poate deci concluziona că serviciile de securitate ale fostelor state socialiste erau pur și simplu ramuri locale ale KGB.

În noiembrie 1990, parlamentul polonez a format o subcomisie specială pentru investigarea fostului serviciu de contrainformații militare. În februarie '91, Janusz Okrzesik, președintele subcomisiei, a arătat că „distrugerea documentelor militare și de poliție ale serviciilor speciale a început, aproape concomitent, în tot Blocul de Est. Se poate presupune că, în general, aceste operații erau controlate de KGB. Conform unor informații de care dispunem, documentele au fost microfilmate înainte de a fi distruse. Există indicii că ele ar putea să se afle în afara țării. Nu este exclus să existe o arhivă comoletă a serviciilor de contraspionaj militar la care noi nu avem acces. Printre altele, această arhivă ar putea conține dosarele tuturor informatorilor acestor servicii". Într-un interviu acordat secției poloneze a Europei Libere, Okrzesik a afirmat că microfilmele se află în Uniunea Sovietică, deși a adăugat că nu o poate dovedi.

Să privim îndeaproape situația în fiecare din fostele țări socialiste.

POLONIA

Grupul de opozanți care a încheiat acordul cu aparatul de poliție (grupul desemnat de guvernul comunist pentru negocieri era condus de ministrul de interne Gen. Czeslav Kiesczak) la începutul lui 1989 și care, după cum reiese din aceste acorduri, a preluat puterea mai tîrziu, în același an, s-a opus cu hotărîre concedierii unor foști colaboratori secreți și chiar a unor agenți KGB cunoscuți. Cu toate acestea, politicienii din „Solidaritatea" n-au fost întru totul de acord. Cînd și-au dat seama că Stanislav Tyminski era un rival periculos pentru Tadeusz Mazowiecki și Lech Walesa la alegerile prezidențiale, ministrul de interne Krzystof Kozlovski a amenințat că va publica ceea ce el a afirmat a fi materiale foarte compromițătoare pentru Tyminski. Curînd după aceea, el a declarat că Tyminski a sosit în Polonia via Libia, ceea ce echivala cu a-l acuza a fi agent KGB. După ce Tyminski a pierdut alegerile, s-a descoperit că „o greșeală de calculator" îl plasase greșit în Libia și că, de fapt, el nu avea nici o legătură cu această țară.

În toamna lui 1990, Józef Saniavski, un ziarist cunoscut, a predat lui Walesa o listă de 19 ofițeri ai fostei poliții politice și ai serviciului militar de contrainformații care colaboraseră cu KGB. Personalități politice ale „Solidarității" au reacționat imediat. Ministrul Apărării Naționale a cerut procuraturii generale „să protejeze numele ofițerilor despre care nu se știe cu certitudine dacă au lucrat sau lucrează pentru Serviciile de spionaj sovietice". Adjunctul procurorului general a recunoscut că „nu este nici o îndoială că agenți KGB au acționat și acționează în țara noastră, dar în primul rînd aceasta trebuie dovedit". Redactorii ziarului „Cias", care a publicat lista lui Saniavski, au fost pedepsiți de ministrul de interne Kozlovski prin aceea că li s-a interzis intrarea în arhivele Ministerului de Interne, la care alți jurnaliști aveau acces. Kozlovski a spus, de asemenea, lui Saniavski că „armata are materiale despre dumneata și că ele vor fi date în curînd publicității". Amenințarea n-a fost niciodată realizată. De fapt Kozlovski a fost forțat să concedieze un consilier care fusese unul dintre strategii tentativei de lichidare a opoziției în anii '80.

În primăvara anului 1991, oamenii politici din Alianța de Centru, una din principalele partide de după „Solidaritatea", a pus problema colaboratorilor Securității încă în primele etape ale campaniei electorale pentru alegerea parlamentului. Explicînd noua poziție a partidului în această problemă, Jan Olszovski (devenit prim-ministru în dec. 1991) a declarat : „Listele cu informatorii poliției politice (...) pot fi folosite împotriva noastră de cei ce au edificat vechiul sistem. Documente despre care se credea că au fost distruse — iar eu sînt convins că ele au fost puse la adăpost și se află acum la dispoziția unor indivizi, precum și a unor organizații și rețele speciale, create în acest scop, ca să nu vorbim și de forțe străine — sînt o armă puternică în mîinile opozanților politici. De aceea, noi nu putem să neglijăm această problemă, să o mușamalizăm. Nu este admisibil ca noi să aflăm de la un ministru post-Solidarnose că sînt personalități politice marcante, unii dintre senatorii și deputații noștri, care au colaborat cu poliția politică — și că nu ni se spune cine sînt."

Situația din Ministerul de Interne sub Henryk Majevski, succesorul lui Kozlovski, nu s-a îmbunătățit — ba chiar s-a înrăutățit. Conform afirmațiilor lui Olszovski, „foști funcționari ai poliției secrete care vor să demaște crime — comise adesea din ordin — cer actualilor lor șefi să-i elibereze de angajamentele de păstrare a secretului. Dar, chiar dacă au părăsit serviciul nu li s-a îngăduit să vorbească".

La 19 iulie 1991, Senatul a cerut Guvernului să hotărască dacă vreunul din candidații pentru Parlament au colaborat cu poliția politică sau cu contraspionajul militar (29 de senatori au votat în favoarea cercetării, 22 au votat contra, 7 s-au abținut, iar 42 nu s-au prezentat la vot). Răspunsul guvernului ? La 25 iulie reprezentanții Ministerului de Interne, ai Min. Apărării Naționale, precum și ai Biroului Protejării Statului au declarat Comisiei Senatoriale pentru Inițiative și Probleme Legislative că investigarea candidaților parlamentari pentru a stabili dacă au fost colaboratori ar viola 4 legi. Ei au afirmat că numai tribunalele și procurorul pot avea acces la informații despre colaboratorii Min. de Justiție. Wieslaw Crsanovski, care ar fi fost obligat prin moțiunea Senatului să supravegheze procesul de verificare a declarat că el nu poate primi această responsabilitate deoarece, conform legii de atunci, o asemenea investigație ar fi ilegală.

Ministrul de Interne Majevski a afirmat că „darea în vileag (a numelor colaboratorilor fostei securități politice sau a serviciului de contraspionaj militar) ar destabiliza din punct de vedere politic statul polonez. Serviciile legate de Min. de Interne sînt în curs de reorganizare. Trebuie să recrutăm oameni noi pentru aceste servicii. Cei ce vin la noi trebuie să aibă garanția că se află în siguranță".

Traducere : L. NICHIFOR

(Material preluat din revista americană „Gîndire necaptivă" — decembrie '91/ianuarie '92)

(Continuare în numărul viitor)

ETICA JURNALISTICĂ ȘI TENTATIVA DE COMPROMITERE PROFESIONALĂ

„Cazul Walraff" este de fapt „Cazul Mertes"

MICHAEL SONTHEIMER

Günter Walraff este cel mai cunoscut jurnalist al Germaniei. Începînd cu reportajul său industrial, apărut în 1966, pînă la ultima carte, un best-seller, „Jos de tot" (un reportaj despre exploatarea muncitorilor emigranți de către patronii germani), el a transformat tradiția jurnalistică într-un succes individual, acela al jurnalistului de investigație. Walraff a pătruns cu o identitate falsă și cu o deghizare extrem de reușită în instituții și firme, scoțînd la lumină situații scandaloase sau afaceri ilegale care fuseseră în mod premeditat camuflate și ferite de publicitate. Împreună cu echipa sa de reporteri, a pătruns în străfundurile societății vest-germane, și, prin reportajele lor — care, între timp, au devenit lectură obligatorie în școlile germane — au influențat condiția a milioane de oameni. Sub identitatea turcului Ali — imigrant care nu găsește de lucru decît în mod ilegal —, el a trezit sensibilitatea cititorului împotriva rasismului și a xenofobiei. În calitate de jurnalist activînd incognito, a adus mari servicii țării. În timp ce aplica în mod eficace funcțiunea de control, pe care presa ar trebui s-o exercite în mod constant, adesea proclamată însă puțin practicată, el și-a creat, desigur, inamici puternici, a devenit inamicul numărul unu al celor de la putere, care sînt de dreapta. Lovitura sa cea mai spectaculoasă a dat-o cînd a reușit să pătrundă în redacția revistei **Bild** și să demaște modul de lucru al celei mai mari reviste germane.

Revista aceasta a apărut cu titlul de senzație „Acuze STASI împotriva lui Günter Walraff". Bazate pe informații dubioase ale unui fost om al STASI-ului, revista cea mai ahtiată de senzații țară, **Super**, a relatat că Walraff ar fi avut relații cu Ministerul Securității încă din 1968 și că s-ar fi bucurat de un sprijin concret din partea cekiștilor. În timp ce **Super** și **Bild** și-au încheiat acuzațiile — desigur, din motive tactice juridice — cu cîte un semn de întrebare, emisiunea fățiș reacționară „Temele zilei" trece la o execuție în toată legea a lui Walraff, sfidînd orice noțiune de demnitate jurnalistică. Comentariul dușmanului personal al lui Walraff, Mertes, constituie pur și simplu o atitare nerușinată. Unor asemenea poziții nu li se poate replica decît prin afirmația că în aceste zile ale demascării STASI-ului, ale răzbunărilor, ale răspîndirii de zvonuri și suspiciuni, ale tentativelor de compromitere, precum și de învinuiri concrete, trebuie aplicat — mai mult ca oricînd — principiul **in dubio pro reo**. Chiar dacă colaborarea lui Sascha Anderson cu Ministerul Securității a fost mai activă decît ar fi dorit acesta să se știe și că, de fapt, Wolf Biermann avusese dreptate, nimeni nu are dreptul să acuze pe cineva de colaborare dacă nu dispune de dovezi ferme. Atît timp cît nu există dovezi clare de colaborare între Walraff și Ministerul Securității, nu se poate considera că el a fost condus de acest minister.

Învinuirile aduse lui Walraff se asemănă cu cele din campania dusă împotriva lui Berndt Engelmann, a cărui excludere din Uniunea Scriitorilor a fost între timp cerută de C.D.U. și C.S.U. Se pune problema dacă jurnaliștii din R.F.G. aveau dreptul să folosească informații provenite din R.D.G., sau direct de la Ministerul Securității sau, mergînd mai departe : permite etica jurnalistică să se publice documente provenite de la Serviciul de Securitate ? La această întrebare nu există decît un singur răspuns : DA.

Fără material din R.D.G. și din alte țări ale Europei de Est, unele foste mărimi ale nazismului ar fi putut să se mențină pînă la vîrsta pensionării în posturile lor din administrația R.F.G. Fără declarațiile C.I.A., nici pînă astăzi n-ar fi putut fi demascată fabrica de gaze otrăvitoare din Libia — „made in Germany". Prin urmare, jurnaliștii au uneori chiar datoria morală să publice materiale ale serviciilor secrete. Pe noi, jurnaliștii, ne interesează în primul rînd dacă informația sau documentul sînt autentice și numai după aceea de unde provin. Toți oamenii politici din Germania Occidentală cărora li s-au oferit materiale de la Ministerul Securității, fie că e vorba de președinții S.P.D. sau ai D.K.P., toți jurnaliștii, fie de la **Stern**, fie independenți, ca Engelmann sau Walraff, trebuie acum să accepte să li se pună întrebarea dacă au verificat în suficientă măsură autenticitatea materialului sau dacă au fost în situația s-o facă. Politicienii și jurnaliștii nu trebuie să devină, nici conștient, nici inconștient, unelte ale serviciilor secrete sau ale campaniilor de dezinformare ale acestora. Unele ziare onorabile ca **Süddeutsche Zeitung** au fost puse în asemenea situații cînd au dat crezare unor înregistrări telefonice falsificate de STASI.

Toate cazurile trebuie cercetate unul cîte unul, cu constiinciozitate și în amănunt. Dacă învinuirile de pînă acum, destul de dubioase, împotriva lui Günter Walraff, Berndt Engelmann sau a altor personalități de stînga se vor dovedi a fi mai serioase, toți cei ce l-au stimat și susținut vor trebui să-și pună întrebarea dacă scopul dezvăluirilor sau lămuririlor justifică cooperarea cu STASI. O discuție privind morala politică și etică jurnalistică pe baza cazului Günter Walraff este prematură. Ținînd seamă de ceea ce știm astăzi, nu Günter Walraff este cel care trebuie condamnat, ci Mertes, comentatorul A.R.D., care, cu atacurile sale josnice, pune în pericol poziția profesională a ziaristului. În momentul de față avem mai mult de a face cu un caz **Mertes** decît cu un caz **Walraff.**

Traducere : L. NICHIFOR

(Apărut în **Tageszeitung**, 13 februarie 1992)

EUROPA DE EST ȘI CONDIȚIA PERIFERICĂ

MAGDA CĂRNECI

Există de cîtăva vreme o Europă a colocviilor care înfloreşte spectaculos în toate marile şi micile capitale ale continentului. Ca o spumă sau o reţea ideatică întinsă pe deasupra „civilizaţiei", ea metabolizează şi pregăteşte hrana mentală din care se întreţine tonusul mulţimilor şi se pregăteşte viitorul mentalităţilor. De aproape un deceniu, tema Europei de Est a intrat în moda acestui fabulos organism intelectual supra-statal. Grupuri de cercetare şi de acţiune, centre, fundaţii, întîlniri periodice, publicaţii create în Occident au adus în atenţia lumii şi au pregătit o stare de spirit care, după 1989, anul revoluţiilor estice, îşi face vizibil simţită prezenţa.

Europa de Est e, fără îndoială, unul din acele concepte destul de recente, nu mai vechi de un secol, cu o aureolă difuză şi cu o geometrie variabilă, moale, făcută să primească conţinuturi diverse, chiar contradictorii — un concept destinat să fie modelat continuu de timp şi istorie şi poate, cine ştie, ca orice concept relativ, să dispară.

Trăim un caz al modei Europei de Est, datorat istoriei foarte recente, dar şi unei insidioase strategii culturale construite în ultimii ani din resuscitarea tenace în mediile internaţionale a unui fel de mitologie în jurul unui „continent imaginar". Există o Europă de Est geografică, una istorică, o Europă de Est politică şi una culturală. Şi nu întotdeauna aceste Europe de Est coincid. Ba chiar numele sub care defilează în creierele locuitorilor ei şi în cele ale străinilor variază continuu, după epoci şi mode, după interesele culturale sau politice, între Europa Centrală, Europa Central-Estică, Europa de Est şi de Centru etc., etc. Sindrom al unei condiţii recente, modelabile, instabile, care nu poate decît să hrănească propensiunea către generalizări relative, contradictorii.

Există astfel o Europă de Est geografică, care s-ar întinde — elastic — uneori de la marginile Germaniei şi Austriei pînă la frontierele Uniunii Sovietice, alteori de la marginile fostului imperiu austro-ungar pînă la Urali — un spaţiu fluu, uşor fabulos, fără limite precise, situat undeva la marginea Europei şi la „porţile Orientului", între două lumi, două continente, două civilizaţii.

Există o Europă de Est istorică, apărută „tîrziu" în istoria europeană, la sfîrşitul medievalităţii, ca o regiune de tampon între civilizaţia Occidentului şi imperiile ameninţătoare din Est; o zonă de interstiţiu, care, după Szücs Jenő, s-ar dezvolta chinuit între două centre de atracţie şi de forţă, centrul civilizaţiei occidentale şi centrul imperiului rus (dar şi otoman), ca un al „treilea spaţiu european", numit astfel, poate, pentru a se evita relegarea în Orient, dar şi pretenţia aparteneţei la Occident. Un spaţiu în care evoluţia istorică şi culturală s-a dezvoltat fragmentat, discontinuu, fără acel caracter organic, de necesitate istorică precum în Vest, ci defazat şi incongruu, supus presiunilor unor centre politice non-europene, barbare.

Există apoi o recentă Europă de Est, cea politică. Cea a statelor naţionale apărute după revoluţia din 1848 şi după primul război mondial. Cea de după destrămarea ultimului imperiu european, cel austro-ungar, şi a ultimelor mari imperii orientale, cel rus şi cel otoman. Dar există mai ales, şi mai recent, Europa de Est a blocului sovietic, Europa „ţărilor socialiste", Europa „ţărilor din pactul de la Varşovia", zona europeană de influenţă a recent decedatului imperiu comunist. Şi există cea mai nouă Europă de Est, cea de după căderea acestui ultim imperiu modern, Europa „ţărilor ex-socialiste", care începe să-şi piardă coloratura ideologică pentru a-şi recîştiga rezonanţa strict geografică, spaţială, pentru a încerca re-integrarea în universul european.

Dar există şi o Europă de Est culturală. Poate mai ales asta. O Europă de Est definită, aşa cum scriitorii ei au clamat-o adesea, printr-o cultură şi un destin, mai mult decît printr-un spaţiu geografic sau printr-o fragmentare statală. O Europă Central-Estică definită nu atît prin situaţiile politice, cît prin situaţiile istorice, cum spune Patočka; unde nu atît variaţiile politice, ci mai degrabă constantele existenţiale şi culturale dau tonul zonei, hrănindu-i obsesiile şi produsele spirituale. Şi această identitate culturală, aşa cum e ea percepută dinăuntru şi dinafară, nu poate fi circumscrisă, fie cît de sumar, decît prin raportare la identitatea europeană.

Mi se pare că pentru imaginea internă şi externă a Europei de Est de pînă acum cîţiva ani, relaţia dintre centru şi periferie rămîne o pereche de concepte definitorie. Nu vom intra în toate distincţiile fine pe care acest binom le-a suscitat deja într-o cantitate impresionantă. Vom observa numai în treacăt că nu e întîmplător că ideea de Europă de Est prinde contur şi consistenţă într-o epocă în care se extinde victorios „imperialismul" civilizaţiei occidentale şi în care înfloreşte „universalismul" culturii europene. Adică din secolul trecut pînă foarte recent. Dacă, din perspectiva civilizaţiei, Europa de Est a părut să stea sub semnul „periferiei", din perspectiva culturii ea a fost percepută şi s-a perceput sub semnul „provinciei". Ambii termeni circumscriu un raport de distanţă şi un complex de inferioritate faţă de un model european absolut şi absolutist, care n-a încetat să fascineze şi să integreze lent dar sigur această parte de lume nu foarte îndepărtată. Între centrul şi marginile culturii europene au funcţionat de aceea parametri spaţiali, temporali, de ritm şi de stare de spirit, suficient de diferiţi pentru a da naştere unei identităţi culturale central-est europene.

A funcţionat astfel în această regiune o conştiinţă „topografică" dureroasă, a plasării ex-centrice, la periferia unei culturi, la marginile „lumii civilizate": o conştiinţă a „fatalităţii geografice" cu atît mai intensă cu cît ne depărtăm de nucleul occidental, tradiind conştiinţa orgolioasă a propriei sale centralităţi şi insinuîndu-şi valorile chiar prin efectul de distanţă.

A funcţionat în această parte de lume, datorită tocmai distanţei şi condiţiilor politice locale, o „defazare temporală", o conştiinţă a „arierării" şi a nesincronizării cu evoluţia „lumii moderne". Pentru că n-a avut posibilitatea sau şansa unei dezvoltări sociale şi politice libere, continue, organice, mai ales, această zonă europeană şi-a constituit o configuraţie aparte, în care — după Hugh Seton-Watson — structurile civilizaţiei moderne occidentale nu au avut timp să se înrădăcineze profund şi mai ales coerent, în care există încă profunde diferenţe, irevocabile „defazări" între nivelul de suprafaţă al relaţiilor economico-politice şi nivelul de adîncime al structurilor psiho-sociale. Iar dacă la nivelurile pomenite această zonă se situează în Est, în „provincie", la nivel cultural şi ideal ea se doreşte, se percepe în Vest. Discontinuităţile temporale, lipsa unor verigi din evoluţie, eludarea unor faze de dezvoltare au dat naştere unei conştiinţe temporale marcate de complexul arierării şi de aspiraţia sincronizării rapide: o conştiinţă a timpului trăit pe porţiuni mici, fragmentar, fără vîlvoi sigur, fără continuitate, uneori chiar împotriva sau în afara istoriei, şi adeseori, în afara realităţii.

A funcţionat de aceea în această zonă europeană, aşa cum de atîtea ori s-a observat, o stare de spirit complicată, contradictorie, marcată de sentimente de fatalism şi auto-compătimire, tarată de o urgenţă existenţială patetică, sau, dimpotrivă, de un sentiment acut al neputinţei, al absurdului — cum arată Cioran —, un sentiment al incongruenţei comice, al nihilismului sau resemnării. O stare de spirit care a cultivat vicios o neîncredere acută faţă de istorie, valorizată adesea ca o „malheur", ca un rău ineluctabil, pe care trebuie să-l suporţi, din care trebuie să te retragi sau pe care trebuie să-l combaţi cu arme imaginare, derizorii. O stare de spirit care şi-a secretat mituri specifice, compensatorii — anti-utopii sau utopii retrospective, mesianisme locale, naţionalisme pătimaşe, speranţa sau iluzia condiţiei de mediator între extreme, între civilizaţii, între Orient şi Occident, între Roma şi Bizanţ, între catolicism şi ortodoxie, între mistica slavă şi raţionalismul occidental, între barbarie şi civilizaţie etc., etc.

O stare de spirit care face aproape inevitabil din valorile culturale o dimensiune capitală, pentru că mai ales în planul unor asemenea valori această regiune a Europei poate rezista „răului istoric", numai în planul „absolutului cultural" ea poate discuta pe un picior de egalitate cu „centrul" occidental şi i se poate sincroniza; pentru că valorile au o altă rezistenţă faţă de uzură şi de defazarea temporală şi pentru că prin ele spiritul est-european îşi poate manifesta şi apăra identitatea, putînd în acelaşi timp să fie integrat identităţii europene.

Prin această miză culturală păstrată intactă (chiar dacă ocultată), zona Europei de Est a putut rămîne europeană şi după cel de-al doilea război mondial. Mai mulţi, s-ar putea spune chiar că, prin cultivarea tenace a valorilor tradiţionale europene, oamenii de cultură ai acestei regiuni au încercat să facă din aservirea comunistă un fel de „virtute", speculînd izolarea politică şi arierarea economică impuse de sistemul sovietic în sensul unor paradoxale, contradictorii şi uneori ambigue „avantaje". Opresiunea politică a creat prin reacţie nevoia compensatorie de a reveni la esenţialul unor repere incoruptibile, la valori nonpolitizabile, şi, în acest sens, dimensiunea culturală a putut fi adesea socotită şi utilizată ca o „armă ideologică" de un fel aparte, ca un instrument al rezistenţei la răul politic.

Găseşti nu o dată în scrierile intelectualilor estici cultivarea unei imagini ideale şi idealizate a Europei, a unei „Europe eterne" sau aşa cum aceasta era percepută înainte de închiderea comunistă: o imagine puţin „retro", puţin „desuetă", a unei Europe care, cum spune Kundera, se definea încă prin idealurile şi valorile ei culturale, spre deosebire de Europa actuală tot mai integrată civilizaţiei tehnologice planetare. Intelectualii estici s-au putut devota cu fervoare unui cult al valorilor europene, considerîndu-le mai serios sau mai patetic decît mulţi occidentali, pentru că existenţa modelului european era vitală pentru ei, întreţinînd o atracţie tenace, o fermentare latentă, o rezistenţă pasivă la sovietizare, cu efect lent, dar durabil.

Există apoi ideea că, prin izolarea forţată în lagărul sovietic, producţia culturală estică ar fi fost „salvată" de consumpţia spirituală occidentală, „scutită" de coruperea valorilor pur culturale prin valori de schimb, economice. În lipsa modelor şi curentelor artistice proliferate artificial şi schimbate rapid prin chiar regulile sistemului cultural „de piaţă", artiştii şi intelectualii din Est au crezut a putea apăra o anume „puritate" a ţelurilor şi mijloacelor de a face cultură, cultivînd tenace o „autonomie estetică" care, scutită de efortul de a rezista concurenţei şi corupţiei economice occidentale, nu trebuia să reziste decît la presiunea ideologică comunistă.

E adevărat că, pe lîngă arta oficială, a putut apărea, începînd cu anii '60, şi o producţie culturală semi-independentă, uneori chiar de-politizată, care şi-a apărat cu îndîrjire relativele libertăţi cucerite sau căpătate, cultivînd, în locul fostului „militantism estetic" al realismului socialist, un fel de „estetism militant", ca formă de „sublimare" a condiţionărilor exterioare într-un cult al „valorilor pure", al „absolutului artei". Producţia aceasta relativ independentă, privită din afară, comparată cu arta occidentală sincronă ei, prezintă anumite particularităţi, sesizabile poate mai bine abia acum, după căderea „cortinei" despărţitoare dintre cele două regiuni.

Ea e încă hrănită de anumite valori „tradiţionale", depăşite de mult sau deja consumate de cultura occidentală contemporană: filonul culturii populare locale, dimensiunea încă activă a ideii de „cultură naţională", modelul unui umanism niţel „desuet", cultul unei modernităţi „ideale", atemporale, deschiderea religioasă, o nevoie a „angajării". Producţia culturală estică mai cultivă încă o problematică aproape „arhaică" pentru mentalitatea occidentală, o problematică în care încă îşi mai găsesc locul dilemele de tipul autohtonism universalism, identitate locală/integrare europeană, tradiţionalism avangardism, refuzul/atracţia modernităţii etc.

La nivel formal, ceea ce pare să caracterizeze această producţie artistică este tocmai absenţa unei obsesii formale „în sine" lipsa unui cult al perfecţiunii tehnice, dus împotrivă în Occident pînă la rafinamentul decadent al actualei „forme tardive" a artisticităţii de toate felurile. Văzută din afară, producţia artistică estică a ultimilor 30 de ani de pildă poate să pară unui ochi occidental marcată de anumite caractere specifice: după criticul Jean Clair, ea pare să-şi ia elementele de vocabular din „magazia de accesorii a modernităţii", dar îi lipseşte adesea coerenţa interioară caracteristic modernă; există o ştiinţă preluată a formelor, dar uneori fără ştiinţa istoriei acelor forme, a procesului care le-a dat naştere, fără conştiinţa şi ideologia specifică care le explică şi le motivează (ceea ce, de altfel, i se poate întîmpla şi unei părţi a artei occidentale). După mulţi critici estici, aceeaşi producţie ar fi mai degrabă tarată de neputinţa de a-şi duce pînă la capăt experimentele şi îndrăzneliile avangardiste sau încercările de sincronizare, tocmai din cauza stînghereilor limitări politice.

(Comunicare prezentată la colocviul internaţional „The province discontinues, the region remains", Budapesta, 28—30 oct. 1991)

(Continuare în numărul viitor)

TOTALITARISM INDIVIDUAL

CRISTIAN POPESCU

Am început să citesc cărțile lui Mircea Eliade în jurul vîrstei de 20 de ani. Ele au fost pentru mine grila teoretică cea mai importantă, cea care mi-a structurat noianul sentimental și invălmășit al informației cultural-poetice din adolescență. Intuițiile mele și practica de tînăr poet, pînă și exuberanța muncii inspirate la o metaforă își găseau justificarea teoretică în acea îndănțuire simultană și universală de simboluri descrisă de Eliade în Tratatul de istorie a religiilor. Teoria simbolului lega, în mintea mea, totul : de la corespondențele lui Baudelaire, pînă la tainicul paradox hristic, orice se încadra în paradigma hierofaniilor descrise și sistematizate de Mircea Eliade. Mai mult decît atît, teoria simbolului putea fi trăită zilnic, puteam controla prin intermediul ei dacă practica mea cotidian-poetică se încadrează în rigorile universale ale Simbolisticii. Descoperisem cum teoriile lui Eliade aveau o bază hristică. Revelarea oricărui simbol, trăirea și conceptualizarea lui stăteau sub semnul unirii contrariilor fundamentale (divinul și umanul) în persoana treimică și omenească a lui Iisus Hristos. Prin intermediul lui Mircea Eliade mi se releva caracterul hristic al indeletnicirii poetice, al indeletnicirii cu stabilirea de corespondențe, cu primirea-producerea de metafore. Savantul român îmi dăruise o poetică-teologică — adică exact ceea ce căutasem întreaga adolescență. Din marile descoperiri ale lui Eliade (așa cum le enumera concluziv Gabriel Liiceanu în Jurnalul de la Păltiniș) nu mă interesau decît în mică măsură : „demonstrarea unei unități paleolitice a omenirii pe baza vîrstei religioase agricole" ; sau „mutația spirituală care survine o dată cu descoperirea de către femeie a agriculturii...", ci eram atras mai ales de : „capacitatea de semnificare și simbolizare specifică comportamentului uman care își are adevărata (prima) rădăcină în atitudinea existențială religioasă" și faptul că „sacrul e camuflat în profan", iar sarcina noastră e aceea de a „descifra camuflajul sacrului în lumea desacralizată". Ce putea fi mai benefic pentru un poet decît a-și găsi justificări teoretice în încercarea lui de a întrezări în orice aici un dincolo. Încercarea de a „sacraliza" lumea pentru a o vedea măcar din profil, dacă n-o putea privi „față către față" (știut fiind că lumea e spatele lui Dumnezeu) ?

Și cu această poetică-teologică de sorginte eliadescă (descrisă sumar în rîndurile de față) am trăit fericit aproape 10 ani din viață. Ea mi-a redeschis drum bun spre lectura Bibliei și spre scrierile Părinților răsăriteni. Dar tocmai aceste lecturi mi-au pus o nouă problemă pe care, mie, Eliade singur n-a mai putut să mi-o rezolve. Problema discernămîntului. Ce se întîmplase ? Mă trezisem că văd „sacrul" peste tot. Într-un bloc de locuințe tipizat, cu 10 etaje, eu vrdeam Perfecțiunea, pentru că 10 e cifra perfecțiunii. Începusem să sufăr de ceea ce s-ar putea numi o boală a semnelor. Orice putea fi orice, totul era, de-a valma, totul. Ajunsesem să cred că „sacrul" se poate manifesta la fel de bine în fenomene valorizate pozitiv, ca și în fenomene valorizate negativ. Ce dacă respectivele forme erau societatea totalitară, comunismul, delațiunea, închisorile, frigul foamea ? Același „sacru" putea fi descoperit în ele, poate chiar mai bine decît într-o societate deschisă, democratică, civilizată, unde binele social te înnecăzește.

Aproape-nediferențierea între sacru și profan a lui Eliade (nediferențiere pe care o observă și o critică și Constantin Noica tot în Jurnalul de la Păltiniș) presupune un optimism total, ceea ce teologic s-ar numi încredere prea mare în Dumnezeu — vezi și „înjurăturile" de tinerețe ale lui Eliade îndreptate împotriva angoasei, tristeții etc. vezi articolul său Despre miracol și întîmplare din Oceanografie. O lipsă clară de demarcație între sacru și profan, o îndrăgostire absolută de întîmplările unei lumi-amante (dar nu și soție) sînt ideale pentru o poetică, dar nefaste pentru o morală. Greu e să trăiești direct în Eden sau în Ierusalimul Cerese, nemaiavînd nevoie de discernămînt, nemaitrebuind să alegi între o dreaptă și o stîngă spirituale, mistice. Se pare, însă, că de aceste diferențe avem nevoie atît timp cît rămînem individualități, persoane, oameni și nu sîntem vreun fel oarecare de îngeri. Se pare că tocmai fără a presupune cu necesitate această nevoie continuă de discernămînt, de alegere, de îndoială atingem „coardele" unei „ideologii" colectiviste. Indiferent dacă aceasta este una a societății tradiționale sau a statului-națiune totalitar. Și nu întîmplător vreau să-l citez acum pe Mihail Sebastian, cel dintr-o peroratie împotriva „primatului colectivismului asupra individualismului", împotriva comunismului și fascismului, împotriva unei „mistici a omului în uniformă" : „Nici o revoluție nu va anula în noi constituția opunerii dintre «eu» și «lume». Nici o revoluție n-a suprimat-o pînă azi. Progresul este posibil pe orice plan, numai pe acesta nu. (...)

Eu și lumea este o dramă pe care omul în uniformă nu o cunoaște. E un fericit. Fericit ca o albină, ca o furnică. Locul lui în lume e sigur, orizontul precis, funcția strictă. Dar umanitatea nu poate trăi prea mult din ignorarea propriilor ei legi. Că tinde uneori spre stup și furnicar este explicabil, stupul fiind regimul certitudinilor absolute și deci odihnitoare. Dar condiția noastră naturală este libertatea, stare dificilă, dramatică și obligatorie. E mai ușor să fii albină decît om. Din nenorocire însă, nu există putința de a opta. Vom rămîne oameni, chiar dacă vom încerca să nu mai fim. Libertatea nu este o revendicare și nici un ideal, ci o puternică obligație structurală, împotriva căreia ne revoltăm din cînd în cînd, invidioși de fericirea furnicilor" (Cum am devenit huligan).

Iată ce legătură stranie între această lipsă de ierarhii pe care o presupune quasi-nediferențierea între sacru și profan, între această anti-axiologie și o anumită nostalgie pentru valorile anacronice ale colectivismului de orice tip. În cazul meu laudele și nostalgia pentru tradiționalitate ale lui Mircea Eliade m-au dus, uneori, la paradoxala confuzie a unui paralelism între viața mea de zi cu zi într-o societate totalitară și o viață ce ar prefigura raiul.

(Trebuie să precizez că termenii de poetică și de morală i-am folosit într-o accepțiune largă, „poeticească", totalizantă, de contact mental, afectiv și practic cu lumea.)

★

Aceste rînduri mi le-au stîrnit cronicile edițiilor din România literară scrise de domnul Z. Ornea la editările și reeditările celor din grupul „Criterion" și eseul domnului Norman Manea publicat în trei numere consecutive ale revistei 22. Bineînțeles că a căuta legionarism și fascism în opera științifică sau în cea literară ale lui Mircea Eliade ar fi o dovadă de mentalitate extremistă. Însă pe mine altceva mă interesează aici : germenii unei posibile lecturi deformatoare din scrierile lui Eliade, astăzi și ieri în România. Acești germeni există și au existat, într-o societate totalitară și într-una post-totalitară, într-un anumit orizont de așteptare al cititorului român. Despre cum i-am citit eu personal pe Eliade am relatat mai sus. Acum, cînd soarta noastră politică și spirituală se joacă — aici, în Sud-Estul Europei — undeva între „democrație și etnocrație", lumea cultă (mai ales cea tînără) a României este asaltată interior de anumite „creștinii" fundamentaliste românismului : faptul că formele fără fond sînt — parcă — un destin veșnic al nostru, faptul că raportul istorie-eternitate este încă la noi un raport acut, faptul că de exemplu primul text scris în limba română a apărut — relativ — foarte tîrziu. În legătură cu tradiționalismul culturii române și al poporului român, în legătură cu soarta noastră de cultură mică, românul cult se problematizează încă afectiv, la cald, prea participativ, existînd pericolul de a valoriza numai negativ sau numai pozitiv aceste problematizări. Adică noi românii, ori sîntem într-o situație groaznică din cauză că nu ne trăim „istoric" istoria, ori sîntem minunați că avem un așa profund sentiment al eternității. Căile de mijloc nu există. Nici detașare. În felul acesta se ajunge ușor la isterii de genul România Mare sau de tipul mitu-rilor : Eminescu, Ștefan cel Mare etc. Cu astfel de raportări participative, puternic mareate afectiv, nu poți avea decît poziții extremiste, deformate, de genul „mama ta de legionar", „mama voastră de comuniști", „jidan împuțit" sau de genul celor care nu prea țin cont de faptul că timp de 50 de ani „s-a lucrat adînc" la mentalități în România și că nu se poate „implementa" dintr-o dată, brutal, și, ca atare, o concepție individualist-liberală sau că aceasta trebuie recondiționată contextului nostru economic și spiritual.

În fața unui astfel de orizont de așteptare, opera lui Eliade, care, într-un fel sau altul, laudă și propune ca model societatea tradițională și un mod de viață orientat spre tradiționalitate poate avea și efecte nefaste. Efecte de stagnare a dezvoltării unei conștiințe normale, realist-istorice, democratice. „Intenția noastră era aceea de a-l ajuta pe cititor să perceapă nu numai semnificația profundă a unei existențe religioase de tip arhaic și tradițional, ci și să-i recunoască validitatea ca hotărîre umană, să-i aprecieze frumusețea, noblețea" — scrie Eliade în Sacrul și profanul, de curînd tradusă la editura Humanitas. Iar o descriere a acestui tip de societate propus nouă descriere pe care o găsim la

pagina 29 a aceleiași cărți, nu poate induce (indirect) decît concepții ale cinoreației : „Ceea ce caracterizează societățile tradiționale este opoziția pe care ele o subînțeleg între teritoriul în care locuiesc și spațiul necunoscut și nedeterminat care-l încadrează : primul este «Lumea» (mai exact «lumea noastră»), Cosmosul ; restul nu mai este Cosmos, ci un fel de «altă lume», un spațiu străin, haotic, populat de larve, demoni, «străini» (asimilați de altfel, demonilor și năluci-lor)".

Este foarte greu să-i scoți din cap unui rromân verde și instruit că țara sa este centrul lumii. El știe — a citit în Mircea Eliade — că infinitatea cantitativă de centre ale lumii nu îa „lumii noastre" calitatea ei de centru-prim al lumii. Am discutat deja cu prea multă lume care e convinsă că Mesia (re)vine neapărat mai întîi în România și că Apocalipsa, cu siguranță, începe în spațiul nostru, mioritic. Am rămas cei puțin nedumerit cînd Marian Munteanu, proaspăt președinte al unui partid naționalist, al tinerilor (îmi cer scuze, nu-i țin minte exact titulatura), anunța la televizor că arborează pe drapelul său ideologic numele lui Mircea Eliade într-o serie de nume în care intra și Avram Iancu (!).

Trebuie să fim foarte atenți cu complexele și provincialismele noastre. De-am putea să le iubim mai puțin, să le ignorăm, să le uităm măcar pentru vreo 15—20 de ani...

★

Orizontul de așteptare extrem de marcat afectiv, orizont de așteptare pe care încercam să-l descriu mai sus, bineînțeles că și-a arătat „colții" în ceea ce privește inițiativa revistei 22 și a lui Dan Pavel de a publica traducerea unui eseu „împotriva" lui Mircea Eliade. Și aceasta s-a întîmplat (pe lîngă telefoane de amenințare și alte metode de intimidare) și într-un mod pompos și hilar. Pînă și cea mai umoristică revistă a țării, „Academia Cațavencu", și-a pierdut definitiv hazul și a vociferat grav în termeni serios-caricaturali. Cum își permite cineva să se atingă de „românii absoluți"? (Paradoxal, formula „români absoluți", formulă cu un puternic iz de parodie, este folosită fără nică ironie în articolul din revista sus-numită.) Se pare că, odată ce ai căpătat în România funcția de „român absolut" nu mai ai cum să faci vreo greșeală. Ajungînd „români absoluți", bineînțeles că Mircea Eliade sau Eminescu nu și mai pot permite să fi fost și oameni. După cum bine știm, ei n-au existat, ei n-au avut viață personală, biografie etc. Nu mai vreau aici să analizez caracterul pur provincial (denotînd „vesnicele" complexe de cultură mică) al faptului înfeodării unei persoane cu o anumită „funcție" (cea de post național de exemplu). Poate am s-o fac altă dată.

Nu mai vreau să spun decît că, fără a afla și fără a analiza în amănunt meritele și culpele marilor sau micilor oameni de cultură, eu și simplu nu-i putem înțelege. Dacă nu vom ști de ce a făcut Călinescu pact cu comuniștii și ce l-a îndemnat pe Eliade sau pe Cioran să facă pact cu legionarii nu le vom înțelege personalitatea așa cum a fost ea, ci așa cum vrem noi să ne-o imaginăm. Spun asta ca un îndemn la depășirea nivelului judecății, către o trăgere mai largă de învățăminte, către o înțelegere a unui da și a unui nu morale într-o viziune de ansamblu a respectivei personalități.

De pildă din tinerețea profund naționalistă a lui Eliade și din felul în care viața l-a silit (sau l-a oferit) să evolueze, putem învăța că totalitarismul este perfect justificabil la nivel individual. Nu-ți poți construi și nu meriți să primești o viață exemplară dacă nu ești tiran cu tine. Este primul lucru pe care l-aș spune oricărui tînăr naționalist. Fără paradoxalul totalitarism individual nu se poate face nimic de seamă în fața lumii și a lui Dumnezeu. Dar acest fapt nu justifică cu nimic dorința de a îmbrăca un întreg popor în uniforme. Indiferent dacă ele ar fi de soldați sau de călugări. (Și așa cel puțin atîta timp cît mai trăim în istorie.)

Poate că viața lui Eliade tocmai asta ne învață : că dezastrul totalitarismului fascist și obligația exilului l-au forțat să-și exercite înclinațiile naționalist-colectiviste doar pe propria piele. Lucru care a fost — bineînțeles — benefic pentru el și pentru toată lumea.

Doamnei Gabriela Adameșteanu,
Redactor-șef, „22"

Am aflat de intenția revistei „22" de a publica textul meu despre Eliade dintr-o relatare despre Yad-Vashem (? !), vecină unui interviu în care Șef Rabinul Rosen îl excomunică post-mortem pe Mihail Sebastian pentru deviere de freapte. (Ar trebui adăugat, poate, măcar într-o paranteză, că obiecțiile lui Gabriel Andreescu la acest interviu nu sînt singurele care se pot face.)

Am citit, în sfîrșit, acum, întreaga capodoperă, inclusiv pre- și postfața. Ce să spun, ce să mai spun ! ? Sînt amuțit, tocmai acum, cînd aș avea prea multe de spus.

Aș vrea să aș, totuși, măcar două lucruri în vedere : 1) Traducerea este penibilă. Cine nu știe că „sentence" înseamnă propoziție, nu neapărat sentință și că „relatives" înseamnă rude, nu relații, cine nu face diferența corectă între original-originar, fundamental-fundamentalist, național-naționalism, cine traduce „dăunătoare", în loc de vicleană, ambiguă, și „respectă", în loc de venerează, și utilizează inventii precum frustrație, erazivitate, gînd totalitarist etc., etc. n-ar trebui să se aventureze în traduceri. Întreg textul sună anapoda.

Sperăm ca măcar ultima parte să beneficieze de o confruntare cu versiunea românească, aflată la Bogdan[1]) sau la „România literară." Doresc, firește republicarea unei versiuni corecte. Dar pentru că nu văd cum și cînd — în torida conjunctură actuală — ați putea publica textul real, te-aș ruga, măcar acum, să întreprinzi o scrupuloasă confruntare de text cu versiunea românească și să dai o erată, cel puțin pentru greșelile grosolane și total falsificatoare.

Te-aș ruga, de asemeni, să menționezi și două erori strecurate în textul englez, pe care eu le-am corectat, ulterior, într-un număr din „The New Republic".

Anume : arestarea lui Nae Ionescu a avut loc, firește, în 1938, nu în 1940, iar episodul Gogu Rădulescu s-a produs în 1937, nu în 1940. 2) Te-aș ruga să-mi trimiți, dacă este posibil, toate „ecourile" la scandalosul text.

Inutil să mai adaug cît regret, pentru toți, nefericita împrejurare.

Bune urări

NORMAN MANEA

[1]) Ion Bogdan Lefter de la revista „Contrapunct" (n. red.)

PAUL GOMA și DATORIA MEMORIEI

MONICA LOVINESCU

Ilarie Langa se află într-o celulă, cu mai mulți deținuți, în care evenimentele nu se succed, ci sînt simultane. Mai precis, între prezentul celulei, trecutul înspre care un cuvînt, o exclamație, un gest ai unui deținut îl aruncă pe erou, și viitorul visat, pe care acest trecut și acest prezent se proiectează mereu, trecerea este neîncetată, singurele teme sau laitmotive fiind constituite de obsesii: obsesiile generale ale închisorii, obsesiile personale ale eroului. Obsesia este în „Ostinato" singura punctuație care-ți permite să te regăsești, să pui ordine, să reconstituiești să fii co-autor. Și dacă am ținut să insist, dintru început, asupra izbînzii majore pe plan estetic, este pentru a sublinia că nu numai curajul politic face din „Ostinato" o carte mare, și că nu numai în descrierea faptului brut stă valoarea ei. Mărturie, desigur, dar și literatură, și încă de cea mai exigentă calitate.

Înainte de a deslușì marile teme-obsesii ale romanului lui Paul Goma, „Ostinato", în cît mai puține cuvinte, subiectul cărții. Eroul, Ilarie Langa, pentru a-și scăpa mama de suferințele atroce ale unui cancer nevindecabil, o ucide cu o injecție. Este condamnat și ispășește la drept comun, cu o scurtă paranteză, după revoluția maghiară, cînd este transferat la politici, unde se încerca, fără rezultat, implicarea lui în manifestația studențească pregătită la București cu prilejul revoluției maghiare. I se spune că ar fi putut să participe la această manifestație dacă în clipa aceea n-ar fi fost deja închis.

Romanul începe cînd Ilarie Langa se și află în camera de liberare și se încheie cu experiența ratată a liberării. Nu e numai un roman al închisorii, dar și unul al imposibilității de a **nu** fi închis. Acțiunea, amintirile, planurile de viitor, visările, toate se situează ca pe o imensă scară din care fiecare treaptă reprezintă o experiență a spațiului ferecat. Un univers cu uși închise. Citățm:

„... și bat în uși închise, cine bate în uși închise, cine bate, așa am făcut eu totdeauna, am bătut în uși închise, cine-mi interzice, să-l văd eu pe ăla de-mi interzice să bat în ușă și bat și parcă mi-e frică, și parcă aș avea alături un cîine de pază, mi-e frică",

Ușa închisă. Ușa fără clanță.

O celulă de închisoare. Și o ușă. Închisă. Fără clanță. Asupra căreia privirea deținutului se fixează atît de insistent, încît parcă din nici un roman al închisorilor n-am auzit pînă acum atît de puternic bătăile în ușă.

„... să bați în ușă, să izbești ușa cu pumnii, cu picioarele, să spargi ușa, să intri prin ușă, să dobori ușa cu pieptul, cu fruntea, s-o cosești, s-o despici cu umărul, s-o faci așchii cu o lovitură de picior, să-ți intre piciorul prin ea ca printr-un decor, s-o dislochezi cu spinarea, s-o faci țăndări cu fruntea, s-o pătrunzi cu coțul... s-o îndepărtezi cu dosul mîinii, ca pe o creangă, s-o alungi cu palma ca pe o muscă, s-o împrăștii ca pe un fum, s-o refuzi în amintire și s-o uiți numaidecît... de cînd îmi aduc aminte așa mă știu: bătînd în ușă."

O treaptă a închiderii: celula. O alta: afară. Pentru că Ilarie Langa o știe încă de cînd așteaptă în celula de liberare, afară libertatea e o amăgire, libertatea și-a pierdut și ea clanța:

„Afară e soare, aer, vînt. Și aceeași, aceeași spaimă care pîndește de dincolo de soare, de dincolo de vînt".

Odată afară te vei izbi și de altă închisoare: a incomunicabilității. Nimeni nu te va crede, nimănui nu-i vei putea transmite experiența închisorii trăite. O știe foarte bine un alt personaj al romanului, țiganul Guliman, care-l sfătuiește astfel pe Ilarie Langa:

„Cum păsești pe poartă, uită tot, trage cu buretele și șterge-te în viața de-afară. Cînd noi mai putea, cînd oi simți că trebuie neapărat să-ți aduci aminte — că uneori plesnești, pe onoarea mea — du-te omule într-o pădure, ori înciue-te în casă și spune la copaci și la pereți ce și cum. Oamenilor în nici un caz. Că nu te crede. Și cum să te creadă, frățioare, dacă nu e de crezut?".

Între cele două închisori, o iluzie: femeia care-l așteaptă pe deținut. O figură mitologică a libertății și obsesia dominantă a deținuților. Se află în celulă că o fată bună, cumințe, credincioasă, îl așteaptă pe Ilarie: „duduia Catinca". Și de atunci, această figură a speranței aparține tuturor.

Atît de mult a tuturor devine Catinca, încît Ilarie Langa se simte dator să renunțe la ea.

Dar fără o femeie-mit a lui, nu poate rămîne nici Ilarie. De fiecare dată cînd timpul povestirii se schimbă, o frază revine ca un laitmotiv, declanșînd întoarcerea în trecut, proiecția în viitor sau evadarea în imposibil. Iat-o: „Tu erai în fața unei vitrine cu poșete, neapărat cu poșete, cînd eu ajungeam în dreptul tău, tu mă luai de braț, fără să mă privești, neapărat fără să mă privești, mă aștepiai". „Tu" nu mai poate fi Catinca, dăruită celorlalți. În acest scenariu invariabil, Ilarie Langa încearcă toate femeile pe care le-a presimțit aproape, de la sora lui vitregă, Teodora, pînă la o studentă, Dina Floru, arestată în clipa Ungariei, și care se află într-o celulă învecinată cu a lui. „Tu erai în fața unei vitrine cu poșete, neapărat cu poșete..."

Iar cînd Ilarie Langa va fi eliberat, scenariul obsesiv nu se va putea transforma în realitate, și între femeile real reîntîlnite — ca de pildă Catinca — și cele proiectate pe această reîntîlnire, se introduce toată distanța eroii. Liberarea — ratată ca experiență — nu va fi și ea decît o nouă și ultimă treaptă a închiderii. Iar laitmotivul părții a treia nu mai este scenariul cu poșete, ci următoarea frază: „Altfel, altfel trebuia, altfel ar fi trebuit...".

Ceea ce lasă Ilarie Langa a ratat, imposibilitatea de a se elibera cu adevărat și de a comunica experiența închiderii. Paul Goma a izbindit-o cum rar ne-a fost dat s-o vedem. Din atît de abundența literatură asupra închisorilor — atît de abundentă încît definește stilul epocii mai mult decît oricare curent literar —, „Ostinato" ni se pare că transmite poate cel mai obsesiv prezența fizică a închiderii. Niciunde ușile n-au fost mai fără clanță, și chiar deschiderea lor, aparent miraculoasă, nu s-a dovedit mai iluzorie ca în „Ostinato".

O altă obsesie, tot atît de importantă, dacă nu în arhitectura romanului, cel puțin în semnificația lui, am numi-o „datoria memoriei". Și e, bineînțeles, vorba de mai mult decît de o temă literară, din această datorie a fost probabil scris și romanul. Pentru ca un anumit timp trăit, suferit, să nu rămînă un timp fără martori. Citățm: „Pușcăriașul uneori iartă, dar nu uită; chiar dacă pentru o vreme nu-și mai amintește faptele, rămîne mîlul lor, prin care vor trebui să treacă filtrate și mulțimile, toate bucuriile și celelalte de după".

Această memorie necesară este amintită și de țiganul Guliman: „...deținutul nu are voie să uite, ce-ați mai vrea voi să uităm — uită, dom'le, ce te costă, a trecut, gata, o fi trecut, dar, vezi matale, nu am dreptul să uit".

„Ce-ați mai vrea voi să uităm." Voi care voi? Toți aceia care au împilat, ocupat, schingiuit, omorît, și care acum ar dori să scape de răspundere. Descrinq pe unul dintre ei, Zori, care, imediat după înscăunarea comunismului, tăia și spînzura în comuna lui, Ilarie Langa spune:

„Voi știți sînteți destul de proști pe de o parte, pe de alta suficient de șmecheri, vorbesc de șmecheria prostului, ca să ajungeți pînă la a vă cîntări faptele cu un alt cîntar decît al vostru. Vorba doctorului, dă-i prostului putere, că-ți arată el: pentru că e de două ori mai prost: întîi, pentru că se pomenește dintr-o dată scos din condiția lui de prost, și înălțat nu pe aceeași treaptă cu ceilalți oameni (pe care el îi disprețuise, îi invidiase, îi urîse, fiindcă își închipuia că, de fapt, oamenii îl urăsc pe el, și numai ura lor îl ține acolo la fund — ci deasupra lor, cu parul — însemnul puterii. În al doilea rînd, e periculos pentru că, de ochii lumii — așa crede el — puterea emană de undeva, de sus, el neflind decît instrumentul ei. Dar prostul, fiind și șmecher, își spune că puterea de la el pornește, iar acel ceva de sus n-are altă treabă decît să răspundă, să dea seama atunci cînd purtătorul parului lovește prea tare, ori alături, ori, în prostia lui, lasă urme. Așa gîndeau cei de-alde Zori, mai mari sau mai mici, după cum era și comuna, președinți ori secretari, ori șoferi de securitate".

Un astfel de „șofer de securitate", care chinuia uneori pînă la moarte pe deținuți, Dulăul, somat de Ilarie Langa să se explice bîiguie: „Eram puțini, dușmanii acționa, trebuia să-i dăm o ripostă. Și-apăi planu... C-aveam și noi plan de operații, de trebuia să-l îndeplinim".

Evident că, trase la răspundere, aceste foaie „cadre de încredere" nu înțeleg, au impresia unei nedreptăți supreme. Un director de închisoare, dintre cei cumpliți, Voicu, de la Gherla, moare de inactivitate cînd este pensionat. Alții pîndesc schimbarea de stil politic viitoare pentru a-și putea din nou arăta colții. Astfel, în 1957 cînd eroul Ilarie Langa este dus la „politici", printre studenții arestați după revoluția maghiară dă de un paznic care mai întîi îi spune: „Cine îndrăznește să se atingă de noi: — și taie aerul." Apoi paznicul scoate o oglinjoară. I-o arată lui Langa, exclamînd: „Că uite care e tatăl nostru, mă" — Ilarie Langa privește:

„A întors oglinda cu cealaltă parte spre mine. Între cele două foi de sticlă se află, în culori, portretul lui Stalin."

Fiecare în România a întîlnit o dată un Zori, un Dulău, un Voicu, sau a auzit vorbindu-se despre ei, încît nu mai este nevoie să rezumăm lungile fragmente din „Ostinato" ce le sînt consacrate, lor și faptelor lor, lor și prostiei lor, lor și cruzimii lor. Fiecare s-a temut îndeajuns de un nou „Jos minusiile" ca să n-avem nevoie să redăm întreaga scenă punînd verbele la trecut. E evident însă că aceste personaje n-au în romanul lui Paul Goma numai o valoare epică, ci reprezintă acel nefiecetat îndemn la memorie, pe care un alt personaj din carte, tînărul scriitor Marian Cușa, arestat tot după evenimentele din Ungaria — pe atunci era student —, îl exprimă cam astfel:

„Nu-i vorba de dorință de răfuială, de răzbunare, mă gîndesc că alde Goiciu, alde Enoiu, Maromet, Albin sau Livescu, cei care ne-a chinuit în Bărăgan, ăștia și ceilalți ar trebui să-și joace rolul pînă la capăt, fiindcă altfel nu se poate, nu e omenește să nu se poată, pentru că dacă au avut tăria sau slăbiciunea să tortureze, să ucidă, să aibă și tăria sau slăbiciunea de a apărea în fața viitorului Nürnberg. Fiindcă acest Nürnberg va veni, și nu neapărat ca să pedepsească — viitorii acuzați vor fi doar niște pioni nenorociți, niște simboluri — eventuala lor moarte n-are cum să acopere tot răul făcut — ci ca să amintească celorlalți oameni, își celor care nu știu să le spună, ce s-a petrecut, ca să capete încredere că totul se plătește, că nimic nu rămîne nepedepsit, **avem nevoie de certitudinea că răul nu e veșnic, că e doar un accident**".

Memorie pentru tot ce s-a petrecut în spațiul țării în toți acești ani, nu numai în rău, dar și în bine. Chiar printre paznici și gealați sînt unele rare, foarte rare figuri ale omeniei, menționate cu tot atîta insistență în „Ostinato". Și se stăruie de-a lungul întregii cărți că nu e vorba de răzbunare, de răfuială, ci de un elementar simț al dreptății în lume. Răul nu se poate permanentiza, fără ca lumea să-și iasă din fireș și rostul ei. Iar cînd ia forme extreme, răul uneori nici nu poate fi numit. Într-unul din dialogurile lui cu Dumnezeu, Ilarie Langa îl ajută de pildă pe imaginarul său interlocutor oprindu-l atunci cînd era să pomenească despre groaznica experiență de la Pitești: „Taci, N.-ai voie să vorbești despre... Nimeni n-are dreptul să vorbească despre ce a fost acolo. Numai ei. Iar ei tac. Despre Pitești se tace!".

Îndemnul acesta înfiorat rămîne însă alături de linia generală a romanului, care nu este a tăcerii, ci a spusului. Și despre Pitești s-a scris. D. Bacu i-a consacrat o întreagă carte în Franța, și se va mai scrie. Memoria și dreptatea sînt unitare, nu poți stîrbi o parte fără a clătina întregul. Să îndreptăm deci puțin frază citată, și să spunem că despre Pitești nu se poate probabil face literatură, ci doar depune mărturie, că ceea ce s-a petrecut acolo este o realitate care depășește toate capacitățile ficțiunii și îi anulează puterile.

Dar, analizînd temele esențiale din „Ostinato", riscăm să lăsăm o impresie de uscăciune și de abstract, care nu definește în nici un fel substanța epică reală și densă a cărții. De aceea ne vom opri asupra unui personaj al romanului, cel mai trebuit, fără îndoială, țiganul Guliman, care se confundă cu însăși noțiunea de omenie. Autorul merge chiar mai departe și vorbește despre el ca despre un sfînt. „La urma urmei — gîndește eroul romanului, Ilarie Langa — la urma urmei, Guliman e un sfînt, așa cum își închipuie adolescenții că trebuie să fie un sfînt: egal cu sine și dezbărat de sine, cum erau doar mucenicii de la începuturile creștinismului, cu ceva mai puțin fiindcă nu e cu totul conștient de ceea ce face, dar mult mai mult din aceeași pricină: el nu înfruntă moartea, care, de oricîte chinuri ar fi însoțită, este mai scurtă decît o viață ca a lui, trăită pentru ceilalți oameni". Ilarie Langa își promite chiar să scrie o carte pentru a povesti mucenicia lui Guliman, și-i transmite această misiune lui Paul Goma, care o execută în așa fel încît îl introduce pe Guliman în galeria marilor personaje literare. Dar cine e Guliman? Un țigan friger, am spus. Care își petrece jumătate din viață în închisori, pe pricini mărunte și furtișaguri, și jumătate afară, ducînd la familii vești despre cei închiși și mințindu-și, la întoarcere, co-deținuții care prin el sînt convinși că toate femeile îi așteaptă credincioase, că toți copiii cresc frumos și că au și ei de ce să îndure cu răbdare pînă le-o veni leatul să iasă. Sau cu limbajul lui „te așteaptă cu credință, ți-a luat costum negru, pantofi de lac, făcu și cerere de grațiere". O singură dată mincinuna cea de toate zilele a lui Guliman, mincinuna lui sfîntă ca omenia care o inspiră, se adevărește. O singură dată Guliman dă peste o femeie care își așteaptă bărbatul cu credință, îi cumpărase haine și depusese și cerere de grațiere, și data aceasta înseamnă sfîrșitul lui. Deoarece femeia credincioasă era tocmai soția unui fost șofer de securitate, Dulăul, torționar notorlu.

Prin Guliman vorbește mereu în închisoare un fel de oracol al omeniei. Și e, fără îndoială, una din marile calități ale cărții că acest limbaj al omeniei nu iese dintr-o gură savantă, nobilă sau plină de mîndrie, ci din accea stîlcită a unui biet Guliman, căruia nu i-au mai rămas multi „dinți în gălăgie", cum spune el însuși: că bietul Guliman, zis Porumbelul zis Pendulul este pus să ne învețe ce e binele și răul în această lume de-a-ndoaselea. Pe legile acestei omenii s-ar putea clădi însă o lume care să stea în picioare.

Iată ce crede Guliman despre liberare:

„Păi și io-s om, domnule, nu numai fiindcă am arătare de om, că am gură, și mîini, și cap, sunt om fiindcă mă simt liber afară și închis aici... Că omu-i născut să fie liber, domnule, și dacă-i închis asta-i o întîmplare, auzi tu... Nu există, domnule, om care să nu vrea libertatea!"

Iată-l demascînd un turnător în celulă:

„Păi în să-i rugăm pe dom' Ilarie să ne țină o conferință... despre infernu ăluia, italianu, să te documentezi și matale cum devine cu chestia. Că-n tad e mai multe de-alea. În fine, secții, după articol, ca la noi la pirnaie... Și e una acolo, la fundeni de tot, o neagră, pentru turnători, nenicule, și acolo o tinetă cît curiea a doua, plină ochi și-acolo vă bagă pe voi ciripitorii".

Privind un deținut cum înghite hămesit, Guliman vorbește despre degradarea la care te poate duce foamea:

„Vizionez la matale cum te furajezi... E un soare pe lumea asta, e fluturi, flori, femei mișto... mai o convorbire cu un partener despre una, despre alta — alta — ... O iei așa, de nebun, peste arătură, și tîr greieru, liu-liu-liu-liu-liu ciocîrlia, de o face și Grigoraș Dinicu... Dună aia te lași de o umbră, bei o țigară de tutun, pe spate, cu ochii în sus, și trece norii și fiecare-i ceva... un taur, o pălărie, o mașină — ca la broșură... Și cînd astea-s acolo, că natura nu moare, n-are voie... Matale bagi și bagi la halimos, și-ai mai introduce 'ldă gamele de-ai avea... Că la matale nu lucrează foamea, ascultă-mă pe mine, lucrează frica de foame..."

Mai rămîne să rectific tabloul. Să nu-l vedeți pe Guliman, în mijlocul unei celule, moralizînd mereu, fie chiar cu haz. Din celula aceasta, eroul, Ilarie Langa, e mai mult absent cu gîndul decît prezent, și ea îi slujește ca un continuu contrapunct pentru ce a fost și ceea ce va fi. Așa încît, și Guliman, cu întreaga sa aristocrație a omeniei, survine fulgurant în universul halucinant al spațiului ferecat ca pentru a pune din cînd în cînd lumea din nou cu capul în sus, a o face să semene cu ce ar trebui să fie.

Dacă omenia vorbește în romanul „Ostinato" prin gura unui personaj mărunt ca Guliman, Paul Goma pare să-și fie ales pentru rolul scriitorului un personaj mai ambiguu, pe Marian. De fapt, ambiguu Marian nu este în sine. Dimpotrivă, el pare chiar construit oarecum clasic din punctul de vedere al opoziției unui scriitor fa'ă de stalinism. Marian Cușa este fiul unui demnitar al partidului, care sfîrșește prin a fi executat pentru deviație politică și numai post-mortem reabilitat. Născut dintr-un tată de stînga, ce trecuse și pe la Doftana, Marian are deci destule posibilități de a cunoaște pe Marx mai bine decît întreaga catedră de marxism reunită, și să fie dezorientat de prăpastia dintre o teorie pe care a învățat s-o respecte și o punere în aplicare care-l uluiește. Această dezorientare, transformată încetul cu încetul în indignare și apoi în revoltă — Marian va încerca chiar să se sinucidă — se oglindește și într-o nouă versiune a legendei Marelui Inchizitor, în care completînd pe Dostoievski, Marian stabilește un fel de comparație vizibilă, chiar dacă ne-total mărturisită, între stalinismul ce l-a deformat pe Marx și Inchizitorul care-l arde pe rug pe Iisus reîncarnat, în numele creștinismului. Arestat, tocmai pentru această legendă a Marelui Inchizitor condamnat la 7 ani închisoare plus 36 de luni de domiciliu obligatoriu în Bărăgan, Marian iese din toate aceste încercări cu determinarea de a scrie și cu o serie de întrebări răscolitoare asupra rolului scriitorului într-un astfel de regim. După cum spuneam schema acestei evoluții este atît de clasică încît Marian pare chiar singurul personaj din „Ostinato" oarecum schematic.

De ce, atunci, l-am numit în același timp ambiguu?

Din pricina luminii în care îl prezintă însuși autorul și a eluătului transfer cărula îl supune. Dată fiind personalitatea eroului principal, Ilarie Langa, totul ar fi lăsat să se presupună că el ar fi urmat să joace rolul viitorului scriitor care va mărturisi despre cele suferite. Or, Ilarie Langa ne înștiințează în mai multe rînduri că nu va fi în stare să descrie experiența prin care a trecut, încredințînd, parcă, într-o tacită delegație de puteri, acest rol lui Marian. Dar, în același timp, prin dublele exprimate de alt personaj, Catinca, sîntem înștiințați că Marian nu e departe de o anumită „șarlatanie". Prin acest termen, extrem de peiorativ, și pe care Catinca sfîrșește de altminteri prin a-l retrage, ea îi reproșează, în fond, lui Marian de a se auto-cenzura, de a nu exprima tot adevărul. „A publicat ceva?", întreabă Catinca pe Ilarie, și la răspunsul negativ al acestuia, adaugă „atunci a scris ceva cu intenția de a publica". Ceea ce înseamnă, pentru ea, că dacă te-ai obișnuit cu gîndul să ascunzi fie numai o infimă parte a adevărului, pentru a trece

(Text preluat după „ETHOS", nr. 1/1975)

(Continuare în pag. 15)

LITERE

CUM SE SCRIE ISTORIA

FLORIN MANOLESCU

Cînd în discuţie sînt marii scriitori ai unei literaturi, există două moduri mai importante de a le considera activitatea. Unul în care perspectiva rămîne atîntită asupra semnificaţiei generale, asupra sensului şi valorilor mari ale unei întregi întreprinderi scriitoriceşti, în funcţie de care sînt interpretate şi detaliile, întîmplările curioase, accidentele unei vieţi. În cel de-al doilea caz, preocuparea cercetătorului e de a inventaria cu lux de amănunte toate acele detalii care, se ştie (a spus-o Eminescu în Scrisoarea I), sînt inevitabil legate „de o mină de pămînt" : „Astfel încăput pe mîna a oricărui, te va drege, /Rele-or zice că sunt toate cîte nu vor înţelege... / Dar afară de acestea, vor căia vieţii tale / Să-i găsească pete multe, răutăţi şi mici scandale — / Astea toate le apropie de dinşii... Nu lumina / Ce în lume-ai revărsat-o, ci păcatele şi vina, / Oboseala, slăbiciunea, toate relele ce sunt / Într-un mod fatal legate de o mină de pămînt ; / Toate micile mizerii unui suflet chinuit / Mult mai mult îl vor atrage decît tot ce ai gîndi.".

Dacă în legătură cu prima atitudine, riscul de a transforma cercetarea într-un encomion a fost evitat aproape întotdeauna (G. Călinescu despre viaţa lui Eminescu, Şerban Cioculescu despre viaţa lui I.L. Caragiale), în legătură cu cea de-a doua, rezultatele au fost aproape fără excepţie o tragere în jos a marilor existenţe, o „voluptuoasă" măcălare şi trivializare a lor. Exemplul cel mai clar care se poate da la acest capitol, în România, este cartea lui Eugen Barbu despre Goethe (Măştile lui Goethe).

Curios e că de cele mai multe ori, adepţii unei istorii indiscrete, crude şi „adevărate" a literaturii (Istoria en pantoufles), invocă dreptul lui „a şti cum a fost", ca şi cum istoricii din prima categorie nu ar face decît să ascundă tot ceea ce nu le convine. Ceea ce se trece întotdeauna sub tăcere este că acest „cum a fost cu adevărat" rămîne oricum o iluzie sau, mai exact spus, o funcţie a lui „aşa cum sîntem noi cu adevărat". La un anumit rezultat va conduce această exigenţă în cazul unui Leopold Ranke (istoricul care, de altfel, a şi formulat-o cu autoritate, cel dintîi), la cu totul altceva se ajunge atunci cînd un cercetător mediocru priveşte istoria „prin gaura cheii". În primul caz putem accepta că avem de a face cu o istorie „obiectivă" (în limitele insurmontabile ale paradoxului cunoaşterii), în cel de-al doilea e vorba de terorism, pentru că, parafrazîndu-l pe Goethe, lacheii ignoră nu numai geniile, dar chiar şi pe propriii lor stăpîni.

Lucrurile se complică şi mai mult cînd trebuie să constatăm că viaţa marilor scriitori întreţine legături directe cu istoria propriu-zisă şi cu politica. Şi de data aceasta opiniile se despart, pentru că în se pare nedreaptă din cel puţin două motive. Mai întîi pentru că pînă în 1908 (cînd intră în partidul conservator-democrat al lui Take Ionescu), scriitorul nu a fost niciodată angajat direct (ca „membru cotizant") al vreunui partid, iar ceea ce a publicat el în Timpul, în Voinţa Naţională sau în Epoca, ar fi putut să apară foarte bine într-o gazetă independentă, dacă dramaturgul ar fi avut mijloacele s-o scoată. Există însă un motiv şi mai important pentru care astăzi trebuie să respingem judecata aspră a unor junimişti în legătură cu I. L. Caragiale, şi el e de căutat în chiar istoria şi acţiunea politică a grupului junimist. Din perspectivă liberală sau conservatoare, junimiştii înşişi au făcut mult timp o politică ambiguă, avînd însă propriile lor opţiuni şi navigînd (cu ele), pînă tîrziu, între partidele aflate în centrul vieţii politice româneşti. În 1882, de exemplu, P.P. Carp (viitorul şef al partidului conservator) acceptă să plece ca ambasador la Viena, în timpul guvernării liberale a lui I. C. Brătianu, în 1883, cînd junimiştii încheie o serie de alianţe politice cu liberalii (aflaţi în continuare la putere), conservatorii îi numesc „opoziţia miluită" şi vorbesc de „prostituţiune", iar la începutul secolului nostru, Titu Maiorescu se va despărţi de opiniile politice ale lui Carp, pentru a-i lua locul, în cele din urmă, în fruntea partidului conservator. Faţă cu toate aceste manevre politice, oscilaţiile de caracter ale lui Caragiale îşi pierd semnificaţia pe care au avut-o în ochii contemporanilor săi, căci istoria reconstituită après coup face să cadă, ca superficiale, subiective şi deci nefondate, acuzaţiile din timpul vieţii marelui scriitor.

Sînt şi situaţii în care, în relaţia aceasta delicată dintre ieri şi azi sau dintre sensul „mare" al istoriei şi istoria „mică" a celor care participă la ea suportînd-o, în timp ce alţii o fac, judecata istoricului poate să pară de-a dreptul cinică. În 1924, referindu-se la sacrificiul pompierilor din Dealul Spirii, în timpul revoluţiei de la 1848, Eugen Lovinescu scrie următoarele rînduri în Istoria civilizaţiei române moderne : „Constituţia de la Islaz n-a fost, desigur, o operă de maturitate politică (în fel spusese şi Maiorescu), nici n-a intrat în faza unei serioase aplicări ; de n-o înăbuşeau turcii în sîngele pompierilor de pe Dealul Spirii şi teroarea reacţionară a măsurilor generalului Duhamel, s-ar fi prăbuşit, poate, şi prin ideologia divergentă a căpeteniilor ei şi prin duşmănii personale. Privită într-un plan istoric, sugrumarea ei prin forţa armată n-are nici o însemnătate".

Dacă această judecată ar fi căzut în stricta contemporaneitate a revoluţiei de la 1848, cu siguranţă că ea ar fi fost interpretată ca o probă de cinism, „Dreptatea" şi „adevărul" de la 1848 au altă nuanţă decît în 1924, pentru că ele (în seama atîtor de cei mici (istoria victimelor), cît şi de acel utopic „ar fi putut să fie şi altfel". „Dreptatea" şi „adevărul" istoriei après coup (istoria „planurilor generale") vor fi însă de partea lui Eugen Lovinescu. E bine aşa, e drept, se vor întreba toţi cei care cauză adevărul, dreptatea şi morală absolută ? Înclin spre un răspuns celebru, pe care l-a dat Caragiale atunci cînd poetul Vlahuţă l-a pus în faţa unei probleme asemănătoare : Căutaţi Filosof Bucureşti !

Însă partea cea mai dramatică, mai rea şi mai urîtă a lucrurilor e că prin spaţiul acesta ceţos dintre judecata istorică şi judecata imediată, dintre astăzi şi mîine sau din urîtare şi amintire încearcă să se strecoare de-a valma toţi micii tiecloşi şi toţi marii tartori ai vieţii culturale, convinşi că-şi pot face un alibi din exemplul unor importanţi scriitori, cu care de fapt ei nu pot intra în nici un fel de comparaţie. Nu e vorba de două logici, de două măsuri, una pentru cei mari şi alta pentru cei mediocri, ci de faptul că indivizii din cea de a doua categorie uită că sensul principal al întregii lor activităţi rămîne unul catastrofic pentru cultura română şi că lor nu li se poate aplica nici o scuză şi nici un alibi. Cînd delatorii (care nu s-au sfiit să pună în primejdie libertatea altora) se proclamă supra-oameni şi citează cu aroganţă din Nietzsche, cînd bardzii şerbărilor comuniste practică nesfîrşite şi nimic naţionalismul şi antisemitismul, zicînd că şi Eminescu a făcut la fel, cînd smecherii îi invocă în sprijinul lor pe Caragiale şi pe „divinul Călinescu" sau cînd agenţii de influenţă, care au avut însărcinarea precisă de a da peste cap tabla de valori a culturii româneşti, revin astăzi ca să ne vorbească despre ortodoxism şi despre Mircea Eliade, trebuie să li se spună imediat că ei nu fac altceva decît să trişeze, adică să-şi aroge în continuare ceea ce nu e al lor. Toţi aceşti ipochimeni, mai înrăiţi astăzi şi mai slobozi la gură ca niciodată, ar trebui în fine să înţeleagă că singurul loc în care se vor putea regăsi cu siguranţă nu este Istoria, ci „Antologia ruşinii".

O SPLENDIDĂ „PIESĂ DE SERTAR"

ALICE GEORGESCU

Obsesia „literaturii de sertar", mai exact obsesia inexistenţei acesteia — inexistenţă ce pare să pună la îndoială, nu numai în ochii altora, dar şi în propriii noştri ochi, calitatea disidenţei şi rezistenţei autohtone —, continuă să provoace insomnii protocroniştilor incurabili, chiar dacă unii dintre ei au schimbat, între timp, semnul. Viziunea aceasta se dovedeşte, de altfel, pur masochistă, căci existenţa, tocmai, a unei asemenea literaturi, fie ea şi de un tip special, e tot mai frecvent atestată : poate nu atît de anarhia a feluritelor lucrări memorialistice documentînd „anii negri" cu — unele — o foarte bizară cuprindere sintetizatoare, cît de reintrare în zona de interes a unor scrieri care, fără să se poată mîndri cu vreun stagiu de zăcere în beznă sertarelor, au avut parte de o soartă nu cu mult mai fericită : cărţi publicate, dar retrase apoi din librării, cărţi publicate, dar nerecenzate ş.a.m.d. În aceeaşi categorie se plasează şi piesele publicate, dar nereprezentate, ştiut fiind că dramaturgia e sînzurul gen literar a cărui menire nu se împlineşte odată cu tipărirea volumului şi ajungerea lui la cititor, ci abia odată cu transformarea piesei în spectacol de teatru. E un „detaliu" pe care cenzura îl cunoştea prea bine ; dovadă — faptul că vigilenţa ei se exercita sistematic nu în legătură cu editarea lucrărilor dramatice (aici, tirajele prohibitive erau explicate prin apetenţa scăzută a publicului faţă de teatrul scris), ci în legătură cu includerea lor în repertoriul instituţiilor de spectacol.

Din acest punct de vedere, piesa Socrate a lui Dumitru Solomon constituie un tipic exemplu de „literatură de sertar" : ar îndreptăţi-o să se numească astfel chiar şi simplul fapt că, timp de peste 20 de ani de la momentul cînd a fost publicată (1969), nu a părăsit sertarele birourilor la care se pecetluiau destinele teatrului decît pentru a fi împinsă înapoi, mai la fund, mai la întuneric. Fără să fi explicit interzisă, reprezentarea ei era implicit blocată. Aşa se face că una dintre cele mai frumoase şi mai înalt-semnificative opere ale dramaturgiei noastre contemporane a rămas practic necunoscută publicului, chiar şi celui iubitor de teatru. Altminteri, poliţiştii (mai bine zis, miliţienii) culturali ai „epocii de aur" au repetat, la dimensiuni mai „umane", isprăvile precursorilor din Atena secolului IV dinaintea erei noastre, care-i interziceau lui Socrate să mai vorbească oamenilor în agora, spre a nu-i îndemna să strice rînduielile cetăţii — vină imaginară, plătită de filosof, în cele din urmă, cu viaţa. Conflictul perpetuu, fatal dintre gînditor (intelectual, cu un termen mai uzitat) şi politician, la rigoare, dintre Spirit şi Putere, alcătuieşte una dintre liniile de forţă ale piesei (şi, desigur, aceea care a dus la constanta ei surghiunire din repertorii). Nu însă, credem, linia principală. Căci termenul predilect al dramaturgului — şi nu numai aici sau în celelalte două piese ce completează o insolită „trilogie filosofică", Platon şi Diogene, cîinele, dar în majoritatea lucrărilor sale — este dezbaterea etică, transpusă într-un discurs teatral de impecabilă eleganţă şi rigoare stilistică. Socrate, personajul lui Dumitru Solomon, la fel ca şi personajul istoric, se află într-o necontenită căutare a adevărului ; pentru a-l găsi îi „chinuieşte" pe ceilalţi, dar se chinuieşte în primul rînd pe sine, mereu fidel acelui cunoaşte-te pe tine însuţi pe care Oracolul de la Delphi i l-a destinat odată cu darul (teribilă osîndă, în fond) de a fi „cel mai înţelept om". Iar adevărul ultim (sau prim) îl descoperă Socrate abia în clipa morţii : ceea ce el socoteşte drept „demonul" (daimon-ul) său, vocea secretă ale cărei porunci le urma, se arată a fi nu vreun zeu tutelar, ci propria-i conştiinţă, propriu-i suflet, la fel de pieritor ca şi trupul... Dincolo de noua dimensiune pe care piesa ne-o revelează, una filosofică de astă dată, simţim aici tresărirea dureroasă şi sublimă, marcă a operei de artă autentice.

Operă restituită, în fine, prin spectacolul Teatrului Naţional „Vasile Alecsandri" din Iaşi, Regizorul Nicolae Scarlat propune o formulă de mizanscenă care, în primele minute, şochează printr-o totală neadecvare la lumea piesei : în faţa unui nanou-perete acoperit cu grafiti („trimitere" fără echivoc la aspectul multor ziduri post-revoluţionare — imagine familiară tuturor) sînt instalate prăvălioare şi tonete pe roţi, printre care furnică „poporul Atenei", în vesminte de stradă dintre cele mai obişnuite — blugi, haine de piele etc. Actualizarea pare, la început, forţată ; în această ambianţă (scenografia : Rodica Arghir), reliefile sună straniu, nefiresc. Treptat însă intrăm în convenţie, pentru a realiza, deodată, că soluţia nu dăunează cu nimic textului, evidenţiindu-l, dimpotrivă, actualitatea. Iar preeminenta pe care o capătă, privind-neprivind, în condiţiile date, latura politică a piesei se estompează pe parcurs ; spectacolul se echilibrează şi se rotunjeşte, atingînd în unele momente intensitatea dramatică supremă. Impresia globală e aceea a unei montări elaborate minuţios, cu profunzime, inteligenţă şi fineţe. O contribuţie de prim ordin are, desigur, echipa actoricească, foarte numeroasă dar evoluînd într-o armonie a ansamblului pe care de multe ori nu ni s-a mai întîmplat s-o întîlnim, mai ales în cazul unei distribuţii atît de ample (33 de actori, plus cei încă tot pe-atîtia figuranţi !). Mai întîi se cuvine remarcat efortul — în ansamblu, răsplătit de rezultat — al lui Constantin Popa, în rolul titular. În interpretarea sa, Socrate are un aer puţin zăpăcit, e ironic cu măsură, înflăcărat cu moderaţie şi înţelept fără să scîrţîie orbitoare, dar cu temeinicie ; pe scurt, bine jucat. Vom mai menţiona revenirea emoţionantă pe scenă a lui Teofil Vilcu, grav suferind, prezenţa şi subtilitatea interpretării lui Adi Carauleanu, distincţia lucid-senzuală a Mihaelei Arsenescu-Werner, mobilitatea interioară a lui Sergiu Tudose şi portretele de plan secund creionate cu precizie de Violeta Popescu, Emil Coseru, Gheorghe Marinca, Dan Aciobăniţei. Amintind, încă o dată, meritul tuturor actorilor la reuşita acestui important spectacol.

PAUL GOMA şi DATORIA MEMORIEI

(Urmare din pag. 14)

de focurile cenzurii, trădează vocaţia însăşi a scriitorului, de unde şi termenul de „sanitarie".

După această stranie punere în gardă, pare într-adevăr ciudat că tot lui Marian îi încredinţează autorul sarcina de a expune într-o lungă convorbire cu Ilarie Langa, după ce aminăoi au ieşit din închisoare, concepţia sa despre rolul scriitorului, şi că în cursul acestei convorbiri profesia de credinţă a lui Marian nu este departe de intransigenţa Catincăi. „Oh, intelectualul român !", se indignează Marian, referindu-se la laşităţile succesive ale propriului său tată, care, ca orice proaspăt ajuns, „îşi temea scaunul" şi nu îndrăznea, cum au ştiut s-o facă unii oameni simpli, să se ridice împotriva caricaturizării doctrinei în care crezuse : oh, intelectualul român ! Şi de la intelectual, în general, trece la scriitor îndeosebi. La început a fost cuvîntul, cum scrie în Biblie, şi cum îi aminteşte un alt personaj prezent la convorbire, la început a fost cuvîntul şi cuvîntul nu trebuie necinstit, Marian, pentru care nu sîntem cu toţii decît creaţia cărţii pentru care totul începe şi sfîrşeşte prin cuvînt, are despre literatură o viziune de o totală exigenţă.

„Nu poţi, afirmă Marian, nu poţi să-ţi ajungi rău dacă, într-adevăr, eşti plin de har. E o incompatibilitate, în clipa cînd ai făcut aşa ceva, te negi, îţi negi menirea, te negi pe tine însuţi, în primul rînd ca artist, apoi ca om."

Dar tot Marian, aducîndu-şi poate aminte de ruşinea său de adineauri — oh, intelectualul român ! — adaugă : „Din păcate au fost în vremea din urmă şi dintre cei chemaţi, dintre cei în măsură să se opună răului, aşa cum puteau, chiar tăcînd, protestînd astfel, şi care nu numai că n-au tăcut..."

CULTURI FILOSOFICE PARALELE

(Urmare din pag. 5)

Intr-un alt fel decît filosofia speculativă, ea poate aduce o contribuție esențială la orientarea noastră globală. Privită drept cultură filosofică alternativă, analiza nu are însă acele trăsături care sînt în măsură să o facă atrăgătoare celui atașat idealului creator al artistului. Intr-adevăr, munca imaginativă de explorare a supozițiilor adînci, ascunse ale gîndirii, este una fără sfîrșit, veșnic neîncheiată. Cei care se angajează într-o asemenea muncă pot într-o anumită măsură comunica și coopera. Situîndu-se în descendența unui mare creator, cu aspirația de a aduce o contribuție personală, filosoful nu va fi neapărat un epigon. O mare inițiativă va putea fi continuată fără a cădea în condiția carioturii sau a impostorii. Există în acest sens creativă filosofică și contribuții filosofice.

Tradițiile filosofice schițate mai sus răspund, fiecare în felul ei, unor nevoi intelectuale și spirituale. E e sînt ca atare, în mare măsură, incomensurabile. Sugestia de a opune varietății reale un concept normativ, un concept ce fixează ce trebuie să fie filosofia, nu mi se pare nici potrivită, nici binevenită. Consacrată cu autoritate instituțională, ea riscă să ne provincializeze în peisajul filosofic contemporan. De vreme ce nimic din ceea ce putem spune despre filosofie în genere nu va putea fi recunoscut drept o caracterizare adecvată a tuturor modalităților influente și recunoscute de a filosofa, conceptul filosofiei românești va trebui considerat mai nuanțat. Arta, bunăoară poezia, este pregnant națională, în timp ce știința exactă nu are, evident, un caracter național. Filosofia speculativă, ca expresie esențială a spiritului unei culturi, poate constitui și o manifestare semnificativă a geniului național. Filosofia lui Hegel sau Heidegger sînt profund înrădăcinate în cultura germană, în sensibilitatea germană și, bineînțeles, în limba germană. Același lucru s-ar putea spune, păstrînd proporțiile, despre unele scrieri ale lui Noica. Acestia sînt autori greu de tradus, ca și scriitorii. Situația este diferită în cazul tradițiilor care centrează filosofia pe analiza conceptuală. Căci greutățile traducerii textelor lui Kant sau Wittgenstein sînt reale, dar, totuși, de altă natură. Cu referire la cultura filosofică speculativă pe care vorbi, așadar, de o filosofie românească. Cu referire la cea de a doua cultură filosofică, pe care am putea-o numi critică și analitică, s-ar putea vorbi, eventual, de contribuții filosofice ale unor autori români. Există multe nuanțe și pronunțările globale riscă să simplifice excesiv situația.

Libertatea gîndirii reprezintă esența filosofiei. Singura datorie a filosofului este respectul față de un corp intelectual liber asumat. Cel care nu are un asemenea corp sau îl va neglija cu bună știință nu va fi recunoscut drept filosof. Asemenea afirmații constituie, desigur, locuri comune. Dar acela dintre noi care cunoaște trecutul și prezentul vieții filosofice românești, ca activitate instituționalizată, le vor putea resimți drept adevăruri pline de semnificație și adesea dureroase.

(Urmare din pag. 5)

legiat în vechiul regim, ea fiind amenințată tot timpul cu eliminarea din învățămîntul universitar și din publicațiile de specialitate. Mulți cercetători din acest domeniu au fost sistematic marginalizați, iar organismele ideologice i-a suspectat tot timpul de „obiectivism". Paradoxal, și acum epistemologia este considerată o „modă" sau un „intrus nefilosofic" în cîmpul speculației libere. A elimina epistemologia (și toate disciplinele cunoașterii) din filosofia contemporană este un non-sens; aceasta ar echivala cu a-i disiruge coeficienții organicitatea, a o condamna la o dezagregare într-o masă necoordonată de „intuiții", reguli, norme etc. Fără epistemologie nu numai metafizica devine fără sens, dar și celelalte domenii ale filosofiei decad din condiția lor, axiologia degenerează în antropologie culturală, fenomenologia spiritului în psihanaliză, iar ontologia în critică literară. Multiplicarea „centrelor de precipitare teoretică" ale filosofiei contemporane, diversificarea stilurilor și a principiilor ei constitutive nu alungă epistemologia din rolul central în cultura filosofică, ci îi oferă doar noi constrîngeri și experiențe pe care să le integreze în efortul ei constructiv.

„Etica filosofului" nu poate propune principii și reguli cu totul originale, un canon special al deontologiei filosofice; ea poate, doar, accentua acele trăsături specifice oricărui tip de activitate profesională normală: modestie, supunere la obiect, dialog și critică rațională. Deși, teoretic, aceste deziderate au fost acceptate sau afirmate de toți filosofii, ceea ce a lipsit vieții comunitare a filosofilor români a fost tocmai o critică filosofică autentică, matură, responsabilă. In evaluarea studiilor sau eseurilor de filosofie cel mai adesea s-au folosit fie „epitete medievale", fie adjective suburbane. A lipsit astfel orice condiție a normalității unui domeniu cultural. Așa se și explică numeroasele eșecuri instituționale (v. comeris l'Académie Roumaine) în receptarea corectă și promovarea valorilor autentice ale filosofiei din țara noastră, unele dintre ele umilind de-a dreptul filosofia și cultura românească în întregul ei. Ele nu vor putea fi evitate nici în viitor dacă întreaga comunitate filosofică românească întîrzie să-și afirme și să apere consecvent instrumentele critici raționale.

HESPER S.A.

HESPER S.A. HESPER S.A.

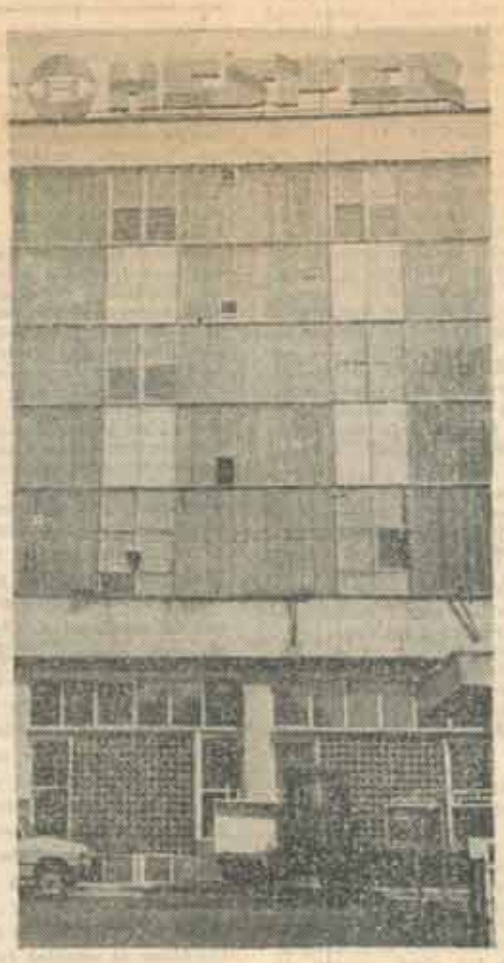

Vă oferă o nouă gamă de pompe cu roți dințate prevăzute cu compensarea axială a jocurilor și prindere tip PLESSEY :

PRD 1 – Volum geometric : 1 ; 2 ; 3,15 cm³/rot ; Presiune maximă : 300 bar.

HP 2 și HP 22 – Volum geometric : 4 ; 5,5 ; 8 ; 11 ; 14 ; 16 ; 19 ; 22,5 cm³/rot ; Presiunea maximă : 210 bar.

HP 3 și HP 33 – Volum geometric : 25 ; 28 ; 32 ; 38 ; 45 ; 50 ; 56 ; 60 cm³/rot ; Presiunea maximă : 180 bar.

Pentru comenzi speciale, se pot realiza și alte tipuri de prindere.

Contactați-ne la „HESPER" S.A.
Str. Dr. C. Istrati Nr. 1
Sector 4, București
Telefon : 41 23 52
Telex : 1 16 33 ; Fax : 23 76 87

Offers you a new range of gear pumps equiped with axial clearance compensation and PLESSEY fastening :

PRD 1 – Geometrical volume : 1 ; 2 ; 3,15 cm³/rev ; Maximum pressure : 300 bar.

HP 2 and HP 22 – Geometrical volume : 4 ; 5,5 ; 8 ; 11 ; 14 ; 16 ; 19 ; 22,5 cm³/rev ; Maximum pressure : 210 bar.

HP 3 and HP 33 – Geometrical volume : 25 ; 28 ; 32 ; 38 ; 45 ; 50 ; 56 ; 60 cm³/rev ; Maximum pressure : 180 bar.

For special orders, it can be also realised other types of fastening.

Please contact us at „HESPER" S.A.
1, Dr. C. Istrati Street
Sector 4, Bucharest
Phone : 41 23 52
Telex : 1 16 33 ; Fax : 23 76 87

BUSCH

vă oferă prin reprezentantul său autorizat în România, „HESPER" S.A., o gamă largă de produse din tehnica vidului pentru industria alimentară, chimică, electronică, farmaceutică, a hîrtiei, a surselor de lumină etc.

- POMPE DE VID ROTATIVE CU PALETE
- POMPE CU PISTOANE ROTATIVE TIP PANDA
- SUFLANTE PENTRU CANAL LATERAL TIP SAMOS
- GRUPURI DE POMPARE ȘI SISTEME CENTRALIZATE TIP COMBI

BUSCH

offers you, through the agency of it's authorized representative in Romania, „HESPER" S.A., a large range of vacuum technique products for food, chemical, electronical, paper, light sources and pharmacy industries :

- ROTATIVE VANE VACUUM PUMPS
- ROTATIVE PISTON PUMPS TYPE PANDA
- BLOWERS FOR LATERAL CHANEL TYPE SAMOS
- PUMPING UNITS AND CENTRALIZED SYSTEMS TYPE COMBI

Redacția „22" : Gabriela Adameșteanu (redactor-șef). Rodica Palade, Dan Pavel (redactori-șefi adjuncți). Horațiu Pepine (publicist comentator). Gabriel Andreescu, Andreea Pora (redactori). Anton Burtea (tehnoredactor). Nicolae Turcu (șef compartiment economic). Mariana Dinu, Radu Dobândă (corectură). Bogdan Penescu (difuzare). Georgeta Marin (secretariat). Didina Marc, Manuela Gheorghiu (dactilografie). Colaboratori : Leonard Oprea (manager). Teodor Sugár (consultant). Dan Perjovschi (grafică). Emanuel Pârvu (foto). Sorin Faur (secretar de redacție). Responsabil de număr : Sorin Faur.
Redacția și administrația : București, Calea Victoriei 120. Telefon 14 17 76, 14 15 25 Tiparul executat la Imprimeria „Coresi", București, Piața Presei Libere 1.